د پاک نبی ﷺ پاک سیرت

سیرتِ
محمد رسول اللہ ﷺ

تصنیف

مولانا محمد علی مردانی

Ketabton.com

مکتبہ عمر فاروق قصہ خوانی بازار پشاور

سیرتِ محمد رسول اللہ ﷺ

ناشر
اسلامی ادبی ټولنه مردان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمٰن الرحیم

د پاک نبی ﷺ پاک سیرت

سیرتِ

محمد رسول اللهؐ

صلی الله علیه وسلم

تالیف

مولانا احمدعلی مردانی

(فاضل جامعة العلوم الاسلامیة علامه محمد یوسف بنوری ټاؤن کراچی)

خوره بانډه یونیورسټی روډ مردان

ناشر

مکتبه عمرفاروق

قصه خوانی بازارپیښاور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب نوم	سیرتِ محمد رسول اللہ ﷺ
صفحات	128
تالیف	مولانا احمدعلی مردانی
کتابت	النور کتب خانه اینډ کمپوزنګ سینټر کامران مارکیټ نیواډه مردان 0312-9818511
پبلشرز	الجنت پرنټر
دچهاپ کال	مارچ 2018ء
بیعه	200 روپی
دملاویدلو درك	جناب ماسټر محمد نثار صیب جناب ماسټر ارشدعلی صیب النور کتب خانه اینډ کاپی محل کامران مارکیټ نیواډه مردان 0312 -9818511 / 0321-9818511

د ملاویدلو درکونه

★ مکتبه مجدد الف ثانیؒ کامران مارکیټ نیواډه مردان

★ اسلامی کتب خانه کامران مارکیټ نیواډه مردان

★ مکتبة المدینه بخشالی روډ مردان

★ (عبدالناصر) یونیورسټی روډ خوره بانډه مردان

★ حافظ محمد ابرارصیب مدرس مسجد ابوبکرؓ امین آباد مردان

★ حافظ شهسوار امین آباد یونیورسټی روډ مردان

★ دارالعلوم اصحاب صفهٔ رنګ روډ مردان

★ د مردان په هره غټه کتب خانه کښې ملاویدے شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللّٰه الرحمٰن الرحيم

فهرست مضامين

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۱	پاك نسب	۹
۲	د حضور ﷺ د ولادت بيان	۹
۳	د ولادت د كال اهم واقعات	۱۰
۴	د حضور ﷺ د والدِ محترم د وفات واقعه	۱۰
۵	نوم او عقيقه	۱۰
٦	د رضاعت زمانه	۱۱
۷	د حضور ﷺ اولني خبرے	۱۳
۸	د حضور ﷺ د موربي بي د وفات واقعه	۱۴
۹	د عبدالمطلب انتقال	۱۴
۱۰	د ابو طالب په كور كښي	۱۵
۱۱	د يهوديانو د عالم ربنتيا خبره	۱۵
۱۲	حرب الفجار كښي شركت	۱٦
۱۳	حلف الفضول	۱٦
۱۴	د حضور ﷺ اخلاق	۱۷
۱۵	شام ته دوباره سفر	۱۷
۱٦	د حضرت خديجيؓ سره نكاح	۱۸
۱۷	د حضرت خديجيؓ سره ژوند	۱۹
۱۸	حضرت زينبؓ بنت رسول اللّٰه ﷺ	۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۱۹	حضرت رقیهؓ بنت رسول اللّٰه ﷺ	۲۱
۲۰	حضرت امّ کلثومؓ بنت رسول اللّٰه ﷺ	۲۲
۲۱	حضرت فاطمهؓ بنت رسول اللّٰه ﷺ	۲۲
۲۲	حضرت سودهؓ زوجة النبی ﷺ	۲۳
۲۳	حضرت عائشهؓ زوجة النبی ﷺ	۲۴
۲۴	حضرت حفصهؓ زوجة النبی ﷺ	۲۵
۲۵	حضرت زینب بنت خزیمهؓ زوجة النبی ﷺ	۲٦
۲٦	حضرت امّ حبیبهؓ زوجة النبی ﷺ	۲٦
۲۷	حضرت امّ سلمهؓ زوجة النبی ﷺ	۲۷
۲۸	حضرت زینب بنت جحشؓ زوجة النبی ﷺ	۲۷
۲۹	حضرت صفیهؓ زوجة النبی ﷺ	۲۸
۳۰	حضرت جویریهؓ زوجة النبی ﷺ	۲۹
۳۱	حضرت میمونهؓ زوجة النبی ﷺ	۳۰
۳۲	د حضور ﷺ ترونه او تروبانې	۳۰
۳۳	تعمیر د کعبې شریفې	۳۱
۳۴	د وحی ابتداء	۳۲
۳۵	د اسلام تبلیغ	۳۳
۳٦	د اهل عرب مخالفت او دښمنی	۳۵
۳۷	د کافرانو کوښښونه	۳٦
۳۸	د مکې د کافرانو د مسلمانانو سره سلوك	۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	مضمون	نمبرشمار
۳۸	د حضور ﷺ یوه معجزه	۳۹
۳۹	حبشي ته د هجرت اجازت	۴۰
۴۱	د قریشو ناجائزه مطالبه او معاهده	۴۱
۴۲	حبشي ته دویم هجرت	۴۲
۴۲	د قید او مصیبت نه نجات	۴۳
۴۳	دغم کال	۴۴
۴۴	طائف ته سفر	۴۵
۴۵	د معراج واقعه	۴۶
۴۸	د قریشو تپوسونه او د هغي جوابونه	۴۷
۴۹	د اسلام نور په مدینه کښي	۴۸
۵۳	مدیني منوري ته د هجرت ابتدا	۴۹
۵۴	د کافرانو سازش او منصوبه	۵۰
۵۶	په غارِ ثور کښي دمه	۵۱
۵۷	د سلو اوښانو انعام او دسراقه قصه	۵۲
۵۹	د حضور ﷺ یوه معجزه	۵۳
۵۹	په قبا کلی کښي ناسته او دمه	۵۴
۶۰	د حضرت علی رض هجرت	۵۵
۶۰	مدیني ته داخله	۵۶
۶۱	د مسجدِ نبوی تعمیر	۵۷
۶۱	د جهاد حکم او سریه حمزهؓ	۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
٥٩	په غزواتو او سريو باندي سرسري نظر	٦٢
٦٠	سرية عبيدةؓ او د قبلي دبدليدلو حكم	٦٤
٦١	سريه عبدالله بن جحشؓ	٦٥
٦٢	غزوة بدر	٦٦
٦٣	غزوة غطفان	٧١
٦٤	د حضرت حفصةؓ او زينبؓ سره نكاح	٧٢
٦٥	غزوة احد	٧٢
٦٦	د يهوديانو مخالفت	٨٠
٦٧	بنوقينقاع سره جنګ	٨٢
٦٨	د اويا (٧٠) قاريانو واقعه	٨٣
٦٩	د رجيع مقام شهيدان	٨٣
٧٠	د بنو نضير قبيلي سازش	٨٥
٧١	د خندق يا د احزاب جهګړه (غزوة خندق)	٨٧
٧٢	د بنوقريظه د عهد شكني انجام	٩١
٧٣	د حديبيي راضي نامه	٩٢
٧٤	د شاهانو په نومونو خطونه	١٠٠
٧٥	غزوة خيبر	١٠١
٧٦	د فدك فتح كيدل	١٠٤
٧٧	د حضرت صفيةؓ سره نكاح	١٠٤
٧٨	قضا شوي عمره	١٠٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	مضمون	نمبرشمار
۱۰٦	بنو سليم ته د اسلام دعوت ورکول	۷۹
۱۰٦	سريه غالب بن عبدالله	۸۰
۱۰۷	د موته جنګ	۸۱
۱۰۹	په مکه مکرمه د مسلمانانو قبضه	۸۲
۱۱۳	د حاطب بن ابى بلتعهؓ خط	۸۳
۱۲۲	سريه خالد بن وليدؓ	۸۴
۱۲۳	سريه عمرو ابن العاصؓ	۸۵
۱۲۳	سريه سعد بن زيدؓ	۸٦
۱۲۳	غزوة حنين	۸۷
۱۲۵	غزوة طائف	۸۸
۱۲۹	د زکوة د راجمع کولو د فريضي اغاز	۸۹
۱۳۰	غزوة تبوك	۹۰
۱۳۲	د مسجد ضرار معامله	۹۱
۱۳۳	د متخلفينو (د ورستو پاتي کيدونکو) معامله	۹۲
۱۳۳	مختلف وفدونه (جرګے)	۹۳
۱۳۴	اولني حج	۹۴
۱۳۵	د حضور ﷺ دحج د پاره سفر	۹۵
۱۳۷	د حضور ﷺ د اخرت سفر	۹٦

★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم

د حضور ﷺ د سیرت مبارك سره تعلق ساتل په هر مسلمان باندې لازم او ضروري دي . د سیرتِ محمد رسول اللّٰه ﷺ نه بغیر انسان د کامیابۍ ژوند نۀ شي تیرولے . سیرتِ مصطفیٰ ﷺ د نیا او د اٰخرت د کامیابۍ د پاره دیو بنیاد حیثیت لري . سیرتِ مصطفیٰ ﷺ کښې د حضور ﷺ ټول اقوال وافعال داخل دي .د حضرت محمد رسول اللّٰه ﷺ هر عمل او هر یو قول ته سیرتِ مصطفیٰ ﷺ وئیلے شي . سیرتِ محمدی ﷺ باندې په هره ژبه کښې ګڼ او بې شمیره کتابونه لیکلې شوي دي . پښتو ژبه کښې هم په دې موضوع ډیر لیك پروت دے. د هر یو تحریر جدا انداز دے . هر یو تحریر کښې جدا حُسن پروت دے . هر یو مؤلف په خپل سوچ او فکر سره په ښکلي انداز سره د حضور ﷺ د سیرت د خوږولو او مونږ ته د رارسولو کوشش کړے دے . او په دې کوشش کښې د نن وخت پورې د هرې زمانې عالمانو خپله حصه اچولے ده . ما هم د ثواب او مولیٰ کریم د رضا او رسول اللّٰه ﷺ د شفاعت د حصول د پاره په دې موضوع قلم اوچت کړے دے . زما کتاب په حقیقت کښې د ډیرو مستندو کتابونو خلاصه او نچوړ دے . او دا یو امتیاز زما کتاب د نورو کتابونو نه جدا کوي . مولیٰ کریم دے زما دا وړوکې شان کوشش په خپل دربار کښې قبول او منظور کړي او زما او زما د مور پلار، استاذانو ،خپلو خپلوانو او ملګرو د پاره دے ئې د اٰخرت ذخیره اوګرځوي . وما توفیقي الا باللّٰه العلي العظیم

احمدعلي مرداني

یونیورسټي روډ خوره بانډه مردان 0312- 9818511

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

پاك نسب

دا خبره لکه دنمر په شان رڼا او واضحه ده چې زمونږ د خوږ نبی ﷺ نسب د دنيا په ټولو نسبونو کښې اعلیٰ او اوچت دے . اوله هر قسمه عيبونو نه پاك دے (1) . ددغې خبرې اقرار د حضور ﷺ دښمنانو او د مکې کافرانو هم کړے دے .

د حضور ﷺ نسب د والد محترم له طرفه دا دے .

سيدنا محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر بن مالك بن نضر بن کنانه بن خزيمه بن مدرکه بن الياس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان

د مور له طرفه نسب نامه ئې دا ده (2)

سيدنا محمد بن آمنه بنت وهب بن عبد مناف بن زهره بن کلاب .

د حضور ﷺ په دواړو نسبونو کښې په کلاب سره نسب نامه يوه شی . (3)

د حضور ﷺ دَ ولادت بيان

دَ حضور ﷺ ولادت مبارك د نمر ختلو نه مخکښې او دَ سحر راختلو نه وروستو شوې دے مؤرخين په دې خبره متفق دی چې د ولادت ورځ دَ ګل وه او اسلامی مياشت دَ ربيع الاول وه . په تاريخ د ولادت کښې اختلاف دے مشهور قول دَ دولسم تاريخ دے (4) . مؤرخينو ، محدثينو اتهم تاريخ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجيح ورکړے ده. (5) بعضي خلقو نهم تاريخ ذکر کړے دے.

د ولادت د کال اهم واقعات

په دغه کال دَ اصحابِ فيل مشهوره واقعه را پيښه شوي وه چې د کومې واقعې تفصيلي ذکر د سورتِ فيل په تفسيرونو کښې راغلے دے. هم په دغه کال د کسریٰ دمحل نه په زلزلې سره څلوارلس کانې راغرځيدلی وو. او هغه اور چې د زر کالونه د فارس سلطنت کښې په يو عبادت خانه کښې بليدلو يك دم مړ شولو. په بحيره ساوه (د فارس (موجوده ايران) يو درياب) کښې اوبه وچې شولے. (6)

د حضور د والدِ محترم د وفات واقعه

حضور مبارك ﷺ لادغې دنيا ته تشريف نۀ وو راوړے. په دغې زمانه کښې دحضور ﷺ نيکۀ عبدالمطلب مدينې منورې ته عبدالله (دحضور ﷺ والد محترم) لره دَ کهجورو راوړلو د پاره وليږلو. اتفاقاً په څۀ وجه په دغه سفر کښې دَ حضور ﷺ د والد محترم د وفات واقعه را پيښه شوه. او حضور ﷺ دغې فانی دُنيا ته دَ راتلو نه مخکښې يتيم شو. (7) د والد محترم د وفات نه پنځۀ شپږ مياشتې وروستو حضور مبارك ﷺ دغې دُنيا ته تشريف راوړلو

نوم او عقيقه

د ولادت په شپږمه ورځ عبدالمطلب د حضور ﷺ د پاره محمد ﷺ نوم خوښ کړلو. قريشو د عبدالمطلب نه تپوس وکړۀ اے

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوالحارث ! (د عبدالمطلب کنیت) تا داسې نوم ولې خوښ کړلو چې ستا په خاندان او مشرانو کښې د چا نشته ؟ عبدالمطلب ووئیل ما دا نوم په دې وجه حضورﷺ له ایښے دے چې ټول مخلوق د دوی صفت بیان کړی .(8) هم په دغه ورځ عبدالمطلب د حضورﷺ عقیقه وکړه .(9)

دَ رضاعت زمانه

اول حضورﷺ مبارک له خپلې مور بی بی پې ورکړه. بیا څۀ ورځے ئې دَ بی بی ثوبیې سره تیرے کړے .(ثوبیه د ابولهب وینځه وه) .له هغوی نه وروستو حضرت حلیمې بی بی سره پاتے شو.(10) د عربو عامه طریقه دا وه چې ماشومان به ئې دَ بدن د ودې او د ښۀ صحت د پاره مختلفو کلو ته لیږل . په دغه سلسله کښې د حضورﷺ دا لاندینې واقعه مؤرخینو نقل کړے ده . د حضرت حلیمې بی بی بیان دے چې زۀ (له طائف نه) د بنی سعد زنانو سره مکې مکرمې ته په دې نیت راغلم چې د ځان سره یو ماشوم دَ پیو او تربیت په غرض بوځم. (چې د هغې په ذریعه زمونږ د کور فقر وفاقه او تنګدستیا ختمه شی) دا زمانه دَ تنګدستیا او غربت زمانه وه .فقر وفاقه عام وه. زما سره په غیره کښې زما یو ماشوم زوئ هم وۀ . د تنګدستیا او د غربت د لاسه خوراکونه کم وو په دغې وجې د هغه د پیو خوراك هم نۀ پوره کیده .د هغه دَ لوږې اوژړا دَ لاسه به مونږه شپې شوګیره کولے . مونږه یوه اوښه ساتلے وه . د هغې د کمزورتیا په وجه د هغې وجود کښې پیې نه وه .ډیره په ګرانه به مونږه وخت تیرولو . ډیر په ګرانه مونږه د نورو خلقو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ځائے مکي مکرمي ته دغه سفر ترسره کړۀ . هر یوي زنانه د مالدارو کورنو ته زور کولو دَ حضور ﷺ دَ یتیم والی په وجه زنانه د حضور ﷺ کور ته نۀ ورتلے . ځکه چي حضرت آمني بی بی نـه ئي د زیـاتو پیسو او د انعام او اکرام امید نـه وو . زمـونږ هـریـوي زنـانـه د مـالدارو کورنو نه ماشومان ځان سره واغستـل . د حضـور ﷺ نـه عـلاوه بل څوك پاتې نـه شو. دَ حضرت حلیمي بی بی بیان دے چي ما خپل خاوند ته وئیل ماتـه ځان پـه دي بدي ښکاری چي له مکي مکري نه (خپل کـلـی تـه)خالی جولی لاړه شم. د خالی تللو نه غوره او بهتره خبره دا ده . چي مـونـږه د ځان سره حضرت محمد رسول الله ﷺ بـو ځـو. خاوند راله اجازت راکړه . بی بی حیلمهؓ فرمائی : حضرت آمني بی بی مونږ ته حضور ﷺ حواله کړه . بیا مونږ ولیـدل چي د حضور ﷺ په برکت سره زمونږه د سورلي رفتار تیـز شـو.او هـغـه اوښه چي د لشلو قابله نه وه د پیو تري مونږ څۀ امیـد نـه سـاتـلـو هـغي په ډیر زیات مقدار سره مونږه لره پیـي راکول شورو کړه . بیا چي هر کله مونږ کور ته وورسیدلو نـو د حـضـور ﷺ پـه بـرکـت زمـونـږ د کور نـه غریبی لاړه . د برکتونو نزول شورو شو. (11) حضور ﷺ د حضرت حلیمي بی بیؓ سره په کور کښي دوه کاله تیر کړل . بیا ئي خپلي مور تـه د حـوالـه کـولـو پـه نیت حضور ﷺ راوستلو د غه وخت په مـکـه مـکـرمـه کښـي د طاعون بیماری ښوره وه . له دي وجي حضور ﷺ حضرت حلیمي بی بی دوباره د ځان سره د مور په اجازت سـره بـوتـللو . په دغه زمانه کښي د حضور ﷺ د شق

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدر واقعه راپېښه شوه . حضور ﷺ چې کله د حضرت حليمې بی بی سره په کور کښې ديره وو . دغه زمانه کښې حضور ﷺ به د خپل د پيو شريك ورور سره بهر تللو . يوه ورځ حضور ﷺ د خپل ورور سره بهر تلے وه . دغه د پيو ورور شريك (عبدالله) په منډه منډه يريدلے (د حضور ﷺ د پيو شريك ورور) كورته راغے او خپل والد محترم ته ګويا شو . زما قريشى ورور دوه كسانو چې ئې سپينې جامې اغستې وے سملولو . بيائې ورله سينه سيرے كړه . ما هغه هم داسې حالت كښې پريښے دے او تاله راغلے يم . د عبدالله والد محترم اوعبدالله په منډه منډه په ويره حضور ﷺ له څنګل ته لاړل . دوى د حضور ﷺ نه د دغې واقعې په باره تپوس وكړه . حضور ﷺ اوفرمائيل : دوه تنه سپينې جامو والا مالره خواله راغلل او زما سينه ئې سيرے كړه . بيا ئې ترينه څۀ لرے كړل خو هغه څۀ وود هغې ماته پته نشته . د دغې واقعې نه حضرت حليمې بی بی سره د دوى د ژوند فكر شو . مجبوراً ئې خپلې مورله راوستلو (12) او د حضور ﷺ والدې ته ئې مخكښې تير شوى حالات بيان كړل .

دَ حضور ﷺ اولنې خبرې

حضرت حليمهؓ فرمائى چې كوم وخت د حضور ﷺ د پيو زمانه ختمه شوه دغه وخت د حضور ﷺ په ژبه باندې دا الفاظ وو.

اللّٰه اكبر كبيرا والحمدللّٰه حمدا كثيرا

وسبحان اللّٰه بكرة واصيلا . (13)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضور ﷺ د موربی بی د وفات واقعه

حضور ﷺ دَ ولادت په شپږم کال حضور مبارك ﷺ دَ خپلي مور سره دَ څهٔ غرض د پاره مديني منوري ته تشريف يوړلو. حضور ﷺ د خپلي مور سره په مدينه منوره کښي يوه مياشت تيره کړهٔ .بيا حضور ﷺ دَ خپلي مورسره دَ مديني منوري نه راويس شولو او ابواء نومي ځائے ته چي راورسيدل. نو په څهٔ وجه د حضرت آمنه بی بیؓ انتقال وشو. عزيزانو هم هلته کښي ئي زمکي ته وُسپارله . د حضرت آمنه بی بیؓ د تدفين نه پس حضور ﷺ د امّ ايمن سره مکي مکرمي ته تشريف راوړلو. امّ ايمن د حضور ﷺ سره په دغي سفر کښي ملګري وهٔ . (امّ ايمن د حضور ﷺ وينځه وه) (14) دغي واقعي سره حضور ﷺ په ډير لږ عمر کښي دَ مور پلار دَ سر دَ سيوري نه محرومه شو.

د عبدالمطلب انتقال

امّ ايمن چي کله مکي مکرمي ته راغله نو حضور ﷺ ئي خپل نيکهٔ عبدالمطلب ته حوالهٔ کړهٔ . عبدالمطلب به د حضور ﷺ ډير خيال ساتلو . هر ځائے ته به چي تللو نو حضور ﷺ به ئي د ځان نه نهٔ جدا کولو. حضور ﷺ د عبدالمطلب سره دوهٔ کاله تير کړهٔ . کوم وخت چي د حضور ﷺ عمر مبارك اته (٨) کاله شو نو عبدالمطلب هم د نبی عليه السلام نه جدا شو او د دي جهان نه بل جهان (آخرت) ته پرده اوکړهٔ (15) د امّ ايمن بيان دے چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم وخت عبدالمطلب وفات شو او د هغه جنازه اوچته شوه . نو ما ولیدل چي حضور ﷺ په جنازه پسي وروستو روان دے او ژاړی . (16)

د ابو طالب په کور کښي

د مور پلار اودَ نیکهٔ د انتقال نه وروستو حضور ﷺ دَ خپل سکه ترهٔ ابو طالب سره پاتي کیدل شورو کړهٔ . کله چي دَ حضور ﷺ عمر مبارك دولس کاله او دوه میاشتي شولو . دغه وخت ابو طالب دَ تجارت په غرض شام دَ تللو اراده وکړه نو حضور ﷺ ئي هم په سفر کښي دَ ځان سره ملګري کړه. په دغه سفر کښي په لاره تیماء نومي ځائے کښي یوه عجیبه واقعه راپیښه شوه .

د یهودیانو د عالم رښتیا خبره

کوم وخت چي حضور ﷺ دَ ابو طالب سره په تیماء نومي ځائے کښي دمه کوله اتفاقاً دَ یهودیانو یو لوئي عالم چي په بحیرا راهب باندي یادیدلو دغي مقام سره خواته تیریدلو . هغهٔ چي حضور ﷺ ولیدلو . نو د ابو طالب نه ئي تپوس وکړهٔ چي دا هلك څوك دے ؟ ابو طالب ورته ووئیل چي دا زما ورارهٔ دے .بحیرا ابو طالب تهٔ ووے کهٔ چرته تهٔ د دوی (محمد ﷺ) خیر خوا ئي او د دوی سره ښهٔ کول غواړي نو دوی شام ته مهٔ بوځهٔ . کهٔ چرته دوی تاسو د ځان سره بوتلل . نو د شام یهودیان به دوی قتل (شهید) کړي . دوی ته به اللّٰه تعالیٰ په راروان وخت کښي نبوت ورکوی . دا هغهٔ نبی ﷺ دے چي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يهوديانو دين به منسوخ كوي .دغه ټولي خبرې اودوى ټول اوصاف ما په خپل أسماني كتاب كښې ليدلي دي .(بحيرا د تورات عالم وه د دوه دغه بيان درحقيقت د تورات ترجماني وه .)(17) ابوطالب چې د هغه راهب خبره واوريدله نو حضورﷺ ئې مكې مكرمې ته واپس راوولېږلو.

حرب الفجار كښې شركت

د عربو قبيلې به په ورۀ ورۀ خبره جنګ ته تياريدلے او بيا به هغه جنګ ترډېر وخته پورې جارې وو. په دغه جنګونو كښې مشهور جنګ د حرب الفجار په نوم ياديږي . حرب په عربې ژبه كښې جنګ ته وئيلے شي . فجار د فجور نه جوړ شوې ټكي دے . دغه جنګ په هغه مياشتو كښې شوې وو چې په كومو مياشتو كښې قتال (جنګ كول) ګناه ، منع او حرام وۀ . په دغې عظيم جنګ كښې حضور ﷺ د خپلو ترونو سره د هغوى په زوروره مطالبه شريك شوے وو. حضور ﷺ په دغې موقع هم د قتال نه ځان لرې ساتلے وۀ . دغه وخت د حضورﷺ عمر شريف څوارلس يا پنځلس كاله وۀ . د محمد بن اسحاق قول دے چې دغه وخت د حضور ﷺ عمر مبارك شل كاله وۀ.(18)

حلف الفضول

د عربيانو فطرت په لږه لږه خبره د يو بل سره جنګونه كول وو . بيا د هغې جنګونو اثر به ترډېر وخته پورې نه ختميدلو . د حرب (جنګ) فجار نه پس د عربو بعضې مشران د عبدالله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن جدعان په کور کښې راجمع شو چې د حلف الفضول په طریقه بیا یو عهد وکړو . چې د اخر وخته پورې به د مظلوم مدد کوؤ . هغهٔ کهٔ هرې یوې قبیلې سره تعلق لرې . په دغې عهد کښې حضور ﷺ هم شریك شوې وهٔ . (19) حضور ﷺ د دغې عهد متعلق فرمائی کهٔ چرته ماته د دغې عهد په بدله کښې سرهٔ اوښان (په اوښانو کښې اعلیٰ ترین قسم) ملاویدے نو ما به نهٔ وو خوښ کړی . او که د اسلام په زمانه کښې ما څوك داسې عهد ته راوبلې نو زهٔ به خامخا ورله ورځمه .

د حضور ﷺ اخلاق

داؤد بن الحصین نقل کړی دی . فرمائی . د عامو خلقو وینا ده. حضور ﷺ په داسې شان او کیفیت سره ځوانې ورسیدلو چې په خپلې قبیلې کښې د ټولو نه زیات ښهٔ اخلاقو والا ، د ګاونډیانو نه ځان خبر ساتلو والا، ډیر زیات حلم (برداشت) والا، ریښتونې ، امانت داره وهٔ . د هرقسمه جګهړو ، کنځلو او بدو خبرو نه لرې وهٔ .په دې وجه ورته د خپلې قبیلې ټولو خلقو د امین لقب ورکړهٔ . (20) او بیا په دغې لقب سره په پوره عرب او بیا په پوره دنیا کښې یاد شولو. حضور ﷺ د امین په لقب د عربو په کوڅهٔ کوڅهٔ کښې یادیدلو . په دغې وخت کښې دا خبر د حضرت خدیجې ؓ کور ته لاړلو .

شام ته دوباره سفر

حضرت خدیجهٔ ؓ د مکې مکرمې یوه ډیره مالداره پاك دامنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

معزه ښځه وه. د پاك دامني په وجه په طاهره (معنیٰ پاك دامنه) یادیدله .هغې ته چې دَ حضور ﷺ دَ اوصافو پته ولګیدله . نو هغې پاك دامني زنانه حضور ﷺ ته د خپل غلام په ذریعه دا پیغام واستولو چې که چرې تاسو زما تجارتی مال شام ته یوسے نو زهٔ به تاسو له د نورو خلقو نه زیاته ګټه (نفع) د تجارتی مال په ګټه کښې درکړم . حضور ﷺ د خدیجې خواهش ته غاړه کیښوده او د هغوی دَ مال تجارت سره په شپاړسم ذی الحجه دمکې مکرمې نه ملك شام ته روان شولو . دغه سفر کښې د حضور ﷺ سره د حضرت خدیجې غلام میسره هم ملګرې وهٔ . په لاره کښې د میسره ملاقات د یو یهودی عالم سره وشولو چې نوم ئې نسطورا وهٔ . هغهٔ میسره ته (د تورات په رڼا کښې) ووئیل چې دا انسان (حضرت محمد ﷺ) به (په راروان وخت کښې) د اللّٰه پیغمبر جوړیږی . (21)

د حضرت خدیجې سره نکاح

حضرت خدیجه ډیره هوښیاره ښځه وهٔ. هغې د حضور ﷺ د سفر ټول حالات ورقه بن نوفل ته ووئیل . ورقه چې د حضور ﷺ متعلق دغه خبرے واوریدلے نو حضرت خدیجې ته ئې اوفرمائیل : محمد ﷺ د دي امت پیغمبر دے . اوما ته ښهٔ پته ده چې یو پیغمبر راتلونکے دے چې د چا مونږ په انتظار یُو . او هغه زمانه رانزدې ده .(22)
حضرت خدیجې چې د ورقه بن نوفل دغه خبرې واوریدلے . او د حضور ﷺ ظاهری او باطنی کمالات ووليدل نو د حضور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ﷺسره ئي د نكاح كولو خواهش پيدا شو. او حضور ﷺته ئي د يو قاصد په ذريعه د نكاح پيغام وليږلو . حضور ﷺ د خپل تره ابو طالب په مشوره د حضرت خديجيؓ سره نكاح كولو ته تيار شولو . د نكاح دپاره ابو طالب او د هاشم خاندان خلق او دغه شان دَ مضر خاندان راجمع شول . دغه وخت ابو طالب د نكاح خطبه ووئيله اوشل اوښان مهر مقرر شو (سيرتِ ابن هشام) حافظ ابو بشر دولابی فرمائی مهر دولس نيمي اوقيي مقرر شوي وو. يو اوقيه د څلويښتو درهمو برابر وی . په دي حساب مهر پنځه سوه درهمه مقرر شو. د نكاح په وخت دَ حضور ﷺعمر مبارك پينځويشت كاله وۀ . او د حضرت خديجي بی بیؓ عمر مبارك څلويښت كاله وۀ. (24) (23)

د حضرت خديجيؓ سره ژوند

حضرت خديجي بی بی د حضور ﷺپه نكاح څليريشت كاله پاتي شوي وۀ . دغه زمانه څۀ د نبوت دَ ملاويدلو نه مخكښي ده او څۀ دَ نبوت دَ ملاويدلو نه ورستو وۀ . حضور ﷺ له د حضرت خديجيؓ نه اللّٰه تعالیٰ دوه ځامن (قاسم او عبداللّٰه چي په طاهر او طيب سره هم ياديدلو) او څلور لورياني(حضرت زينبؓ ، حضرت رقيهؓ ، حضرت ام كلثومؓ ، حضرت فاطمهؓ) وركړي وے.(د حضور ﷺدريم ځوئے چي نوم ئي ابراهيم وه . د هغوي پيدائښت د حضرت ماريه قبطيه نه شوي وه.) د حضور ﷺټول نارينه اولاد بلوغت ته دَ رسيدلو نه مخكښي وفات شوے وو. د حضور ﷺپه لوريانو كښي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو نه مشره لور حضرت زينبؓ وه . حضرت زينبؓ پسي د حضرت قاسمؓ پيدائش شوے وو بيا وريسي ام كلثوم ، فاطمه ، رقيه او په آخركښي د حضرت عبدالله ولادت شوے دے . د حضرت عبدالله ولادت حضور ﷺ ته د نبوت ملاويدو نه پس شوي دے . په دي وجه عبدالله ته طيب او طاهر هم وئيلے شي . د حضور ﷺ له طرفه د حضرت خديجيؓ ټولو لوريانو او ځامنو ته د صفيه وينځے سلمیٰ پی ورکړی وو. (25)

د بناتِ مصطفیٰ ﷺ دژوند حالات

حضرت زينب بنت رسول الله ﷺ

دا د حضور ﷺ مشره لور ده . (26) د حضرت زينبؓ نكاح د خپلي ترور ځوئ حضرت ابوالعاصؓ (نوم ئي لقيط) سره شوي وه . هاله د حضرت ابوالعاصؓ مورو ه . او د حضرت خديجيؓ خور وه . د هجرت په ووم كال ابو العاصؓ اسلام قبول كړے وه .(27) د حضرت زينبؓ د حضرت ابوالعاص نه يوه لور (نوم ئي امامه) او يو ځوے (نوم ئي علي) وه . د علي بن ابوالعاصؓ انتقال په ماشوم والی كښي شوي وه . امامهؓ بنت ابوالعاصؓ لره الله تعالیٰ ژوند وركړے وه . اولني نكاح ئي د حضرت عليؓ سره شوي وه بيا د هغوی نه پس د حضرت عليؓ د وصيت مطابق د حضرت مغيرهؓ په نكاح كښي راغله . (28) د حضرت زينبؓ بنت حضرت محمد رسول الله ﷺ انتقال د هجرت په اتهم كال شوے وۀ . حضور ﷺ ورله خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کپړو کښې کفن ورکړو او بيا په خپلو مبارکو لاسونو ئې زمکې ته اوسپارله.) (29)

حضرت رقيه بنت رسول الله ﷺ

حضرت رقيهؓ د حضرت زينبؓ نه درې کاله پس پيدا شوې وه اولنې نکاح ئې عتبه د ابولهب ځوئې سره شوې وه . رخصتې لا نۀ وه شوې . کوم وخت چې حضور ﷺ د خپل نبوت اعلان وکړۀ . او ابوالهب دغه اعلان بد وګڼه او د حضور ﷺ په شان کښې ئې بې ادبې وکړله . نو په جواب کښې الله تعالى سورت﴿ تَبَّتْ يَدَا اَبِىْ لَهَبٍ الاية ....﴾ نازل کړه . په دغې موقع ابولهب خپل ځوئې ته مخامخ قسم وخوړلو چې تاسره ناسته پاسته خوراك سكاك تر هغه وخته پورې په ما حرام دے ترڅو چې تا د محمد ﷺ لور لره طلاق نه وى ورکړے .عتبه د پلار خبره اومنله او حضرت رقيهؓ ته ئې طلاق ورکړه.(30) بيا د دغې واقعې نه پس د حضرت رقيهؓ نکاح د حضرت عثمانؓ سره اوشوه . حضرت رقيهؓ لره الله تعالىٰ د حضرت عثمانؓ نه يو ځوئے (عبدالله) ورکړے وۀ . هرکله چې عبدالله بن عثمانؓ شپږ کاله ته ورسيدلو . نو يو چرګ ورله سترګه زخمي کړه . هم د هغې د لاسه د هجرت په څلورم کال په مدينه منوره کښې وفات شو. (31) د حضرت عبدالله د مور حضرت رقيه بنتِ رسول الله ﷺ د وفات واقعه د غزوه بدر په ورځ پيښه شوې وۀ . کوم وخت چې د بدر د فتح زيرے مدينې منورې ته راغے هغه وخت حضرت عثمانؓ د حضرت رقيهؓ د تدفين نه فارغه شولو. د غزوه بدر په موقع

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت رقيهؓ بيماره وۀ . د حضور ﷺ په حکم حضرت عثمانؓ د حضرت رقيهؓ د خيال ساتلو د پاره مدينه منوره کښې پاتے شوے وۀ . په دغه وجې د غزوه بدر په مالِ غنيمت کښې د حضرت عثمانؓ برخه هم وۀ .(32)

حضرت ام کلثوم بنت رسول الله ﷺ

د حضرت ام کلثومؓ اولني نکاح د ابولهب د ځوئے سره شوي وه . رخصتي لا نۀ وه شوي . د حضرت رقيهؓ په شان د ابولهب ځوی عتيبه حضرت ام کلثومؓ ته طلاق ورکړۀ . بيا د هجرت په دريم کال د حضرت عثمانؓ په نکاح کښې راغله . (33) حضرت ام کلثومؓ شپږ کاله دحضرت عثمانؓ په نکاح کښې وه .بيا د هجرت په نهم کال په شعبان کښې وفات شوه . اسماء بنت عميس او صفيه بنت عبدالمطلب ورله غسل ورکړه . بيا حضور ﷺ ورله جنازه وکړه. او قبر ته حضرت عليؓ ، فضل بن عباسؓ او اسامه بن زيدؓ کوزه کړۀ . (34)

حضرت فاطمة بنت رسول الله ﷺ

د حضرت فاطمهؓ ولادت حضور ﷺ ته د نبوت ملاويدو نه پنځه کاله مخکښې شوي دے . (35) حضرت فاطمهؓ د حضرت عائشيؓ نه پنځه کاله مشره وۀ . (36) ددوی نکاح د حضرت عليؓ سره دهجرت په دويم کال د رجب يا درمضان يا د ذيقعده په مياشت کښې شوي وۀ . په مهر کښې حضرت فاطميؓ ته څلور سوه مثقاله سپين زر ملاؤ شوی وو .(37) د نکاح نه پس رخصتي ئې د ماسخوتن د مونځ نه مخکښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي وۀ . (38) د حضرت فاطمې ؓ نه د حضرت علیؓ شپږ بچي وو. دري ځامن حضرت حسنؓ ، حضرت حسینؓ ، حضرت محسنؓ او دري لورياني حضرت رقيهؓ ، حضرت ام کلثومؓ او حضرت زينبؓ . (39) د حضور ﷺ د وفات نه شپږ مياشتې وروستو د دوی انتقال شوي دے . (40)

د ازواج مطهراتؓ دژوند حالات

حضور ﷺ دَ حضرت خديجةؓ په ژوندون د بل چا سره نکاح نه وه کړے. د هجرت نه دري کاله وړاندي چي کله حضرت خديجةؓ وفات شوه . او دَ رسول اللّه ﷺ عمر مبارك يو کم پنځوس کاله شولو . نو ډيرو زنانو دَ حضور ﷺ سره دَ نکاح کولو خواهش ظاهر کړلو . دغه زنانو کښې حضرت سوده بنت زمعه ، حضرت عائشه ، حضرت حفصه ، حضرت ام سلمه ، حضرت زينب بنت خديمه ، حضرت زينب بنت جحش ، حضرت جويريه ، حضرت اَم حبيبه ، حضرت صفيه او د حضرت ميمونه شاملې دی .

حضرت سوده رضی اللّٰه عنها

حضور ﷺ د حضرت سودهؓ سره نکاح د حضرت خديجيؓ د وفات نه يو څو ورځے پس کړے وۀ . دا هم د حضرت خديجيؓ په شان ډيره معززه قدرمنده اعلیٰ نسب والا وۀ . د حضرت سودهؓ نسب په لوی بن غالب سره د حضور ﷺ د نسب سره ملاويږی . د والدي نوم ئي شموس بنت قيس دے .اولني نکاح ئي د خپل تره زوئي سکران بن عمروؓ سره شوي وۀ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت سودهؓ او حضرت سکران دواړو حبشي ته هجرت کړے وو . د حبشي نه واپسي کښي په لاره د حضرت سکرانؓ انتقال اوشو . د حضرت سکران بن عمروؓ د انتقال نه پس د حضور ﷺ په نکاح کښي راغله . دمؤرخينو په دي خبره کښي اختلاف دے چي حضور ﷺ د حضرت عائشهؓ او د حضرت سودهؓ دواړو کښي د چاسره اول نکاح کړے دهٔ . زيات علماء د دي قائل دی . چي حضرت سودهؓ نکاح اول شوي وهٔ بيا د هغي نه څهٔ لږه موده پس د حضرت عائشهٔ سره د حضور ﷺ نکاح شوي ده . (41) (42)

حضرت عائشه رضی اللّٰه عنها

د دوی دَ والد محترم نوم ابوبکرصديقؓ دے چي دَ حضور ﷺ په تکليف کښي ئي ملګرتيا کړے ده . د موربی بی نوم ئي زينب دے . حضرت عائشيؓ د حضرت عبداللّٰه بن زبيرؓ په نوم خپل کنيت امّ عبداللّٰه ايښيے وهٔ . د حضرت سودهؓ نه پس حضور ﷺ د حضرت عائشيؓ سره نکاح کړے وهٔ . دغه وخت د حضرت عائشيؓ عمر شپږ کاله وهٔ . (43) . بيا دَ هجرت په کال چي دغه وخت د دوی عمر نهه (9) کاله وهٔ . د حضور ﷺ کورته ئي (رخصتي وشوه) تشريف يوړلو . په کوم کال چي حضور ﷺ د دي دنيا نه پرده وکړله . په هغه کال د دوی عمر اتلس(18) کاله وهٔ . حضرت عائشهٔ نهه کاله د حضور ﷺ په زوجيت کښي پاتي شوي ده . د حضور ﷺ دَ صحبت او ملګرتيا په دوی ډير زيات اثر پريښي وهٔ . د هغي اثر دا نتيجه وه چي لويو لويو اصحابوؓ د دوی نه احاديث

(c) ketabton.com: The Digital Library

نقل کړې دی.(44)(45)

حضرت حفصه رضی الله عنها

د دوی د والـد محتـرم نـوم حضرت عمرؓ دے چي د چا ذَ ایمان راوړلـو ذَ پـاره رسـول اللّـه ﷺ خصوصـی دعـا غوښتي وه. د حضـرت حفصهؓ اولني نکاح د انیس بن حذافه سره شوي وه . انیـس بـن حذافه ته په جنګ احد کښي شهادت ملاؤ شوے وو.(46) د دوی د شهادت نـه پـس د حضـرت عمرؓ حضرت سیدنا صدیق اکبرؓ سره د حضرت حفصهؓ نکاح کول اوغښتل . حضرت ابوبکرؓ ورله هیڅ جواب ورنکړۀ . نو بیا ئي حضرت عثمانؓ سره د حضرت حفصهؓ د نکاح په باره کښي خبره وکړه . هغوی ورتـه ووئیل چي سوچ به اوکړم بیا به تاته ووایم . څه وخت پس بیا حضرت عمرؓ د حضرت عثمانؓ سره خبره وکړۀ . نـو حضـرت عثمانؓ ورته ووئیل چي زۀ داساعت واده کول نۀ غـواړم . حضـرت عـمرؓ لره غصه ورغله او حضور ﷺ ته ئي د دوی شـکـایـت وکـړه . حضـور ﷺ ورتـه پـه جـواب کښـي اوفـرمـائیـل د حفصهؓ واده به د حضرت عثمانؓ نه غوره انسان سره کیـږی او دعـثـمـانؓ واده بـه د حـفـصـهؓ نـه غوره زنانه سره کیږی . بیا هم هغه شان وشو څنګ چي حضور ﷺ فرمائیلي وو د حـضـرت حفصهؓ سره حضور ﷺ په خپله نکاح وکړه او د حـضـور ﷺ خپله لور حضرت امِّ کلثومؓ حضرت عثمانؓ ته په نکاح کړه .(47)کـوم ساعت چي د حضور ﷺ سره د حضرت حـفـصـهؓ نکاح شوي وه هغه وخت د حضرت حفصهؓ عمر شل کـالـه وۀ . او د حـضـور ﷺ عمر مبارك پنځه پنځوس کاله وۀ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نکاح دا واقعه د هجرت په دريم کال پيښه شوې وه.(48)

حضرت زينب بن خزيمه هلاله رضی الله عنها

دامّ المساکين په لقب سره يادېدنکي دا هغه قدرمنده او عزمنده زنانه ده چي د دوی سره اولني نکاح د طفيل بن حارث شوي وه . بيا دَ هغوی د طلاق نه وروستو حضرت عبيدهؓ په نکاح واغستله . د حضرت عبيدهؓ د شهادت نه وروستو بيا حضور ﷺ په نکاح کښي راغله. دحضرت عبيدهؓ دَ شهادت واقعه په غزوه بدر کښي پيښه شوي وه او د حضرت زينب نکاح د حضور ﷺ سره دَ غزوه احد نه يوه مياشت مخکښي شوي وه. د بعضي علماء قول دا دے چي د دوی اولني نکاح د عبدالله بن جحش سره شوي وه . هغه عبدالله بن جحش چي په غزوه احد کښي شهيد شوے وۀ . د هغوی د شهادت نه وروستو حضور ﷺ د حضرت زينبؓ سره نکاح وکړۀ. د حضرت زينبؓ انتقال د ديرشو کالو په عمر کښي شوے دے او حضور ﷺ ئي پخپله د جنازي مونځ ادا کړے دے . (50)(49)

حضرت ام حبيبه رضی الله عنها

د ام حبيبهؓ اصل نوم رمله وه . ورته د لور دنوم په وجه امّ حبيبه وئيلے شي .دَ پلار نوم ئي ابوسفيان (صخر) دے . د عبيدا للّه بن جحش په نکاح کښي وه . او دهغۀ نه ئي يوه لور وه . ښځه خاوند دواړه مسلمانان شول او دواړو حبشي ته هجرت وکړلو . عبيد الله بن جحش په حبشه کښي نصرانيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختيـار كړۀ . دغه وخت حضرت ام حبيبهؓ په خپل ايمان باندي كـلـكـه ولاړه وه .حـضـور ﷺ ورته دنجاشي بادشاه په ذريعه يو خط وليـكـلـو او پـه هـغي كـښـي ئي ورته ورسره دَ نكاح كولو اراده ظاهره كړه .د ام حبيبهؓ سره د حضور ﷺ په نكاح كښي نجاشي بادشاه دَ حضور ﷺ له طرفه په مهر كښي ام حبيبهؓ ته څلـور سـوه درهـمـه وركـړل. د نـكـاح دا واقـعـه د هجـرت پـه شپږم كال راپيښه شوے وه.

حضرت ام سلمه رضى الله عنها

دامّ سـلـمـه نـوم هـنـد دے . اول دَ ابو سلمه په نكاح كښي وه . د دوی نـه ئـي شپږ بچي(عمر ، سلمه ، زينب ، دره ، محمد بن سـلـمـه، ام كـلـثـوم بنت ابی سلمه) وو. بعضي مورخينو ئي صـرف د څـلـورو بـچـو ذكر كړے دے . ابو سلمهؓ (عبدالله بن عبـدالـلّـه بـن عـبـدالاسـد مـخـزومی دام سلمهؓ د ترۀ زوئي) په غـزوه بـدر كـښـي شـريـك شـوے وۀ . بيـا پـه غزوه احد كښي زخـمـي شـولـو او لـه دغـي زخـم لـه وجي وفـات شو . (51) د ابـو سـلـمـه د شهادت نه پس بيا په 4 هجري يا 3 هجري كښي دَ حضور ﷺ پـه نكاح كښي راغله . مشهوره ده چي په ازواج مـهـطـرات كـښـي دَ ټولو نه وروستو دَ حضرت ام سلمهؓ انتقال شوي دے .(52)(53)

حضرت زينب بنت جحش رضى الله عنها

د حـضـور ﷺ د ترور (اميمه بنت عبدالمطلب) لور وه . د دوی نـوم بـره وو . يـوه ورځ حـضور ﷺ ترينه د نوم تپوس وكړه . نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خپل نوم بره اوښودلو . حضور ﷺ ورته په جواب کښې ارشاد اوفرمائیل ستا نوم بره نه دے زینب دے د هغه وخت نه زینبؓ وئیل شوروشو.(54) د دوی اولني نکاح د حضور ﷺ په حکم باندي د حضرت زید بن حارثؓ سره شوي وه .تقریباً یو کال پوري دغه عقد برقرار وۀ . د حضرت زینبؓ او دَ حضرت زیدؓ په طبیعیت کښې دَ عدم مطابقت په وجه د حضور ﷺ دَ صلاح او مشوري نه حضرت زینبؓ له حضرت زیدؓ طلاق ورکړلو. بیا حضور ﷺ حضرت زینبؓ سره نکاح وکړله .دغه وخت د حضرت زینبؓ عمر د یوقول مطابق پنځویشت کاله او دبل قول مطابق پنځه دیرش کاله وه . څلور سوه درهمه مهر مقرر کړے شوے وو. حضور ﷺ په دغه موقع صحابهؓ له دروټي انتظام کړے وو. د حضرت زینبؓ د نکاح دا واقعه د هجرت په څلورم کاله باندي پیښه شوے وه . د حضور ﷺ حضرت زینبؓ سره د نکاح کولو یوه وجه دَ حضرت زینبؓ له تسلي او ډا ډګیرنه ورکول وو بل طرف د یوباطل رسم ختمول وه . په عربو کښې دا دستور وو چي چا به یو تن ته ځوئے ووئیلو نو د هغه د زنانه سره به ئي پس له طلاق نه هم نکاح نه شوه کولے . او د هغه انسان سره به ئي د سکه ځوی په شان تعلق ساتلو . (د زیات تفصیل د پاره فتح الباری ، تفسیر احزاب مطالعه وکړئ.(55)

حضرت صفیه بنت حیی رضی الله عنها

د پلار نوم ئي حی بن اخطب او د مور نوم ئي ضره وۀ.(56) د استیعاب مؤلف ئي دوالدي نوم برہ بن سموال ذکر کړے

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے . (57) پلار ئـي د بـنـو بـضـيـر قبيلي مشـر وۀ .د دوی دَ نسب آغاز او ابتداء دَ حضرت هارون عليه السلام نه شوي ده . رومبي نکاح ئي د اسلام بن مشکم قرظي سره شوي وه . بيا د طلاق نه پس ئي د کنانه ابن ابی الحقيق سره اوتړله .کنانه ابن ابی الحقيق په غزوه خيبر مسلمانانو قتل کړه . په دغي غزوه کښي مسلمانانو ته ډير مالِ غنيمت په لاس ورغلو . په دغي مالِ غـنـيـمـت کښي حضرت صفيه هم وه . حضرت صفيهؓ د حضـرت دحيـه کـلبيؓ پـه حصه کښي راغله . حضور ﷺ ته يو صحابي ووئيل چي دا خو د بنو قريظه او د بنونضير د سردار لور ده . دا خو ستا سو لائقه ده . چي ستاسو سره وی . حضور ﷺ حضـرت دحيـه کـلبيؓ راوغـښتـلو او د حضرت صفيهؓ په بـدل کـښـي ئـي ورلـه بـلـه يـوه ويـنـځـه وركړه . بيا ئي د حضرت صفيهؓ سره نكاح اوكړۀ .(58)

حضرت جويريه بنت حارث رضی الله عنها

د پلار نـوم ئي حارث بـن ضـرار دے چـي پـه بني المصطلق کښي دَ خـزاعـی قبيـلي مشـر وۀ . د حـضـرت جويريـهؓ اولني نـکـاح د خپـل تـرۀ ځـوی مسـافـع بن صفوان سره شوے وۀ . مسـافـع بـن صـفـوان پـه غزوه مريـسيـع (بنو مصطلق) کـښي مسلمانانو ووژلو . حضرت جويره په جنګ کښي قيدی جوړه شـوه . بيـا دَ حـضـور ﷺ په نکاح کښي داخله شوه . د حضور ﷺ سـره د نـكاح په وجه د حضرت جويريه ټوله قبيله د قيد نه خلاصه شوه . او د صحابهؓ له طرفه د دغي قبيلي هر قيدی ته آزادي مـلاؤ شوله .(59) حـضـور ﷺ سـره د نكاح په وخت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت جویریه عمر شل کاله وۀ . د دوی د قید نه د آزادي قیمت (چي څلور سوه درهمه وو) مهر وو . د دوی نوم بَرّه وۀ . حضور ﷺ ورله جویریه نوم ایښے وۀ .(60)(61)

حضرت میمونه بنت حارث رضی اللّٰه عنها

حضرت میمونه بنت حارث ثقفیؓ د رسول اللّٰه ﷺ د بعثت نه پنځویشت کاله مخکښي پیدا شوي وه . نوم ئي بَرّه وۀ . بیا وروستو میمونه شولو . ړومبي نکاح ئي مسعود بن عمر سره شوي وه . د هغۀ دَ طلاق نه وروستو د ابورهم په نکاح کښي راغلـه ، بیا د هغه دَ وفات نه وروستو دَ حضور ﷺ په نکاح کښي داخله شوه. د دوی نه وروستو حضور ﷺ د بل چاسره نکاح نۀ ده کړے. دا دَ حضور ﷺ اخیري زوجه محترمه ده .) د دوی نه علاوه د حضور ﷺ سره دَ نورو زنانو هم دنکاح ذکر د تاریخ په کتابونو کښي شته . په هغي زنانو کښي بعضي زنانه داسي وے چي حضور ﷺ ورته د نکاح نه پس د رخصتی نه مخکښي طلاق ورکړے وو. او بعضی د هغوی نه داسي وے . چي ورسره د نکاح وعده شوي وه . د دوی سره حضور ﷺ وخت نۀ وو تیر کړے په دي وجه دلته د هغه زنانو ذکر نۀ دے راغلے .(62)(63)

د حضور ﷺ ترونه او ترورياني

د عبدالمطلب لس ځامن وو. حارث ، زبیر ، حجل ، ضرار ، مقوم ، ابولهب ، عباس ، حمزه ، ابوطالب ، عبداللّٰه . په دوی کښي عبداللّٰه دَ حضور ﷺ والد محترم دے . دغه نور تول د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ ترونه دی . حضرت عباسؓ ذَ تولونه کشر وه.

دحضور ﷺ شپږ ترورياني دی . اميمه، ام حکيم، بره ، عاتکه

صفيه ،اروئ .(64)

تعمیر د کبعي شريفي

حضور ﷺ چي کله پنځه ديرش کاله ته وورسيدلو . د عرب قريشو اراده وکړله چي بيت اللّٰه دوباره په نښهٔ شان سره جوړکړي. د بيت اللّٰه په دغه تعمير کښي حصه اغستل هريو سعادت ګڼل . ځکه هريو په دغه تعمير کښي پوره پوره برخه واغستله . بيا چي کله ذَ حجر اسود په خپل ځائے باندي د کيښودلو وخت راغي نود هريو مشر دا تمنا وه چي دا سعادت هغه ته ملاؤ شي . خو د هريو دا تمنا نه شوه پوره کيدے . د ښهٔ سوچ نه وروستو ټول مشران په دي خبره متفق شو . چي هرڅوك اول د دغي مسجد حرم دروازي رادننه شو د هغه په مرضي باندي به عمل کوؤ . هغه به زمونږ په دي معامله کښي قاضي او منصف وی . او د هغه فيصله به ټولو ته منظوره او قبوله وی .د مولیٰ کريم له طرف نه فيصله شوي وه . دغه وخت په دغه دروازه حضور ﷺ رابنکاره شو. خلقو چي حضور ﷺ وليدلو . نو ډير خوشحاله شو او ټولو چغي کړي . دا خو ډير صادقه (ربښتونے) او امين(امانت داره) دے . دوی چي څهٔ فيصله وکړهٔ مونږه ټولو ته منظوره ده . . حضور ﷺ دوی لره نزدي ورغے . اويوه داسي فيصله ئي وکړهٔ چي ټولو ته د زړهٔ سکون او اطمينان نصيب شو . حضور ﷺ ورته اُوفرمائيل مالره يو څادر راوړے . حضور ﷺ لره

(c) ketabton.com: The Digital Library

څادر راوړلے شو . هغه څادر حضور ﷺ په زمکه بنور کړۀ .
دغه وخت حضور ﷺ حجر اسود په خپلو لاسو د څادر مينځ
کښي کيښودلو. بيا ئي د هريو قبيلي مشر ته اوفرمائيل چي د
دي څادر طرفونه وونيسى . د هريوي قبيلي مشر د هغي څادر
طرفونه اونيول . بيا ټولو په شريکه د څادر په ذريعه حجر اسود
خپل مقام ته يوړلو . له دي نه پس حضور ﷺ پخپله په
خپلو لاسو مبارکو حجر اسود راوچت کړلو او په خپل مقام ئي
کيښودلو . د حضور ﷺ په دغي بنکلي فيصلي سره عرب
ديوي لوئي جهګړي نه بچ شو. (65)(66)(67)

د وحی ابتداء

هرکله چي د حضور ﷺ عمر مبارك څلويښت کاله شولو او
اللّٰه تعالیٰ ورته د نبوت تاج پسر کول اُوغښتل نو په غارِ حرا
کښي ورته د جبرائيل امين په ذريعه د وحی ابتدا وشوله. دغه
واقعه د وحی حضور ﷺ په اول ځل حضرت خديجي بی بیؓ
ته بيان کړۀ . حضرت خديجیؓ حضور ﷺ له تسلی ورکړۀ .
بيا ئي دَ خپل ترۀ ځوئي ورقه بن نوفل خواته بوتللو . ورقه
ورته ووئيل چي دا د موسیٰ هغه فرښته ده . کومه چي به
حضرت موسیٰؑ له راتله . بيا ئي ورته اوفرمائيل چي ارمان د
دي خبري کوم چي زۀ هغه وخت بنۀ طاقتور او روغ وے . کله
چي به ستا قوم قبيله تا لره دَ خپل کور کلی نه اووباسی .
حضور ﷺ ترينه په تعجب سره تپوس وکړۀ چي داسي کيدي
شی؟ ورقه ورته ووئيل چي د کومي خبري سره تاسو راتلۀ
کړي دی د دي خبري په وجه وړاندي پيغمبرانو سره هم دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـار شـوي دے . د دي واقـعـي نـه يـو څـو ورځـي وروسـتـو ورقه وفات شولو .(68)

د اسلام تبليغ

د اولـنـي وحـى نــه پـس حـضـور ﷺ لـره د جبـرئـيـل امـيـن په ذريعه بيا دا وحى راغله.

يٰايها المدثر ★ قم فانذر ★وربك فكبر ★

وثيابك فطهر ★والرجز فاهجر★ (مدثر)

د دي اياتـونـو پـه نـزول سـره حـضـور ﷺ تـه د تبليغ كولو او د اسـلامـى تـعـلـيـمـاتـو رسـولـو حكم وشو . په حضور ﷺ باندي اولـنـي ايـمـان راوړونكـے ام المؤمنين حضرت خديجهؓ وه. بيا دهـغـي نـه وروستـو حضرت ابوبكر صديقؓ ، حضرت عليؓ او دَ حضـورﷺ خاص خادم حـضـرت زيـد بن حارثهؓ اسلام قبول كـړه. بيا په پټه باندي حضور ﷺ په دَ حضرت ابوبكر صديقؓ سـره خـلـق اسـلام تـه رابـلـل. د دغـي تـبـليـغ له بركته ډير خلق مسـلـمانان شول . په دغه مسلمانانو كښي حضرت عثمان بن عـفـانؓ ، حـضــرت زبـيـرؓ ، حـضــرت عبـد الـرحمٰن بن عوفؓ ، حـضـرت سـعـد بن ابى وقاصؓ او حضرت طلحهؓ په خصوصي تـوګـه شـامـل دى. پـه مـزه مـزه د اسلام اثار ، انوار او بركات د مكي مكرمي نه بهر هم خوارهٔ شول .(69)

په ښكارهٔ تبليغ

دري كـالـه خـو پـه پټـه پـټـه دَ اسلام تبليغ كيدلو . خلق به پټه مسلمانيدل او په پټه به ئي په اسلامي احكاماتو عمل كولو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو به په پټه عبادت کولو . د دغې درې کالو نه وروستو بیا الله تعالیٰ د اعلانیه تبلیغ کولو حکم راوولیږلو. حضور ﷺ ته امر ووشو چې اوس خلق اعلانیه دینِ اسلام ته راوبلـې. نبی کریم ﷺ د دغې حکم پوره کولو په وجه د صفا غونډۍ ته تشریف یوړلو او د قریشو دَ هرې یوې قبیلې نوم ئې اعلانیه په زوره زوره واغستلو او ورته ئې په دغه غونډۍ دَ راجمع کیدلو آواز وکړه . قریشو چې د حضور ﷺ آواز واؤریدلو نو په منډه منډه دغې غنډۍ ته راجمع شول. کله چې دَ قریشو ټولې قبیلې راجمع شوې نو حضور ﷺ ترینه په یو سوالیه انداز تپوس وکړۀ کۀ چرته زۀ تاسو ته ووایم چې د دښمن لښکر په تاسو باندې راتلونکے دے او زرده چې تاسو باندې حمله وکړئ . نو تاسو به زما خبره اومنی ؟ ټولو په شریکه په یو آواز سره ووئیل چې یقیناً مونږه به ستا د خبرې نه انکار ونکړو (ځکه چې تاسو زمونږ سره پاتې شوې ئې او تاسو په یو موقع هم دروغ نه دی وئیلی . حضور ﷺ چې قریشو دا خبره واوریدله نو قریشو ته مخاطب شولو اوټولو ته ئې په جمع اوفرمائیل : کۀ چرته تاسو خپل غلط او باطل عقائد پرې نۀ ښودل نو په تاسو باندې د اللّٰه تعالیٰ عذاب راشی . دا چې څۀ (مراد دین اسلام او د دین احکام) ماتاسوله راوړی دی دنیا کښې یو انسان هم د خپل قوم قبیلې د پاره داسې اعلیٰ او قیمتی ډالۍ نۀ ده راوړے. ماتاسو لره د دنیا او د آخر کامیابی راوړے ده . او ماته خپل ربّ امر کړے دے چې زۀ تاسو هغه یو ذات ته راوبلم . قریشو چې حضور ﷺ دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينا واوريدله نو خفه شول او خپلو خپلو كورونو ته واپس شو .ابولهب چي په دغي ټولګی کښي شامل وو . او د حضور ﷺ تره هم وو . هغه چي دا خبره واوريدله نو په غصه شو . او حضور ﷺ طرف ته ئي د يو كاڼي د وويشتلو اراده وكړه . د ابولهب دغه فعل په مسلمانانو ډيربد ولګيدۀ . د ابولهب د دغي فعل په جواب کښي الله تعالیٰ سورتِ ابی لهب نازل كړه . (70)

د اهل عرب مخالفت او دښمني

هركله چي اهل عرب ته پته ولګيده . چي د مکي مکرمي په زمکه يو بشر (يعني حضرت محمد رسول الله ﷺ) د نبوت دعویٰ كړے ده او د هغوی د بتانو مخالفت كوی . او د هغوی رسم ورواج ته بد وائی . نو د اسلام د نور د ختمولو د پاره ئي مختلف قسمه تدبيرونه شورو كړه .دا لانديني واقعه دهغوی (يعني د كافرانو او مشركانو) د كوششينو يوه كړي ده . د عربو يو ټولګي د جرګي په شكل ابو طالب (چي د حضور ﷺ تره وه) له راغے . هغي ټولګي ابو طالب ته ووئيل چي ته خپل ورارۀ پوهه كه . چي دا قسمه خبري نۀ كوی . خو كه هغه د دغي قسمه خبرو نه نۀ منع كيږی نو بيا ئي ته مرسته مۀ كوه . خو كۀ چرته هغه هم هغه شان خبرے كوی او ته ئي مرسته هم نۀ پريږدے . نو بيا به مونږ ټول عرب ستا سو مقابلي ته اودريږو . او دا مقابله به تر هغه وخته پوري جاری ساتو . ترڅو چي يو ټولګي ختم شوي نۀ وی . ابو طالب چي دمشركانو د ټولګی دغه خبره واوريدۀ نوورسره د حضور ﷺ نور زيات فكر پيدا شو . په دي وجي د حضور ﷺ سره ئي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي باره كښي خبره وكړه .نو حضور ﷺ ورته په جواب كښي اوفرمائيل چي اے زما خوږه تره ! په رب مي دي قسم وی كۀ چرته دوی زما په يو لاس كښي نمر او په بل لاس كښي سپوږمى كيږدي او دوی اُوغواړی چي زۀ دغه د رب كلمه مخلوق ته رسوول پريږدم نو زۀ به هر ګز دغي خبري ته تيار نشم ترهغه وخته پوري به زما كوشش جاري وی چي د رب ريښتوني دين غالب شي يا زما وجود د دغي كار نه قربان شي.

ابوطالب چي د حضور ﷺ دخپل كار سره مينه وليدله نو په جواب كښي ئي ورته ووئيل اے ورارۀ ! تۀ د خپل دين كار جاري ساته ، زۀ به تاسره په هر ځائے كښي ملګرتيا كووم.(71)

د كافرانو كوششونه

هر كله چي قريش په دي خبره پوهه شو چي بنى هاشم او بنى عبدالمطلب د حضور ﷺ مرسته نۀ پريږدی . او ورځ په ورځ اسلام ترقي كوی . د اسلام نور د دنيا په طرفونو كښي ډير په تيزي سره خوريږی . د حضور ﷺ خبري خلق ځان ته لكه د مقناطيس په شان راكاږی . نو د اسلام دنور د ختمولو د پاره ئي سوچونه شورو كړه . د حضور ﷺ پيغام په حقيقت كښي اسلام پيغام وو . په زړونو ډير زر اثر غورځوی . قريشو د مكي مكرمي په مختلفو لارو او كوڅو كښي د دي مقصد د پاره خلق كينول چي د باهر نه مكي مكرمي ته راتلونكى مسافر ميلمانۀ د حضور ﷺ خواله لاړ نشي. يو طرف ته قريشو دا تدبير اختيار كړۀ . نو بل طرف د خلقو د حضور ﷺ سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملاقات شوق نور هم زيات شو . د حج په موقع به حضور ﷺ
د بهر نه راتلونكو كسانو ته د اسلام دعوت وركولو . په دغي
طريقه د اسلام نور خوريدل شورو شو. او د اسلام نور
مختلفو كلو، قبيلو ته لاړو .

د مكي د كافرانو د مسلمانانو سره سلوك

د حضور ﷺ په كوشش او بركت سره د مكي مكرمي فضا هم
د اسلام په نور سره مزه مزه ډكيدل شورو شو. خلقو ته چي د
اسلام د حقانيت پته ولګيده . نو ډيرو خلقو اسلام قبول كړه .
په دغه مسلمانانو كښي زيات تعداد د غريبانو او غلامانو وو.
قريشو د اسلام په وجه په هغه مسلمانانو باندي ظلمونه
شورو كړه . د اسلام په ترقي سره سره د كافرانو ظلمونه به هم
زياتيدل . د كافرانو دا خيال وو چي كيدے شي دغه ظلمونه
مسلمانان د اسلام نه منع كړي او د محمد رسول اللّٰه ﷺ د
رسالت انكار وكړي . د مكي مسلمانانو د كافرانو د ظلمونو
ښه په نره مقابله وكړه . ورځے شپے تيريدے او د كافرانو
ظلمونه زياتيدل . آخر كافرانو دا خبره محسوسه كړه چي د
اسلام د رنړا ختمولو د پاره زور او طاقت نه علاوه بل څۀ تدبير
پكار دے . په دغي سلسله كښي يوه جرګه د عتبه بن ربيعه
په مشري كښي د حضور ﷺ خوا له راغله . دوی حضور ﷺ
ته دري خبري كينښودے . كه تاسو دمكي مكرمي مشري
غواړی نو مونږ به درله د مكي مكرمي مشري دركړو . ياكۀ
تاسو په يوه درنه (مالداره عزت داره) كورني كښي وادۀ كول
غواړے نو مونږ دغي ته هم تيار يو . يا كه تاسو ډير مال او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت غواړې نو مونږ به درله ډیر مال او دولت راجمع کړو . خو کوم کار چي تاسو کوې هغه پرېږدې .حضورﷺ ورته په جواب کښي د قرآن کریم یو څو آیاتونه ا ولوستل . عتبه بن ربیعه چي د قرآن کریم دغه آیاتونه واوریدل نو زړۀ ئي په دربیدو شو. بیا خپلو ملګرو قریشو لره راغے او ورته ئي ووئیل محمد ﷺ چي څۀ لولي هغه نۀ شاعري ده او نه جادو دے .زما که مني نو زما خو دا رائے ده چي محمد ﷺ تاسو په خپل حال پرېږدے .که چرې هغه برے اومندلو او په ټول عرب باندي ئي غلبه راغله . نو د محمدﷺ برے او عزت زمونږ برے او عزت دے .او که محمدﷺ غلبه اونه موندله نو د عربو نور خلق به ئي وجود ختم کړي . قریشو د عتبه خبره اُونۀ منله او په خپل ضد باندي برقرار پاتے شول. (72)

د حضورﷺ د تبلیغ کولو انداز

حضورﷺ به د اسلام تبلیغ د پاره یو یو کس له تللو او یو یو به ئي جدا جدا پوهولو . چا چي به خبره اومنله نو د هغه سره به ئي د خپلي میني اظهار کولو . او چا چي به د حضورﷺ خبره اونه منله نو چپ به ترینه پاتي شولو .

د حضورﷺ یوه معجزه

د اسلام اولني ورځے شپے وے مسلمانان د کافرانو د لاسه په مختلف قسمه تکلیفونو کښي ګرفتار وو. کافرانو به نوي نوي طریقي مسلمانانو ته د تکلیف رسولو د پاره پیدا کولے .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشرکانو نه به د مسلمانانو سره سره به حضور ﷺ ته هم تکلیفونه رسیدل . د دغي تکلیفونو د واقعاتو نه یوه دا لاندیني واقعه هم ده .

یوه ورځ حضور ﷺ دکعبي سره خوا ته مونځ ته ولاړ وو . هرکله چي د قیام نه پس حضور ﷺ سجدي له لاړو . نو ابوجهل د یو لوئي کاڼي په ذریعه حضور ﷺ ته د تکلیف رسولو اراده وکړله خو چي کله حضور ﷺ ته نزدي شو نو یره پري راغله او کاڼي ئي د لاسو نه پرېوتلو . رنګ ئي د ویري د لاسه زیړ اوتختیدلو .بیا په منډه منډه خپلو ملګرو له راغي او هغه تهوله تیره شوي قصه ئي ورته تیره کړه . او ورته ئي اووئیل زما خیال او اراده وه چي حضور ﷺ ته (د دغي کاڼي په ذریعه) تکلیف اُورسوم خو ماته یو عجیبه اُوښ رامخامخ شو خلۀ ئي وازه کړي وه . داسي ښکاریدلو چي زما خوړلو له راروان وی . داسي اوښ ماچرته نۀ وو لیدلے .(73)

حبشي ته د هجرت اجازت

هر کله چي دمشرکانو ظلمونه په مسلمانانو باندي زیات شول . او مسلمانانو لره په دین باندي تلل ګران شو دَ حضور ﷺ په حکم باندي مسلمانانو د مکي نه حبشي ته هجرت وکړلو . دغه د مسلمانانو حبشي ته ورومبي هجرت وو . د رجب اسلامی میاشت وه . په دغه هجرت کونکو کښي دولس تنه نارینه او زنانه شاملي وے . نجاشي بادشاه مهاجرینو ته ډیر په درنه سترګه وکتل . مسلمانانو په سکون او اطمینان سره هلته کښي ورځي شپي تیرولے . قریشو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د دغې پته ولګيده . نو عمرو بن عاص او عبدالله بن ربيعه ئي د دوی د واپس راوستلو د پاره نجاشي بادشاه لره وليږل . دوی نجاشی بادشاه ته ووئيل چي دا تاسو سره ستاسو په دي ملك کښي زمونږ د علاقي ډيره شوي خلق فساديان او شريره خلق دی . دوی دَ خپلي علاقي نه بهر کړے او مونږ ته ئي حواله کړئ .نجاشی بادشاه ډير هوښيار سړي وو هغه ورته په جواب کښي ووئيل چي تر کوم وخته پوري چي ماصحيح تحقيق نهٔ وی کړی دوی زهٔ تاسو ته نهٔ شم حواله کولے . بيا نجاشی د مسلمانانو نه د هغوی د مذهب او عقيدے تپوس وکړلو . د مسلمانانو له طرف ورته حضرت جعفرؓ په داسي طور او طريقه جواب ورکړهٔ . حضرت جعفرؓ نجاشی ته ووئيل : مونږه ناپوهه وو ، بتانو ته به مونږ سجدي کولے ، زمونږ خوراك مُرداري وے ، بي حيائی عام وه ، مونږه د يو بل دحقونو خيال نهٔ ساتلو ، زمونږ اخلاق ټهيك نه وو.طاقتور به کمزورے ختمولو . بيا اللّٰه تعالیٰ زمونږ د قبيلي نه مونږ ته يو پيغمبر راوليږلو . مونږه ئي دنسب پته ده ، د هغه د صداقت ، امانت او پاك دامني نه ښهٔ خبريو . هغه مونږ ته د دي خبري تعليم راکړه چي يو اللّٰه اومنو . او د هغه سره هيڅ څوك شريك اونهٔ ساتو. راته ئي امر راکړے چي د بتانو عبادت پريږدے ، رښتيا وائے ، خپلوانو سره ښهٔ سلوك کوے ، د ګاونډيانو خيال ساتی دغه رنګ د حرام کارونو نه د يو بل دَ قتلولو نه ، د دروغو وئيلو نه او د يتيم د مال د خوړلو نه ئي منع کړو. مونږ ته ئي د مونځ کولو، روژي نيولو اود زکوٰة او

(c) ketabton.com: The Digital Library

حج ادا کولو حکم راکړے دے . مونږ چي ترينه دغه خبرے واوريدلے . نو مونږه اسلام قبول کړه او د هغوی خبره مو اومنله . نجاشي چي دغه بيان واوريدلو .نو د قريشو داوړه کسان ئي خالي لاس د حبشې نه مکي مکرمي ته واپس وليږل . او پخپله مسلمان شولو . مسلمانانو په حبشه کښي تقريباً دري مياشتي په امن وسکون سره تيرے کړے . بيا واپس مکي مکرمي ته راغلل . دغه وخت حضرت عمرؓ اسلام قبول کړے وه . د نارينه مسلمانانو تعداد دغه وخت سلويښتو تنو ته نزدي شوي وه . دغه وخت يوولس زنانه مسلمانانې شوي وے . د حضرت عمرؓ په اسلام کښي داخليدو سره مسلمانانو ته ډير عزت او طاقت ملاؤ شولو . هغه د دين اعمال چي مخکښي به پټه باندي کيدل په ښکاره مسلمانانو کول شورو کړل. (74)

د قريشو ناجائزه مطالبه او معاهده (۷نبوی)

دين اسلام رو رو ترقي کوله او د اسلام رڼا په ملك عرب کښي په مزه مزه ښوريدله . قريشو چي د اسلام او د مسلمانانو قوت او غلبه وليدله نو ټولو قريشو په جمع د بني عبدالمطلب او بني هاشم نه د حضور ﷺ د حواله کولو مطالبه وکړله . . او ورته ئي ووئيل چي که چرے تاسو حضرت محمد ﷺ مونږ ته حواله نۀ کړۀ نو مونږ به تاسو ټولو سره هرقسمه تعلق ختم کړو . بنوعبدالمطلب د قريشو د مطالبي د منلو نه انکار وکړه . دغه وخت ټولو قريشو په جمع يو تحرير تيار کړه . په هغه تحرير (عهد نامه) کښي ئي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیکل چې بنو هاشم او بنی عبدالمطلب سره دے هر قسمه تعلقات ختم کړے شي او د دوی سره هرقسمه رشته داری(د نکاح او داسې نورې رشتې) او تجارت(د دوی نه اغستل او دوی باندې خرڅول) دے بند کړے شي . دغه عهد نامه په بیت اللّٰه (کعبه) کښې زوړنده کړے شوه . د غرونو په مینځ کښې حضور ﷺ د خپلې قبیلې سره په دغه یوه مخصوصه حصه کښې بند شولو . د ابولهب نه علاوه د بنو هاشم او بنی عبدالمطلب ټول خلق (هغه کۀ کافروه او کۀ مسلمانان وو)په دغې ځائے کښې بندی جوړ شو . بنو هاشم او بنی عبدالمطلب د ژوند په دغې حصه کښې ډیر زیات تکلیفونه تیر کړی دی . دلوږې د لاسه به خلقو پاڼې خوړلے .(75)(76)(77)(78)(79)

حبشې طرف ته دویم هجرت

حضور ﷺ په داسې حالاتو کښې په دغې موقع یو ځلے بیا مسلمانانو ته حبشې طرف ته د هجرت کولو اجازت ورکړۀ . دغه وخت د هجرت کونکو شمیر ډیر وو . مؤرخینو دَ هجرت کونکو نارینو تعداد دری اتیا او د زنانو تعداد ئې دولس نقل کړے دے . بیا د دغې قافلې سره په لاره کښې د یمن مسلمانان هم ملګری شو . په دغې هجرت کښې د مسلمانانو سره حضرت ابو موسیٰ اشعریؓ هم ملګرے وو .(80)

د قید او مصیبت نه نجات

په شعب ابی طالب کښې بنو هاشم او بنی عبدالمطلب تقریباً

(c) ketabton.com: The Digital Library

دري کاله پوري بنديوان وو . دغه وخت حضور ﷺ ته د وحی
په ذريعه الله کريم خبر ورکړۀ چې کومه معاهده قريشو
ليکلي وه هغه معاهده د الله تعالىٰ د نوم نه علاوه ټوله يوه
چينجی خوړلے ده . صرف ديو الله نوم پکښې معجزانه
شکل کښي پاتی شوي دے . د دي خبري چي خلقو ته پته
ولګيدله او په دغه سلسله کښي معلومات وکړے شو . نو د
حضور ﷺ فرمان ټکی په ټکی صحيح وو . هم هغه شان
حقيقت وو . څنګ چې حضور ﷺ بيان کړے وو . هر کله
چې معاهده پاتې نه شوه . نو په بنو هاشم او بنی عبدالمطلب
باندي لګيدلے پابندي هم پاتې نه شوے . دبنو هاشم او بنی
عبدالمطلب نه هرقسمه پابندي اوچتي شوے . په دغه موقع
بنو هاشم او بنی عبدالمطلب د ارام او سکون ساه واغستله .
او د دنيا د سختو او تکليفونه نه په آرام شول .(81)

د طفيل بن عمرو دوسی رضی الله عنه اسلام قبلول

په دغه زمانه کښي حضرت طفيل بن عمرو دوسیؓ لره خدائي
تعالىٰ د ايمان دولت ورکړۀ . هغه د خپل قوم مشر وۀ . د هغه
له برکته د هغه په قوم قبيله کښي ډير خلق
مسلمانان شو .(82)

دغم کال

د قيد او بند نه وروستو دنبوت په لسم کال د حضور ﷺ تره
ابو طالب چي د حضور ﷺ سره ئي په هره لاره مرسته او
ملګرتيا کړے وه وفات شو . د ابو طالب د انتقال نه دري ورځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستــو حــضــرت خــديــجـهؓ وفات شوه . د دې دوؤ واقعاتو په وجـه حـضـور ﷺ دغـې كـال تـه د غم كال وئيلـے دے. (83)

طائف ته سفر

د ابـو طـالـب د وفـات نـه پـس قـريـشـو حضـور ﷺ تـه ډيرزيات تـكـليـفونه رسوول شورو كړه . حضور ﷺ د هر قسمه تكليف پـه ښـۀ او ښـكـلـے طـريـقـے سره مقابله وكړۀ . د تكليف او آزمـائـش پـه دغـې ورځـو كـښـې حضور ﷺ د حضرت زيد بن حارثـهؓ سره د اسلام د دعوت وتبليغ په سلسله كښې طائف تـه تشـريـف يـوسلو . د دغې سفر مقصد دا وه چې ممكنه ده د مكې خلقو خو اسلام نه مخ اړولـے دے كيدے شي چې دوی ته د اسلام رڼا نصيب شي . كيدے شي چې دوی ايمان راوړي يـوه ميـاشـت پـرلـه پسـې حـضـور ﷺ د طائف خلق اسلام تـه راووبـلـل . خـو يـوكـس تـه پكښې هم د ايمان دولت نصيب نۀ شـو . هـغـې ظالمانو هغه مهربانه هستی جناب محمد رسول اللّٰه ﷺ په كاڼو ګټو وويشتلو . د هغې خلقو د دغې بد سلوك او بـد اخـلاقـی پـه وجـه د حـضـور ﷺ پـنـې مباركې د وينو نه ډكـے شـو ے . حـضـور ﷺ د طائف د خلقو د بدسلوك په وجه پـه ويـنـو كـښـې لـت پـت وو . حـضـرت زيـدؓ چې په دغې سفر كـښـې د حـضـور ﷺ سره ملګرې وو . د حضور ﷺ د بچ كولو پـه كـوشـش كـښـې ئـې خـپـل سـر زخمی كړلو . حضور ﷺ د دغـې زخـمـونـو سـره د طـائف نه راوپس شو . د حضور ﷺ په ژبـه پـه دغـې مـوقـع د بـد دعـا پـه ځـائـے د دعـا الفـاظ وو : اے اللّٰـه ! تـاتـه شـكـايـت كـومه ځۀ د خپلے كمزوري او بے

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسي او په خلقو كښي د ذلت او رسوائي . اے ارحم الراحمين ! تهٔ د ضعيفانو رب ئي او تهٔ زما پروردیگار ئي . تهٔ ما چاته حواله كوے . اجنبی او پردی ته چي ما اووينی تندي تريو كړی .يا چا دښمن ته چي هغه تهٔ تا په ما قابُو وركړه. اے اللّٰه ! كهٔ چري تهٔ زمانه ناراضه نهٔ ئي نو ماته د هيچا پرواه نشته . ستا حفاظت ماله بس دے .زهٔ ستا د مخ په رڼا په وسيله په كومې سره چي د دينا او آخرت تول كارونه سميږی ، د دي خبري نه پناه غواړم چي په ما باندي دے ستا غُصه وی يا تهٔ مانه خفه ئي .ستا راضی كول تر هغه وخته پوري ضروری دی ترڅو چي تهٔ راضی شوے نهٔ ئي . ستا نه علاوه بل طاقت او قوت نشته .

د حضور ﷺ د دي دعانه پس سمدست (فوراً) جبرئيل امين حضور ﷺ له راغے . د سلام نه پس ئي حضور ﷺ ته عرض اوكړهٔ . اللّٰه تعالیٰ ستا د قوم هغه خبرے چا تا سره اوشوے ، واوريدلے او د هغوی جوابونه ئي هم واوريدل ، او يوه فرښته ئي چي د هغي متعلق د غرونو خدمت دے تاسو له راليږلے ده . چي تاسو څنګه غواړئ نو دي ته حكم وركړئ . دي نه پس هغي فرښتي سلام ا وكړهٔ او عرض ئي اوكړهٔ څه چي تاسو ارشاد فرمائي څهٔ د هغي تعميل ته ولاړه يم . كهٔ چرته ستا سو حكم وی . نو د دواړو طرفونو غرونه به يو ځائي كړم چي په هغي كښي به دا ټول په مينځ كښي چيخنی شی . او كهٔ نوره څهٔ سزا تاسو ورله وركول غواړي . تاسو د هغي دپاره حكم اوكړئ . حضور ﷺ ورته په جواب كښي اوفرمائيل . زهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اللّٰه تعالیٰ نه امید لرم کۀ چرې دوی مسلمانان نه شو نو د دوی په اولاد کښې به داسې خلق راپیدا شي چې د اللّٰه تعالیٰ بندګي او عبادت به کوي .(84)

د معراج واقعه

حضور ﷺ د ابوطالب او د حضرت خدیجې ؓ وفات سره ډیر زیات غمژنه وو . بیا د طائف واقعې هغه زخمونه نور هم راتازه کړل . په دغې موقع د اللّٰه تعالیٰ د حضور ﷺ د خوشحالو د پاره حضور ﷺ د اسمانانو نه بره لامکان ته د ملاقات د پاره راوبللو . دغې واقعې ته په کتابونو کښې د معراج واقعه وئیلے شي . د معراج واقعه مؤرخینو دا رنګ نقل کړے ده . یوه شپه حضور ﷺ کعبې سره خواته حطیم کښې ارام کولو . ناڅاپه هانه جبرائیل ؑ او میکائیل ؑ فرښتې راغلے . هغوی حضور ﷺ د ځان سره په سورلۍ (چې ورته براق وئیلے شي) کینولو. بیا ئې حضور ﷺ د حطیم نه مسجد اقصیٰ ته بوتللو . مسجد اقصیٰ کښې حضور ﷺ د انبیاء علیهم السلام امامت وکړه.د امامت نه پس حضور ﷺ د معراج په ذریعه اسمانونو ته تشریف یوړلو .په اولنې اسمان کښې دَ حضور ﷺ سره د حضرت ادم علیه السلام ملاؤ شولو ، بیا په دویم کښې د حضرت عیسیٰ علیه السلام او حضرت یحیٰ علیه السلام سره ملاؤ شولو .په دریم اسمان کښې د حضرت یوسف علیه السلام او په څلورم اسمان کښې د حضرت ادریس علیه السلام سره ملاؤ شولو . بیا په پنځم اسمان کښې د حضرت هارون علیهم السلام سره ملاؤ شولو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شپږم اسمان کښي د حضرت موسیٰ علیه السلام او په ووم
اسمان کښي د حضرت ابراهیم علیه السلام سره ملاؤ شولو .
بیا حضور ﷺ ذا اسمانونو نه وروستو سدرة المنتهیٰ ته
تشریف یوسلو . په لاره کښي حضور ﷺ لرهحوض کوثر
مخي لره راغے بیا جنت ته ورداخل شولو . په جنت کښي
رسول اللّٰه ﷺ هغه عجیب وغریب څیزونه (نعمتونه) ولیدل
چي انسان د هغي تصور هم نهٔ شي کولے . جنت پسي
حضور ﷺ ته دوزخ رامخامخ کړے شو. چي له هر قسمه
عذابونو او تکلیفونو نه ډك وه . دغه ځائے کښي رسول اللّٰه
ﷺیوه ډله ولیدله چي مرداره(مردار ځناور) خوری . حضور
ﷺتپوس وکړلو چي دا څوك دی؟ جبرئیل امین ورته ووئیل
دا هغه خلق دی چي د خلقو غوښي خوری (یعنی غیبت
کوی) .بیا د دوزخ دروازه بنده کړے شوه . له دي نه پس
حضور ﷺ نور هم مخکښي لاړلو او یو داسي مقام ته
وورسیدلو چي د هغي نه مخکښي جبرائیل علیه السلام ته د
تلو اجازت نهٔ وو. حضور ﷺد هغي مقام نه یواځے درب
ملاقات لره لاړو . او اللّٰه تعالیٰ ته ډیر زیات نزدي شولو . د
دغي قرب د حقیقت نه پوره پوره مولیٰ کریم خبر دے . په
دغي موقع د اللّٰه تعالیٰ له طرفه حضور ﷺته پنځوس
مونځونه چي بیا پنځو ته راکم شو . حضور ﷺته د ډالي په
طور ورکړے شو. حضور ﷺ د دغي ډالي سره بیا لاندي
زمکي ته تشریف راوړلو . او د براق په ذریعه د بیت المقدس نه
مکي مکرمي ته راغے . د سحر ختلو نه مخکښي دا سفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمام شولو . د معراج په دغه سفر کښې په لاره د رسول الله ﷺ سره د قریشو دَ دریو قافلو ملاقات هم شوي وو . کله چي سحر شولو نو رسول الله ﷺ د دغي سفر په باره کښې قریشو ته خبر ورکړهٔ . دا خبره چونکه د عقل نه بره او اوچته وه . ځکه قریشو ډیر په تعجب سره د حضور ﷺ نه مختلف قسمه تپوسونه شوروکړل . حضور ﷺ د قریشو د هرتپوس پوره پوره جواب ورکړه . تردي چي ټول قریش مطمئنه شو . د قریشو ځني کسان حضرت ابوبکر صدیقؓ لره راغلل. او ورته ئې د معراج واقعه بیان کړه . حضرت ابوبکرصدیقؓ ورته په جواب کښې اوفرمائیل : زهٔ ئې د دي نه لوئې لوئې خبري منم او فوراً ئې د حضور ﷺ د خبري تائید وکړه . د دغي تصدیق په وجه د حضور ﷺ له طرفه حضرت ابوبکرؓ ته صدیقؓ لقب ورکړے شو.(85)(86)(87)

د قریشو سوالونه او د هغي جوابونه

قریشو دَ حضور ﷺ نه تپوس وکړهٔ . کهٔ چرته تاسو دا سفرکړی وی نو تاسو به دا خبره هم معلومه وی چي زمونږه هغه قافله چي شام طرف ته تلے ده اوس به کوم ځائے کښې وی ؟ رسول الله ﷺ ورته اُوفرمائیل د فلانکے قبیلي یوه تجارتی قافله (ډله) د روحا (د ځائے نوم) سره نزدي وه. زهٔ (په دغي سفر کښې) د هغوی سره خواته تیریدم د هغوی نه یو اوښ ورك شوي وو . هغوی ټول هغه اوښ پسي ووتی وو . زهٔ د هغوی سامانونو لره ورغلم نو ما هلته هیڅ څوك اونهٔ لیده . بیا ما د یولوخي (کوزي) نه چي د اوبو دپاره وو . اوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوخکلے . د دغي واقعي نه پس زۀ د فلانکے قبیلي د یوي قافلي (ډلي) سره خواته تیرشوم چي د تجارت په نیت سفر ته راووتے وه . د هغي قافلي اوښانو چي براق ولیدلو نو د ویري د لاسه یو خوا بل خوا په منډه شو. یو ترینه د ویري د لاسه بیهوشه شو. د دغي قافلي نه پس زۀ یوي دریمي قافلي ته ورنـزدي شوم دغه تجارتی قافله د فلانکي قبیلي وه . یو ښږ اوښ ترینه مخکښي روان وو. او زرده چي دغه قافله تاسو ته راښکاره شي .(یعنی زرده چي مکي مکرمي ته به دغه قافله راوورسی) .د مکي خلقو په تعجب سره د حضور ﷺ نه تپوس وکړۀ چي د کله پوري به دغه قافله دلته راشی ؟ حضور ﷺ ورته د شورو ورځ یاده کړه . بیا هم هغه شان اوشول څنګ چي حضور ﷺ فرمائیلي وو. د شورو په ورځ هغه یوه قافله مکي مکرمي ته راورسیدله . د دغي ښکاره معجزاتو باوجود قریشو د حضور ﷺ دین اونه منلو او حضور ﷺ ته ئي د کینـي بُغض او حسد په وجه (معاذ اللّٰه) جادوګر ، مجنون شاعر وئیل شورو کړه .(88)

د اسلام نور په مدینه کښي

لس کاله پرله پسي حضور ﷺ د مکي مکرمي په خلقو محنت وکړه . په دغه ورځو کښي به حضور ﷺ د عکاظ او ذی المجاز په بازارونو کښي خلق اسلام ته رابلل . د عکاظ او ذی المجاز بازارونو ته به خلق د مختلفو علاقو نه راتلل . د دوی تعلق به د مختلفو قبیلو سره وو . حضور ﷺ یوه ورځ د دغي بازارونو نه یو بازار کښي د اوس قبیلي څۀ کسانو ته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام دعوت ورکړۀ . د اوس قبيله په مدينه منوره کښې آباده وه . د حضور ﷺ په دعوت د دغې قبيلې دوه تنه اسعد بن زرارهؓ ، او ذکوان بن عبد قيسؓ مسلمانان شو . بيا څۀ لږه زمانه پس شپږ يا نهه تنه د اسلام په نور سره منوره شو . د دوی ټول د مدينې منورې اوسيدونکي وو . حضور ﷺ دوی ته اوفرمائيل : آيا تاسو به د دين په کار کښې زما ملګرتيا وکړئ ؟ هغوی عرض وکړۀ . اے د الله پيغمبره ! ﷺ نن صبا زمونږ په خپلو (اوس او خزرج) کښې څۀ اختلافات دی جنګ جهګړے شورو دی . تاسو کۀ مونږ ته لږ مهلت راکړۀ . نو راروان کال کيدے شی چې دا اختلافات ختم شوی وی او ټول په شريکه د اسلام نور ځان سره واخلی او ستا سو په لاس بيعت وکړی. حضور ﷺ ورسره د راروان کال نيته کيښودله او هغوی خپلې علاقې (مدينې منورې) ته لاړل . مولیٰ کريم ته منظوره وه په دغې کال د اوس او خزرج قبيلې اختلافات ختم شو . بيا د وعدې مطابق د دغې قبيلو نه دولس تنه د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضر شول . په دغې دولسو کسانو کښې لس تنه د خزرج د قبيلې وو او د دوۀ تنو تعلق د اوس قبيلې سره وو. دوی ټولو اسلام قبول کړلو . او د حضور ﷺ په لاس ئې بيعت وکړۀ . دا لاس نيوه (بيعت) چونکه د يو غټ کاڼي سره شوې وو په دغه وجه دې بيعت (لاس نيوے) ته بيعت عقبه اولیٰ وئيلے شی (دا د مدينې منورې د خلقو اولنې بيعت وو ځکه ورته اولیٰ يعنی اولنې وئيلې شی). د دغه دولسو تنو له برکته د مدينې منورې هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورته د اسلام رڼا ورسیدله . (89) او په هريو کور کښې د
حضور ﷺ او د اسلام تذکري شورو شوے . د مديني هريو
تن دا غوښتله چي د اسلام او د اسلام د تعليماتو نه ځان خبر
کړي . په دي وجه د اوس اود خزرج د قبيلي مشرانو حضور
ﷺ ته خط وليکلو چي زمونږ خلق د اسلام سره ډيره مينه
ساتي د اسلام نه ځان خبرول غواړي . مونږ لره يو داسي
مسلمان مديني منوري ته راوليږے چي مونږ ته قرآن اوښائي
او د اسلام د تعليماتو نه مونږه خبر کړي . او زمونږ د ټولو امام
جوړ شي . حضور ﷺ ته چي کله دغه خط ملاو شولو نو
رسول الله ﷺ مصعب بن عمير ؓ ته دغه لويه ذمه داري ورپه
غاړه کړه. حضرت مصعب بن عميرؓ د حضور ﷺ په امر سره
مديني منوري ته لاړولو او هلته ئي خلقو ته قرآن ښودل شورو
کړه .هم له دي نه په مدينه منوره کښي د يو اسلامی اداري
بنياد کيښودلے شو. يو کال پس بيا د حج د ادا کولو په ورځو
کښي يوه لويه قافله د مديني منوري نه د حضور ﷺ په
خدمت کښي حاضره شوه . په دغي قافله کښي اويا سړي او
دوه زنانه وے . حضور ﷺ ئي استقبال وکړۀ او په يوه غونډۍ
باندي ئي د ملاقات وعده ورسره اوکړله . د وعدي مطابق ټول
د نيمي شپي په هغه مخصوص ځائے باندي راجمع شو . د
حضور ﷺ سره ذرسول الله ﷺ ترۀ حضرت عباس ؓ هم دغه
موقع دغه ځائے ته تشريف يوسلو . دغه وخت حضرت عباس ؓ
اسلام نۀ وو قبول کړے . کوم وخت چي ټول راجمع شو . نو
حضرت عباس ؓ دغي ډلي ته مخاطب شو. ورته ئي اوفرمائيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

: (اے د مدینې خلقو!) دا زما ورارهٔ (محمد ﷺ) په خپله
قبیله کښې همیشه په عزت او په امن سره پاتې شوي دے
.تاسو دوی لره د ځان سره مدینې ته بوتلل غواړی .تا سو ښهٔ
سوچ وکړی د دوی سره د دوی وعده به تاسو پوره کړے شے ؟
او د دښمنانو نه به ئې حفاظت وکړے شے ؟ کهٔ د دې دوو
خبرو تاسو ذمه اخلې نو بیا خو ټهیك ده . خو کهٔ چرې تاسو د
دې خبرو ذمه نهٔ شے اغستلے نو بیا ئې په خپل حال په خپله
قبیله کښې پرېږ دے . د مدینې منورې یو مشر چې په دغې
ځائے کښې په دغې ټولګی کښې ناست وو هغهٔ ووئیل چې
بیشکه د دې خبرو مونږه ذمه اخلو او زمونږه د ژوند مقصد
هم دغه دے چې ستا سو سره شوې وعده پوره کړو. حضرت
اسعد بن زرارهؓ چې یو پوهه او هوښیار سړے وو پاسیدلود
مدینې منورې خلقو ! ته مخاطب ! شو ورته ئې اوفرمائیل :
اے د مدینې وسیدنکو خلقو! لږ صبر وکړی او ښهٔ سوچ
وکړئ . چې تاسو نه د کوم څیز په باره کښې بیعت اغستلے
کیږی ؟ تاسو دا خبره یاده ساتې چې دا بیعت د ټول عرب اود
عجم د مخالفت یو عهد دے ، کهٔ چرته تاسو دغه پوره کولے
شے نو بیعت وکړئ او کهٔ تاسو ئې سرته نهٔ شے رسولے . نو
بیا بیعت مهٔ کوی . ټولو په جمع ووئیل چې مونږه به په یو
حالت کښې هم د دغې بیعت نه نه وروستو کیږو.بیا
حاضرینو عرض وکړهٔ چې کهٔ چرته مونږه دغه عهد پوره کړلو
نو مونږ ته به په دغې څهٔ اجر ملاویږی ؟ حضور ﷺ ورته
اوفرمائیل د اللّٰه تعالیٰ رضا او جنت به ستاسو ځائے وی . د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ د بیان نه پس ټولو په یو آواز ووئیل چي مونږه راضي یو . تاسو لاس راوړندي کړئ مونږه بیعت کوو. حضور ﷺ لاس مبارك وړاندي کړلو او ټولو حاضرینو بیعت وکړلو . دغه وخت د بیعت کونکو نارینو تعداد دري اویا او د زناناو تعداد دوه وو. دغي بیعت ته بیعتِ عقبه ثانیه وئیلے شی . بیا د بیعت نه پس د دغي ټولو مشري دولسو تنو ته حواله شوه .(90)

مدیني منوري ته د هجرت ابتدا

هرکله چي د دغي بیعت (دلاس نیوے) نه قریش خبر شو. نو هریو قریشی باندي د غصي اوربل شو . په مسلمانانو ئي د مخکښي نه زیات ظلمونه شورو کړه . دغه وخت رسول اللّٰه ﷺ مسلمانانو (صحابهؓ) ته مدیني منوري طرف ته دَ هجرت کولو اجازت ورکړه . صحابهؓ پټ په پټه یو یو دوه دوه د مکي مکرمي نه مدیني منوري ته روان شو. او په لږه موده کښي ډیرو مسلمانانو د مکي مکرمي نه مدیني منوري ته هجرت وکړلو .څه لږ هغه کسان پاتی شو. چا چي دغریبي په وجه د هجرت کولو طاقت نۀ لرلو او یا هغه غلامان پاتي شو .چاته چي د هغه آقا مدیني منوري ته د تللو اجازت نۀ ورکولو . د دغي مسلمانانو نه علاوه د حضور ﷺ سره حضرت ابوبکرصدیقؓ او حضرت علیؓ هم پاتی وو. او د هجرت کولو د پاره ئي د اللّٰه د حکم انتظار کولو . د هجرت په دغي ورځو شپو کښي د هجرت کونکو سره حضرت سیدنا ابوبکر صدیقؓ هم د هجرت نیت کړے وه . دوی خپله اراده حضور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ﷺ ته بنکاره کړه نو حضور ﷺ ورته اوفرمائیل . اے صدیقه ! ترهغه وخته پورې ایسار شه ترڅو چې ماته اجازت نۀ وی ملاؤ شوے . حضرت سیدنا ابوبکرصدیقؓ د حضور ﷺ سره د هجرت کولو د حکم په انتظار وو . د دغې سفر د پاره حضرت ابوبکر صدیقؓ دوه اوښه تیارے ساتلے وے .

د کافرانو سازش او منصوبه

قریشو ته چې د دغې حالاتو او واقعاتو پته ولګیده . نو د حضور ﷺ خلاف د مشورې د پاره په دارالندوه کښې راغونډ شو . دارالندوه په مکه مکرمه کښې د کافرانو د مشورې یو ځائے وو په دغې ځائے کښې به د اسلام خلاف سازشونه کیدل . کله چې قریش دارالندوه ته راجمع شو . نو د حضور ﷺ خلاف قدم اوچتولو د پاره ئې غور فکر شورو کړه . د دغې سازش د پاره د مکې مکرمې غټ غټ کافران راجمع شوی وو . هر یو دا سوچ کولو چې په دې موقع د حضور ﷺ خلاف کوم قدم اوچت کړو. بعضې مشرانو په دغه موقع د حضور ﷺ د (معاذ الله) قتل مشوره ورکړه . بعضې مشرانو رائے د قید کولو وه . بعضې مشرانو غوښتله چې حضور ﷺ په خپل وطن پریښودو باندې مجبوره کړی . د هریو مشر په مشوره ښۀ غور اوفکر وکړے شو . ټولو ووئیل چې د خپل وطن مکې مکرمې نه ویستل په دې وجه ښۀ نۀ دی . کۀ چرته حضور ﷺ بل ځائے ته لاړو نو د حضور ﷺ ملګرې به د حضور ﷺ د اخلاقو په وجه نور هم زیات شی . دغه شان د قیدی کولو مشوره په دې وجه ښۀ نۀ ده او غلطه ده کۀ چرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ مونږه قیدي جوړ کړه . نو د حضور ﷺ ملګري به
ئي زمونږ نه په زورزبردستي سره آزاد کړي . د بدبخت
ابوجهل مشوره د حضور ﷺ (معاذ الله) د قتل وه . د ټولو په
دغه مشوره اتفاق راغـے . بیا په مشوره ئي د حضور ﷺ د
قتل د پاره ئي د هرې یوې قبیلې نه یو یو تن مقرر کړه . دا د دې
مقصد د پاره چې د حضور ﷺ په قتل کښې (معاذ الله) د
هرې قبیلې برخه ووشي . بیا که چرته بنی عبدمناف (د
حضور ﷺ قبیله) بدله اغستل اوغواړي نو بدله اغستل ورته
ګران وي . نو مجبوراً به بنی عبدمناف دیت اغستلو ته تیار
شي او ټولو قبیلو لره په شریکه باندې دیت ادا کول به ګران کار
نۀ وي . دوی ټولو یوه مقرر شوي کسان د دغې کار د پاره مقرر
کړه . یو خوا کافرانو دا مشوره وکړه بل طرف ته الله تعالیٰ
حضور ﷺ ته د وحی په ذریعه د دغې مشورې په باره کښې
خبر ورکړۀ . او ورسره د مولیٰ کریم نه حضور ﷺ ته د مکې
مکرمې نه مدینې منورې ته د هجرت کولو حکم راغـے .
کومه شپه چې د مکې کافرانو د حضور ﷺ د قتلولو د پاره
مقرر کړے وه هم په هغه شپه حضور ﷺ د هجرت کولو
اراده اوکړله . د حضور ﷺ په حکم باندې حضرت علیؓ د
حضور ﷺ په بستره کښې سملاستلو . بیا حضور ﷺ
مدینې منورې ته خپل سفر شورو کړه. کوم وخت چې
حضور ﷺ د خپل کور نه بهر راوتلو دغه وخت حضور ﷺ د
سورتِ یٰسین په تلاوت کښې مشغوله وو . بهر د قریشو یو
لوئې جماعت ولاړ وو. په دې انتظار چې حضور ﷺ سحر د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ د پاره بهر راووځې نو مونږ ټول به ئې شريکه (معاذ اللّٰه) قتل کړو . قريش دمکې مشرکان په خپل مقصد کښې ناکامه پاتې شو . حضورﷺ د کافرانو د مخې نه راتير شو . دغه وخت حضورﷺ د قران کريم ايت فاغشينٰهم فهم لا يبصرون ★ بار بار لوستلو . د کافرانو په سترګو پردې راغلے . حضورﷺ ترينه صحيح سلامت د سيدنا صديق اکبرؓ کورته تشريف يوسلو . حضرت سيدنا صديق اکبرؓ د مخکښې نه د هجرت د سفر تيارے کړے وۀ . د حضورﷺ ئې په خوشحالي سره استقبال وکړۀ او د حضورﷺ سره مدينې منورې ته روان شولو .(91,92,93,94)

په غار ثور کښې دمه

کافران د حضورﷺ د کور نه بهر د حضورﷺ دراوتلو په انتظار ولاړ وو . بل طرف ته حضور د معجزې په ذريعه د مشرکانو د شر نه په ښۀ کامل حفاظت سره د سيدنا صديق اکبرؓ کور ته وورسيدلو او د هغه ځائے نه بيا مدينې منورې ته روان شو . په لاره کښې د دمې او د مشرکانو د شرنه د حفاظت په غرض يو غار ته ورننه شو . دغه غار ته غارِ ثور وائی . کوم وخت چې حضورﷺ غارِ ثور ته ورداخل شو د اللّٰه تعالیٰ په امر هغه وخت يو جولاګې د دې غار په خُله د خپل بدن نه تارونه راښکل د کوم دپاره چې جولاګان مشهور دی . ورسره دغه وخت د مولیٰ کريم په حکم د ځنګل نه يوه کمتره راغله او د غار په خلۀ کښې ئې ځان له جاله جوړه کړه . بل طرف ته قريشو ته چې پته ولګيده چې حضور د خپل کور نه تشريف

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړے دے. هغوی د حضور ﷺ په تلاش کښي خوارۀ شول .بعضي دهغوی نه د حضور ﷺ د قدمونه دا ثارو په ذريعه د غار خُلې ته راغلل . خو چې د جولاګې تارونه او د کمترې جاله ئې وليده . نو د غارۀ خلۀ نه واپس شول . دغه وخت سيدنا ابوبکر صديقؓ ته د حضور ﷺ د حفاظت فکر ولګيدلو. حضور ﷺ سيدنا ابوبکر صديقؓ ته ووکتل نو د مخ د اثارو نه پرې پوهه شو نو ورته ئې اوفرمائيل : غم فکر مۀ کوه اللّٰه تعالىٰ زمونږ ملګرے دے . په دغه غار کښي حضور ﷺ د سيدنا صديق اکبرؓ سره يو ځائے درې شپې ورځے تيرے کړے . په دغي ورځو شپو کښي به حضرت عبداللّٰه د سيدنا ابوبکر صديقؓ ځوئے دغه غار ته د قريشو خبرونه راوړلو لره راتللو. حضرت اسماء بنت صديق اکبرؓ ته د روټي انتظام ورپه غاړه شوي وو. دوی به حضور ﷺ لره او خپل والد محترم صديق اکبرؓ لره روټي ووړله . په دغي ورځو شپو کښي حضرت عبداللّٰه بن صديقؓ خپل غلام ته وئيلي وو چي هره ورځ د غارثور په لاره چيلۍ بوځه او راولـه چې ورسره زمونږ د قدمونه نخي نخاني ختميږي .(95)

د سلو اوښانو انعام

قريش چې د حضور ﷺ په نيولو پسي ستړی شو. او يو طرف ته ئې هم حضور ﷺ اونۀ موندلو . نو د حضور ﷺ په په نيولو ئې د سلو اوښانو انعام وټرلو. د دغې انعام په لالچ ډير کسان د حضور ﷺ د نيولو په تکل په مختلفو طرفونو خوارۀ شو . په دغه کسانو کښي يو نوم د سراقه بن مالك دے .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سراقه بن مالك قصه

سراقه بن مالك هم د انعام په لالچ د حضورﷺ د نیولو د پاره ګرځیدلو . ناڅاهانه ئي حضورﷺ ځان ته مخامخ په تللو ولیدلو . د سراقه دا خیال وو چي انعام خو ماوګټلو خو کوم وخت چي حضورﷺ ته ورنزدے کیدلو نو آس په زوره یو تیندك وخوړلو او سراقه ترینه لاندي راګزار شو. هغه بیا په اس سور شولو او دوباره ئي د حضورﷺ د نیولو اراده وکړه. بیا هم هغه شان اوشو سراقه چي حضورﷺ ته ورنزدي شو نو د اس خپي ئي د پنډو پوري په زمکه کښي ښخي شوے . سراقه تري په زمکه راګزار شو . هغه پاسیدو چي د اس خپے په زمکه کښي ښخے شوي . سراقه کوشش اوکړۀ چي د اس خپے په څه چل د زمکي نه رابهر کړی . هغه ډیر کوشش وکړۀ خو په خپل کوشش کښي ناکامه شو. مجبوراً ئي د نبی کریمﷺ نه مدد وغښتلو . د حضور په برکت سره د هغه اس خپي د زمکي نه رابهر شوے. سراقه دغه وخت په خپلو سترګو ولیده چي زمکي د کومي حصي نه د اس خپي راوتے وے د هغه ځائے نه لوګي خیژی . په دي لیدلو سره هغه نور هم ویریدلو او حضورﷺ ته ئي خپل خوراك او دغه شان نور څیزونه وړاندي کړه . حضورﷺ د هغه څیزونو د قبلیدو نه انکار وکړه او سراقه ته ئي اوفرمائیل چي ته اسلام نۀ قبلوے نو زۀ دغه څیزونه نۀ شم قبلولے . بس تۀ صرف دومره وکړه چي زمونږه په باره کښي ستانه څوك تپوس کوی . نو زمونږه خبرپټ اوساته .بیا د حضورﷺ نه سراقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رخصت واغستلو او مکي مکرمي ته روان شو . او حضور ﷺ د ابوبکرصديقؓ سره مديني منوري ته سفر شورو کړه .(96)

د حضور ﷺ يوه معجزه

د حضور ﷺ دغه سفر جاري وۀ . په لاره کښي د يوي زنانه د کور خواته تيريدلو . هغي زنانه يوه چيلۍ ساتلے وه خو لا تراوسه ئي پۍ ورکول نۀ وو شورو کړي . حضور ﷺ په دغه چيلۍ خپل لاس مبارك راښکلو او چيلۍ پۍ ورکول شورو کړل . حضور ﷺ ترينه پخپله هم پۍ اوڅکل او خپلو ملګرو ته ئي هم ورانديې کړل . بيا حضور ﷺ د دغي ځائے نه رخصت شو. د حضور ﷺ د رخصت کيدو نه پس د هغه کور خاوند چي خپل کورته راغے او خپلي بي بي ورته تيره شوي ټوله واقعه بيان کړه . نو د کور مالك ووئيل معلوميږي داسي چي دا د مکي مکرمي هغه نيك انسان دے . او په يو بل روايت کښي داسي راغلي دي چي ددي واقعي نه پس دغي دوارو (ښځه ، خاوند) هجرت وکړلو او په مدينه منوره کښي ئي اسلام قبول کړه .(97)

په قبا کلي کښي ناسته او دمه

حضور ﷺ چي کله قبا ته ورسيدلو (قبا مديني ته نژدي يوه علاقه ده) په دغه مقام انصارو ښۀ په مينه محبت او ډير په ښۀ انداز د حضور ﷺ استقبال وکړۀ . رسول الله ﷺ د خپلو ملګرو سره څوارلس ورځے په قبا کښي مقيم وۀ .په دغي وخت کښي حضور ﷺ د يو جمات تيګه (بنياد) هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایخي وه . دغه جمات ته د اسلام اولني جمات وئيلے شي .

د حضرت عليؓ هجرت او د حضور ﷺ سره ملاقات

هر کله چي حضرت عليؓ د خلقو ټول امانتونه خلقو ته واپس کړل . نو مديني منورې ته را روان شو . د قبا په مقام د حضور ﷺ سره يو ځائے شولو . بيا د حضور ﷺ سره يو ځائے مديني منورې ته روان شو .(98)

مديني ته داخله

د ربيع الاول مياشت وه او د جمعې مبارکه ورځ وه . حضور ﷺ د قبا نه مديني منورې ته سفر شورو کړۀ . د مديني منورې انصار ترينه کير چاپيره وو او د حضور ﷺ د سورلۍ سره څوك په سورلو سوارۀ او څوك پياده روان وو . د مديني منورې د هريو کس دا تمنا وه . چي حضور ﷺ د هغوى سره پاتي شي . د بنى سالم بن عوف آبادۍ سره د جمعې دمونځ وخت شو . حضور ﷺ د خپلې سورلۍ نه را کوز شولو او د صحابهؓ سره ئي هلته د جمعې مونځ ادا کړلو . بيا په سورلۍ سور شولو او مديني منورې ته روان شو . کوم وخت چي د حضور ﷺ د مور له طرفه د خاندان کورونه راورسيدل د حضور ﷺ اوښه هغه کورونو سره خواته کيناستله . حضور ﷺ د خپلي سورلۍ نه راکوز شو . او د حضرت ابوايوب انصاريؓ په کور کښي ديره شو . يو څو ورځي شپي حضور ﷺ په دغه کور کښي ديره وو . (99,100)

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسجد نبوی ﷺ تعمیر

په مدینه منوره کښې د جمات انتظام نۀ وو .بس کوم ځائے چې به د مونځ وخت شولو هلته به مونځ ادا کیدلو . حضور ﷺ هغه ځائے په کوم ځائے کښې چې د اوښې ناسته شوي وه . په پیسو واغستلو . هغه ځائے د دوؤیتیمانانو وو . هغوی د قیمت اغستلو نه انکار وکړۀ . خو حضور ﷺ ئې بیا هم قیمت ادا کړۀ . هغه ځائے کښې د مسجد نبوی ﷺ بنیاد کیښودلے شو . دا په مدینه منوره کښې اولنې جمات وه . دیوالونه ئې د کچه ښختو نه جوړ وو ، د کهجورو ونې پکښې د ستنو په ځائے لګیدلے وے .او چهت ئې د کهجورو د پانړو نه جوړ کړے شوے وۀ. د جمات سره خواته دوه کورونه هم تیار کړے شول ، هغه کورونو کښې یو د حضرت عائشې بی بی ؓ د پاره وه . او بل کور د حضرت سودهؓ د پاره وۀ . د مسجد نبوی د جوړیدلواود دغې کورونو د ودانیدلو نه وروستو حضور ﷺ د مکې مکرمې نه خپل ټبر(یعنی د کور خلق) راووُغستل . بل طرف ته دَ خپل والد محترم په حکم حضرت عبد اللّٰه بن صدیق اکبرؓ دَ خپل کور خلق د ځان سره مدینې منورې ته راوستل . د دوی په هجرت سره په مکه کښې یو څوکسان چې ډیر زیات غریبانان وه او د هجرت کولو ئې طاقت نۀ لرو پاتې شو .(101)

د جهاد حکم او سریه حمزهؓ

هر کله چې په مسلمانانو باندې د مشرکانو له طرفه ظلمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات شو . نو د ربّ كريم له طرفه مسلمانانو ته د جهاد كولو اجازت ملاؤ شولو . په اسلام كښي اولني جنګ په سريه حمزهؓ باندي يادېږي . چي د هجرت نه اووۀ مياشتي وروستو په مياشت د رمضان كښي شوي دے . حضور ﷺ د قريشو د يوي قافلي د مقابلي د پاره د حضرت حمزهؓ په مشري كښي د د مهاجرينو مسلمانانو يو لښكر وليږلو . د د غي لښكر مشر ته حضور ﷺ يوه سپينه جهنډا وركړه هركله چي دغه لښكر په لاره د سيند غاړي ته ورسيدلو . په دغه مقام دوی ته د قريشو ټولګي رامخامخ شو. مقابله شوروشوه . دغه وخت مجدی بن عمرو جهني دغه جهګړه د صلح په ذريعه ختمه كړه .

په غزوات او سريو باندي سرسري نظر

★د هجرت په اولني كال د حضور ﷺ په امر دوه سريي رواني شوي وے.

★ سريه حمزهؓ ★ سريه عبيدهؓ

★د هجرت په دويم كال پينځۀ هغه جنګونه (غزوے) شوي وے چي په كومو جنګونو كښي حضور ﷺ پخپله شريك شوي وۀ . هغه نګ چي پكښي حضور ﷺ پخپله شركت كړے وی هغي ته غزوه وئيلے شي .

★ غزوۀ ابوا ، دغه غزوه په غزوۀ ودان هم يادېږي

★غزوۀ بدر كبرئ ★ غزوۀ بواط ★ غزوۀ بني قينقاع

★ غزوۀ سويق

او په دغي كال دري سريي رواني كړے شوے وے .

★ سريه عبدالله بن جحش ، سريه عميرؓ ، سريه سالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هجرت په دریم کال دري غزوے (جنګونه) شوے وے .

★ غزوۀ غطفان ★ غزوۀ احد ★ غزوه حمراء الاسد

او په دغي کال دوۀ سریے روانه کړے شوے وے .

★ سریه محمد بن مسلمؓ ★ سریه زید بن حارثؓ

★ د هجرت په څلورم کال دوۀ غزوے شوے وے.

★ غزوۀ بني نضیر ★ غزوۀ بدر صغریٰ

او څلور سریے لیږلے شوے وے .

★سریه ابو سلمهؓ ★ سریه عبد اللّٰه بن انیس

★ سریه منذر ★ سریه مرثد

★د هجرت په پنځم کال څلور غزوے شوے وے.

★ غزوۀ ذات الرقاع ★ غزوۀ دومة الجندل

★ غزوۀ مریسیع دغي غزوے ته غزوۀ بني المصطلق

هم وئیلے شي. ★ غزوه خندق یا احزاب

★ د هجرت په شپږم کال دري غزوے شوے وے .

★ غزوۀ بني لحیان ★ غزوۀ غابه دغي غزوے ته ذی قرد

هم وئیلے شي .★ غزوه حدیبیه

او په دغي کال یوولس سریے رواني کړے شوے وے .

★ سریه محمد بن مسلمه قرطا طرف ته ★ سریه عکاشه

★سریه محمد بن مسلمه ذی القصد طرف ته★سریه عليؓ

★ سریه زید بن حارثؓ بنو سلیم طرف ته ★ سریه کرز بن جابر

★ سریه عبداللّٰه بن عوف ★ سریه زید بن حارثؓ ام قرفه طرف

ته .★ سریه عبداللّٰه بن عتیك ★ سریه عبداللّٰه بن رواحؓ

★ سریه عمر الضمری

(c) ketabton.com: The Digital Library

★ د هجرت په ووم (۷) کال یوه غزوهٔ شوے ده چي ورته غزوهٔ خیبر وئیلے شی . په دغي کال پینځهٔ سریے روانه کړے شوے وے .

★ سریه ابوبکرؓ ★ سریه بشیر بن سعد ★ سریه غالب بن عبدالله ★ سریه بشیر ★ سریه اجزم

★ د هجرت په اتهم کال څلور غزوے شوے وے .

★ غزوهٔ موته ★ فتح مکه ★ غزوهٔ حنین ★ غزوهٔ طائف او په دغي کال لس سریے روانه کړے شوی دی .

★ سریه غالب بنو الملوح طرف ته ★ سریه غالب فدك طرف ته ★ سریه شجاع ★ سریه کعب ★ سریه عمرو بن العاص ★ سریه ابوعبیده بن الجراحؓ ★ سریه ابوقتاده ★ سریه قطبه ★ سریه خالد چي ورته سریه غمیصا هم وئیلے شی . ★ سریه طفیل

★ د هجرت په نهم کال یوه غزوهٔ چي ورته غزوهٔ تبوك وئیلے شی . واقع شوے ده .په دغي کال درے سریے روانه کړے شوے وے .

★ سریه علقمه ★ سریه علیؓ ★ سریه عکاشه

★ د هجرت په لسم کال د غزوے نوبت نهٔ دے راغلے . په دغي کال دوهٔ سریے روانه کړے شوے وے .

★ سریه خالد بن ولیدؓ نجران طرف ته .

★ سریه علیؓ یمن طرف ته

سریه عبیده بن الحارثؓ

بیا د دغي سریه حمزهؓ نه وروستو د شوال میاشت کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضورﷺ حضرت عبیده بن الحارثؓ ته د شپیتو کسانو مشرې حواله کړه . او د ابوسفیان مقابلې دپاره ئې ولیږلو . په دغه سریه کښې سعد بن ابی وقاصؓ په کافرانو باندې د غشې ګزار کړے وۀ . دغه اولنې غشې وۀ چې د اسلام د ترقی د پاره کافرانو طرف ته ګزار شوې وۀ .(102)

د قبلې دبدلیدلو حکم

د هجرت په دویم کال د وحی په ذریعه حضورﷺته حکم وشو چې خپل مخ د بیت المقدس نه بیت الله ته (کعبې) راواړه وۀ . دغه حکم سره په راروان وخت کښې د مسلمانانو قبله کعبه وګرځیده . له دې نه مخکښې په مدینه منوره کښې د مسلمانانو قبله بیت المقدس وه . هم هغه طرف ته به مسلمانانو مونځونه کول . په دې حکم سره مسلمانانو خپل مخونه کعبې طرف ته راواړول . او د حضورﷺ د زړۀ یو خواهش چې د قبلې د بدلیدلو وو پوره شو .(103)

سریه عبدالله بن جحشؓ

په دغه کال رسول اللهﷺ د ولسو مهاجرینو یوه ډله د حضرت عبدالله بن جحشؓ په مشرۍ کښې د قریشو د یوې قافلې د مخ نیوی د پاره روانه کړه . میاشت د رجب المرجب وه. مسلمانان د قریشو قافلې ته د رجب په اولنې تاریخ باندې مخامخ شول . د غه وخت د مسلمانانو خیال دا وو چې ګنې د جمادی الثانیه دیرشم تاریخ دے ځکه چې د عرب په کوټ کوټ کښې په رجب المرجب کښې د عام قتل وقتال ممانعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو . (رجب المرجب په څلورو مياشتو کښي يوه مياشت ده چي په هغي کښي د عربو ټولو قبيلو د يوبل سره جنګ جهګړے نه کولے) د مشوري نه پس مسلمانانو د هغي قافلي سره مقابله وکړه . په هغه قافله کښي د قافلے مشر ژوبل شو او دوه کسان د هغه قافلي بندي جوړ شو . نورو ټولو تيخته وکړه . مسلمانانو مال غنيمت راجمع کړۀ او بيا وروستو هغه د شريعت موافق تقسيم شولو . دغه جنګ په رجب کښي شوے وولهذي وجي مشرکانو د عربو د حضور ﷺ متعلق دا خبره مشهوره کړه . چي حضور ﷺ د حرمت په مياشت کښي هم قتل او قتال روا کړلو . . د قريشو د دغي اعتراض جواب د پاره مولىٰ کريم په قرآن کښي آيت ﴿ يسئلونك عن الشهر الحرام ﴾ نازل کړلو . په دغه آيت کريمه کښي د عربو د اعتراض پوره پوره جواب پروت وو .
(104 , 105 , 106)

غزوۀ بدر

بدر يو کوهی نوم دے هم په دغه نوم ورسره خواته يو کلي آباد دے . دغه کلي او کوهی د مديني منوري نه اتيا ميله لرے دے په دغه ځائے کښي د اسلام اولني عظيم الشانه غزوه شوي ده . چي د تاريخ په صفحو کښي په غزوه بدرسره يادېږی . د يو خبر راوړونکی په ذريعه حضور ﷺ ته معلومه شوه چي د قريشو يوه لويه قافله سره د سامانه د شام له طرفه د مديني په طرف رارونه ده . حضور ﷺ د رمضان په دولسم تاريخ په دويمي هجري کښي د دري سوو او ديارلسو انصارو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهاجرينو سره روحا طرف ته روان شولو . (روحا د مديني منوري نه څلويښت ميله لرے د يو ځائے نوم دے) بل طرف ته د قريشو د قافلي مشر ته چي پته ولګيده . چي حضور ﷺ هغوی ته په لاره کښي په انتظار ولاړ دے . نو د قافلي مشر هغه لاره پريښودله او په بدله لاره ئي قافله روانه کړله او ورسره ئي د قافلي نه مخکښي په تيز رفتاری سره يو قاصد مکي مکرمي ته روان کړلو چي د مکي مکرمي قريش د دغي حالاتو باندي خبر کړي . قريشو ته د قاصد په ذريعه چي د دغي حالاتو پته ولګيدله . نو هغوی له نوره هم غصه ورغله او ډير زيات فکر مند شو او په تادي سره ئي د مسلمانانو د مقابلي د پاره يو لوئے لښکر تيار کړلو . دا لښکر نهه نيم سوو کسانو وو . بعضي خلقو دا تعداد زر ليکلي دے . په دغه لښکر کښي د قريشو سره سل اسونه او اووهٔ سوه اوښان وو . بل طرف ته چي مسلمانانو ته پته ولګيده چي د کومي قافلي په تکل هغوی د مديني منوري نه راوتي وو هغه قافله ترينه په يوه بله لاره تلے ده . او د دوی د مقابلي د پاره د مکي مکرمي نه د قريشو او د اهل مکه يو لوئي لښکر راروان دے . دغه وخت حضور ﷺ د صحابوؓ سره مشوره وکړه. هريو صحابيؓ خپل ځان د قربانۍ د پاره پيش کړهٔ . د خزرج قبيلي مشر سعد بن عبادهؓ ووئيل کهٔ چرته تاسو حکم وکړئ نو مونږ سيند ته ټوپ کيدو ته هم تيار يو . حضرت مقدادؓ ووئيل اے د الله پيغمبره ! ﷺ مونږ به ستانه مخکښي وروستو ښي او ګس طرف ته جنګيږو . د صحابهؓ دغي جذبي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره حضور ﷺ ډیر خوشحاله شو . او د مقابلې د پاره ئې د
مخکښې د تګ حکم جاري کړۀ . مسلمانان د هغې مقام نه
روان شو او بدر ته ورسیدل . د بدر په میدان حضور ﷺ او
مسلمانانو ته پته ولګیده. چې د دې میدان په بل طرف
قریش د مخکښې نه ډیره شوي دی . بل طرف ته هغه قافله
چې د ابو سفیان په مشرې کښې د شام نه راروانه وه د
مسلمانانو نه ډیره مخکښې تلے ده. اوس داوخت یو طرف ته
د بدر په میدان کافران ډیره وو بل طرف ته د مسلمانانو لښکر د
جنګ د پاره تیار ولاړ وو. ابوجهل چې قریشو د لښکر ئې
مشرې کوله . هغۀ خپلو مشرکانو ملګرو ته ووئیل چې نن به
په هره طریقه چې وی د مسلمانانو سره به داسې جهګړه کوو
چې د هغوی نومې نخانې پاتې نشی .د بدر په میدان کښې
دمسلمانانو لښکر په هغه ځائے ولاړ وۀ . کوم ځائے چې د
اُوبو کمې وۀ . هرطرف ته شګې وے . قریش دغه وخت د
جنګ د پاره په یو ښۀ خاورینه زمکه ډیره شوی وو. چې په
هغې تلل هم آسان وو. او ورسره په دغه ځائے کښې اوبه هم
وے . دغه وخت مولیٰ کریم د آسمانه باران وکړلو . چې دهغې
په وجه هغه خاورینه زمکه ختهٔ شوله . او هغه شګلنه زمکه
د ګرځیدو قابله شوه . دغې باران سره یو طرف ته مسلمانانو
ته سهولت پیدا شو نو بل طرف ته دمکې قریش په تکلیف او
مصیبت کښې ګرفتاره شو . د جنګ شورو کیدو کښې لږ
وخت وو . حضور ﷺ په دغې موقع د مولیٰ کریم نه د
مسلمانانو د کامیابۍ دپاره ډیرې دعاګانې وغښتلے . مولیٰ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کریم هغه تهولې دعاګانې قبولې کړلے او حضور ﷺ ته ئې دوحی په ذریعه د قریشو د ذلیله کیدو زیرے ورکړه . د جنګِ بدر په میدان یو طرف ته حضور ﷺ دمسلمانانو صفونه سمول ، بل طرف ته ابو جهل ملعون د غرور نه ډك د مشرکانو صفونوله ترتیب ورکوۇ . دا جنګ دیو ي وړې ډلې (چې تعداد ئې درې سوه او دیارلس وه) دیو لوئې جمات (چې په شمیر سره زر ته وو) سره وه . د بدر میدان وو . صفونه تیار شو .اول نه دیو یو مقابله شورو شوه . د قریشو د لښکر نه درې تنه (عتبه، شیبه، ولید) راووتل . د دوی مقابله حضرت علیؓ ، حضرت حمزهؓ او حضرت عبیده بن الحارثؓ وکړه .درې واړه مشرکان قتل شو . بیا یو عظیم الشان جنګ شورو شو . د جنګ په آخر کښې مشرکانو تیخته وکړه او مسلمانانو کامیابی اوموندله . د بدر په دغه جنګ کښې دمسلمانانو نه څوارلس تنه شهیدان شو اودکافرانو اویا تنه مردار شول . اویا تنه دمشرکانو نه بندي جوړ شو . او ډیر زیات مال غنیمت مسلمانانو ته په لاس ورغے.کوم وخت چې د بدر د قیدیانو سره د مسلمانانو قافله مدینې منورې ته ورسیده . حضور ﷺ دبدر قیدیان د نور مالِ غنیمت سره په مسلمانانو کښې تقسیم کړل .او تهولو ته حضور ﷺ دا امر وکړۀ . چې د بدر قیدیانو سره ښۀ سلوك او رویه ووساتئ . د حضور ﷺ د دغې فرمان په وجه صحابهؓ په خپله په کهجورو ګزاره کوله او د بدر قیدیانو لره به ئې ښۀ روټۍ ورکوله . بیا د حضور ﷺ په مشوره سره د بدر تهول قیدیان د فدیې په عوض پرېښودلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو. په دغه قیدیانو کښې د حضور ﷺ تره حضرت عباسؓ او د حضور ﷺ خوم ابوالعاصؓ هم وو د حضرت ابوالعاصؓ په نکاح کښې حضور ﷺ مشره لور حضرت زینبؓ وه . دوی (حضرت عباسؓ او حضرت ابوالعاصؓ) هم د نورو قیدیانو په شان د فدیې په بدله کښې پریښودلے شو . دا واقعه د اسلامي مساوات یوه بهترینه نمونه وه . حضرت عباسؓ مالداره وه . هغه نه د نورو مالدارو په شان زیاته فدیه واغستلے شوه . او د ابوالعاصؓ د فدیې دپاره د مکې مکرمې نه حضرت زینبؓ خپل امیل چې ورته خپلې مور د وادۀ په موقع ورکړے وۀ . د حضور ﷺ لره راوولیږلو. حضور ﷺ ته چې هغه امیل مخامخ شو نو بې اختیاره ئې دسترګو مبارکو نه اوښکے روانے شولے او صحابهؓ ته ئې اوفرمائیل که چرته تاسو ټول راضی ئې نو دا امیل به حضرت زینبؓ ته واپس کړو. ځکه چې دا ورسره د خپلې مور یو نښه پاتې ده .صحابوؓ په یو اواز اووئیل چې مونږ ټول راضی یو . بیا حضرت زینبؓ ته هغه امیل واپس کړے شو. او د آزدۍ د پاره ئې ابوالعاصؓ نه لوظ واغستلو چې تۀ به حضرت زینبؓ لره مدینې منورې ته رالیږې . ابو العاصؓ ته چې کله ازادي اومنندله او مکې مکرمې ته راغے . نو د حضور ﷺ د لوظ مطابق ئې حضرت زینبؓ مدینې منورې ته روانه کړه . ابوالعاصؓ یو لوئې سوداګر وۀ . په یوه بله موقع بیا دوی مسلمانانو ته په لاس ورغلل . په دغه موقع چې کله راخلاص شو او مکې مکرمې ته راغے. نو اول ئې د ټولو قریشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امانتونه واپس کړل او بیا ئي د اسلام د قبلیدلو اعلان وکړلو.

د بدر بعضي قیدیان ډیر زیات غریبا نان وۀ . چي د فدیي ورکولو طاقت ئي نۀ لرلو . خو د لیکلو اولوستلو هنر ورسره وۀ . هغوي ته ووئیلی شو چي تاسولره دا فدیه ده چي تاسو د مسلمانانو لسو لسو تنو ته لیکل او لوستل وښائي . حضرت زید بن ثابتؓ په دغه موقع لیکل زده کړي وۀ . (107, 108,109)

غزوۀ غطفان

د غزوۀ بدر نه وروستو دعشور د یو لښکر سره (چي څلورسوه تنه وو) په مدیني منوري باندي د حملي کولو اراده وکړه.هر کله چي حضور ﷺ ته نژدي شولو نو د لښکر ټول کسان ترینه وتختیدل . او غرونو کښي ئي پناه واغستله . حضور ﷺ چي میدان صفا ولیدلو نو واپسی ئي وکړله . دغه وخت مولیٰ کریم ﷻ د اسمانه باران راوورولو چي په هغي سره د حضور ﷺ کپړے لمدے شولے . رسول اللّٰه ﷺ خپلي کپړے د وچولو دپاره په یوه ونۀ کښي زوړندے کړلے او په خپله د هغه ونې په سیوري کښي د أرام کولو په نیت سملاستلو. بل طرف ته دعشور دا منظر دلري نه لیدلو . هغۀ چي ولیدل چي حضور ﷺ د هغۀ نه ناخبره ملاست دے . هغه وخت په تیزي سره هغه د حضور ﷺ سر مبارك ته نژدي راغے توره ورسره په لاس کښي وه . حضور ﷺ ته ئي ووئیل اوس به تاسو مانه څوك خلاصوی ؟ . حضور ﷺ ښۀ په اطمینان سره جواب ورکړه . زما اللّٰه به ماتانه خلاصوی . دعشور چي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ د خلة مبارك دغه كلمات واوريدل . نو ويره پري راغله .توره ئي د لاس نه ګزار شوه . هغه توره چي د دعشور د لاسو نه پريوتے وه ښة په اطمينان سره حضور ﷺ راؤ چته كړه او د دعشور نة ئي تپوس وكړۀ اوس تۀ ا ووايه چي تا به زما نه څوك خلاصوى ؟ . دعشور په عاجزي سره ووئيل : زما خلاصولو والا هيڅ څوك نشته . حضور ﷺ چي د دعشور عاجزى او محتاجي وليده نو بي له انتقامه ئي معاف كړلو. دعشور باندي ددغي واقعي دومره ډير اثر ووشو . چي وروستو په خپله هم مسلمان شولو او د خپل قوم د پاره يو لوئي مسلمان مبلغ جوړ شولو. (110) دا د حضور ﷺ د اخلاقو يوه نمونه وه . داسي واقعات د سيرت په نورو كتابونو كښي ډيرزيات ليكلي شوي دي .

د حضرت حفصهؓ او زينبؓ سره نكاح

د هجرت په دريم كال د شعبان په مياشت كښي حضرت حفصهؓ بنت عمرؓ د حضور ﷺ په نكاح كښي راغله او بيا د رمضان المبارك په مياشت كښي حضور ﷺ د حضرت زينب بنت خزيمهؓ سره نكاح وكړله .(111)

غزوۀ احد

دا هل علم په دي خبره اتفاق دے چي د احد جنګ (غزوه) د هجرت په دريم كال د شوال په مياشت كښي شوي دے . كوم وخت چي مشركان د بدر د شكست خوړلو نه وروستو مكي مكرمي ته لاړل . نو هغوى د بدر د انتقام اخستلو دپاره په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډيرزيات اهتمام سره تياري شورو کړۀ . هم په دغه نيت ئي يو لوئي لښکر تيار کړلو . په دغه لښکر کښې دري زره کسانو سره دوه سوه اسونه ، دري زره اوښان وو . او څلوار لس زنانه د دي مقصد دپاره وے چي کۀ چرته دوی تيخته کوی نو ورته به د بدر جنګ رايادوی او د جنګ نه په تيخته به ورته غيرت ورولی .حضرت عباسؓ چي په پټه ئي اسلام قبول کړے وو او لاتراوسه ئي هجرت نه وو کړے . هغوی حضور ﷺ ته د مکي مکرمي د مشرکانو حالات وليکل او د يو تير رفتار قاصد په ذريعه ئي دغه ليکل حضور ﷺ ته وليږل. حضور ﷺ ته چي پته ولګيدله نو د پوره حقيقت معلومولو دپاره ئي دوه کسان د مديني منوري نه مکي مکرمي ته روان کړل. چي د قريشو پوره پوره حالات حضور ﷺ لره راوړی . هغي دوۀ تنو حضور ﷺ ته خبرورکړۀ چي د قريشو لښکر دمکي مکرمي نه راروان شوي دے او مديني منوري ته نزدي رارسيدلے دے . حضور ﷺ د دغه قاصدانو د خبر په رڼا کښې يو څو تنه څوکيداران د مديني منوري نه ګير چاپيره په اهمو ځايونو باندي مقرر کړل. بيا حضور ﷺ د صحابهؓ نه مشوره واغستله .د مشوري نه پس حضور ﷺ سحر وختی د زرو تنو سره د مديني منوري نه بهر ووتلو .په دغه زرو تنو کښې د رئيس المنافقين عبد اللّٰه بن ابی منافق دري سوه ملګری هم وو. رئيس المنافقين عبداللّٰه بن ابیٔ اود هغۀ ملګری د اسلامی لښکر نه په لاره کښې جدا شو. او دا بهانه ئي وکړه چي د هغوی مشوره نۀ ده منلے شوے . ځکه دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جنګ کښې حصه نهٔ اخلي . د منافقينو د اسلامی لښکر نه په جدا کيدو سره د اسلامی لښکر تعداد صرف اووهٔ سوه پاتې شو. حضورﷺ د مديني منوري نه بهر تشريف يوړلو او د اسلامي لښکر ئي په خپله معائنه وکړه . د معايني په وخت حضورﷺ بعضي وارهٔ وارهٔ هلکان وليده چې د جهاد له شوقه په صفونو کښې ولاړ دی . حضورﷺ هغه هلكان مديني ته واپس وليږل . په دغې هلكانو كښې رافع بن خديجؓ هم وهٔ . كوم وخت چې هغهٔ ته ووئيلى شو. چې تهٔ لا ماشو م ئي او دجهاد كولو طاقت نهٔ لرے په دي وجه مديني منوری ته واپس لاړ شه . هغه د پښو په ګوتو اودريدلو. حضورﷺ چې د هغهٔ هغه شوق اوجذبه وليدله نو ورله ئي په اسلامی لښكر كښې د شاملولو اجازت وركړهٔ . سمره بن جندبؓ چې وكتل . چې په وجود كمزوري رافعؓ ته په اسلامی لښكر كښې د شاملولو اجازت ملاؤ شو. نو هغهٔ حضورﷺ ته ووئيل چې زهٔ د رافعؓ نه په وجود كښې تكړه يم . څنګه چې هغهٔ ته اجازت وركړے شوے دے دغه شان دے ماته هم په اسلامی لښكر كښې د شامليدلو اجازت راكړے شي . حضورﷺ د امتحان په غرض دوی يو بل لره په پرځونو وروستل . سمرهؓ په دغه موقع رافعؓ لره په زمكه څملولو . حضورﷺ وليدل چې سمرهؓ د رافعؓ نه مضبوط او تكړه دے . نو د رافعؓ سره سره ئي سمرهؓ ته هم په اسلامی لښكر كښې د شاملولو اجازت وركړهٔ . د مسلمانانو صفونه حضورﷺ پخپله تيار كړل . حضورﷺ د پنځوسو تنو يوه ډله د اُحد د غريه څوكه كينوله چې دښمن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستو نه په مسلمانانو حمله ونکړي . ورسره ئي هغې جمات ته دا امر هم وکړه . چې تاسو به خپل ځایونه نهٔ پریږدئ . مسلمانان کهٔ برے مومی او کهٔ ورته شکست رسی . بیا یو ډیر لویې جنګ شورو شو . شورو شورو کښې د مسلمانانو تلهٔ درنه وهٔ . او مسلمانان په ګټه کښې روان وهٔ . قریشو تیخته کول غنیمت ګڼل .مسلمانانو د قریشو نه پاتی مال غنیمت راټولول شورو کړل. هغه پنځوسو تنو (چې د مسلمانانو د څوکیداری د پاره د احد د غر د پاسه حضور ﷺ کینولی وو) چې دغه منظر ولیدهٔ . نو هغوی خپل ځائے له دی وجې پریښودلو چې د حضور ﷺفرمان د دي وخته پوري وهٔ . د هغوی مشر عبداللّٰه بن جبیرؓ ورته ډیر په تاکید سره بار بار ووئیل چې د حضور ﷺفرمان دے چې دا ځائے به تاسو په هیڅ حالت کښې نهٔ پریږدئ . هغوی ووئیل چې مسلمانانو ته فتح نصیب شوے ده اوس دلته د پاتے کیدلو څهٔ ضرورت پاتے نهٔ شو . د حضرت عبداللّٰه بن جبیرؓ سره صرف یو څو تنه په دغه مقام باندې پاتے شو. خالد بن ولید (چې لا تراوسه ئي ایمان نهٔ وو راوړے) چې دغه ځائے خالي ولیدهٔ نو د وروستو نه ئي په مسلمانانو حمله وکړهٔ . عبداللّٰه بن جبیرؓ او د هغهٔ ملګرو ډیر په ښهٔ انداز سره د هغوی مقابله وکړه . ولې د تعداد د کم والی په وجه خالد بن ولید او د هغهٔ لښکر ئي رامنع نهٔ کړے شو او دوی ټول د خالد بن ولید او د هغهٔ لښکر سره په مقابله کښې شهیدان شو . د حضرت عبداللّٰه بن جبیرؓ او د هغهٔ د ملګرو په شهادت سره خالد بن ولید ته لاره صفا شوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پـه اسلامي لښکر ئې د وروستو نه يوه زورداره حمله وکړه . بـل طرف تـه چـي قـريش په تيختـه وو هغوی هم راوپس شو. دغـه وخت ټـول مسـلمانان د کافرانو د دوؤ ډلو په مينـځ کښي راګير شو . يو طرف ته د خالد بن وليد لښکر وۀ او بل طرف ته د قـريشـو لښـکـر وۀ . مسـلمـانان دغه وخت يو عجيبه امتحان کښي وو . مصعب بن عميرؓ چي د حضور ﷺ سره په صورت مبارك کښـي يو شان ښکاريدلو په دغه موقع شهيد شولو نو دا خبـره ګـډه شوه چي حضور ﷺ شهيد شولو . د مسلمانانو غـوږونـو تـه چـي کـلـه دغـه خبره وورسيدله . نو بي حوصلي شـو .او دا خيـال کـول ئي شورو کړۀ چي د حضور ﷺ نه بغير د دنيـا د ژونـد بـه څۀ خوند کوی . دغه وخت دقريشو دلاسه ډير مسـلـمـانـان شهيـدان شـو. ډيـر صـحـابهؓ ژوبل شو . ناګهانـه د حـضـرت کـعـب بـن مـالكؓ نـظـر پـه حـضـور پـريـوتـلـو او د خوشـحـالـئ نـه ئـي يـوه چـغـه کـړه . چي راشـے مسلمانانو حـضـور ﷺ صـحـيـح سـلامـت دے . صحابوؓ چي د حضرت کـعـب بـن مالكؓ اواز واوريدلو نو ټول د حضور ﷺ طرف ته را پـه منـډه شـول . دغـه وخت مشـرکانو ډير زور ولګولو چي حـضـور ﷺ شهيـد کړی او پرله پسي ئي په حضور ﷺ باندي حملي وکړلے .صحابهؓ د حضور ﷺ مخي ته د يو ډهال پشان ولاړ وو . او د کـافـرانـو مشـرکانو د هري حملي جواب به ئي په ښـۀ طـريقه ورکولو . حضرت طلحهؓ دغه وخت د خپل وجود (جسـم) پـه ذريـعـه د مشـرکـانـو ګـزارونه منع کول، د جنګ نه وروسـتـو د هـغـوی پـه جسـم اويا زخمونه جوړ شوی وو . دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موقع وه چي حضور ﷺ وفرمائيل څوك دى چي زما نه ځان قربان كړي ؟ حضرت زيادؓ سره د څلورو ملګرو حضور ﷺ لره نزدې راغـے او د كافرانو سره په مقابلې كښې شهيدان شول . په دغه موقع د قريشو د يو تن عبدالله بن قميه د لاسه د حضور ﷺ مخ مبارك زخمي شو . هغۀ په حضور ﷺ باندې د تورې ګزار وكړلو چي د هغې په وجه د مخ د تو پې نه دوه كړي د حضور ﷺ مخ مبارك ته ورننه شولے .په دغې ګزار سره د حضور ﷺ يو غاښ مبارك هم شهيد شولو .حضرت سيدنا صديق اكبرؓ اراده وكړه چي د حضور ﷺ د مخ د زخم نه دغه كړي لرې كړى خو حضرت ابوعبيدهؓ ورته د دغې سعادت حاصلولو د پاره منت وكړلو . حضرت ابوعبيدهؓ چي د حضور ﷺ د مخ مبارك نه د خلې په ذريعه دغه كړي اوويستلے نو ورسره ئې خپل دوه غاښونه هم پريوتل . دغه غزوه كښې حضور ﷺ يوې كندې ته وغرځيدلو . هغه كنده مشركانو د ايمان خاوندانو ته د نقصان رسولو د پاره جوړه كړې وه . په دغه غزوه كښې دوه ويشت ، يا درې ويشت تنه د كافرانو نه مردار شوى وو. او د مسلمانانو نه اويا تنه شهيدان شوى وو. په دغه شهيدانو كښې د حضور ﷺ ترۀ حضرت حمزهؓ هم وۀ . چي د هغوى په شهادت حضور ﷺ ته ډير تكليف رسيدلے وو. هنده چي لا تراوسه ئې ايمان نۀ وو قبول كړے او د ابوسفيان كورو الا وه . هغې د حضور ﷺ د ترۀ حضرت حمزهؓ سره د هغه د شهادت نه پس ډير بد سلوك كړے وه . د دغې جنګ په موقع مسلمانانو خپل بچي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زنانه په مختلفو قلعو کښي د يهوديانو نه د حفاظت دپاره بندے کړے وے . صرف هغه زنانه په ميدان کښي موجود وے چاچي د مسلمانانو مرسته او علاج کولے شو .حضرت فاطمي په دغي موقع د خپل والد محترم د زخمونو علاج ته تياره ولاړه وه . حضرت عائشهؓ ، حضرت ام سليمؓ او حضرت اُم سليطؓ زخميانو لره په مشکونو کښي اوبه راچلولے . حضرت صفيهؓ چي د حضرت حمزهؓ خور او د حضور ﷺ ترور ده . هغي ته چي پته ولګيده چي مسلمانانو ته په جنګ کښي ډير زيات نقصان رسيدلے دے نو د مديني منوري نه په تيزى سره رارو انه شوه .او د احد ميدان ته راغله . حضور ﷺ ته چي د ترور د راتګ پته ولګيدهٔ نو حضرت زبيرؓ ته ئي وفرمائيل د حضرت حمزهؓ د وجود ټکري راغوندي کړه خور ته ئي پته اونهٔ لګى . د دغي خبري خبر چي حضرت صفيهؓ ته اوشو نو هغي اوفرمائيل .زهٔ د خپل د ورور نه خبر شوي يم د اللّه په لاره کښي دغه قرباني څهٔ لويه قرباني نهٔ ده . د دغي وينا نه پس حضور ﷺ خپلي ترور له د حضرت حمزهؓ د ليدلو اجازت ورکړهٔ . هغي چي خپل ورور وليدهٔ نو انا للّه وانا اليه راجعون ئي ووئيل او دي امت ته ئي د صبر کولو يوه بهترينه نمونه پريښوده .

دغه جنګ کښي د يو انصاري زنانه پلار ، ورور او خاوند شهيدان شوى وو . پرله پسي د يو يو د شهادت خبر چي دغي زنانه ته راغے نو هغي زنانه به د هر خبر راؤړونکى نه دا تپوس کولو چي حضور ﷺ څنګه دے؟ حضور ﷺ خو روغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے کنه ؟ ورته به ووئیلی شو چي حضور ﷺ صحیح سلامت دے . نود ربّ شکریه ئي اویاسلو .بیا هم د ځان د تسلی د پاره د حضور ﷺ په دیدن پسي ګرځیدله . هر کله چي ئي په حضور ﷺ باندي نظر پریوتلو نو د ربّ شکر ئي ادا کړۀ او چغه ئي کړه چي تاسو سلامت ئي نو نور مصیبتونه مصیبتونه نۀ دي . د دغي واقعي نه پس د مسلمانانو زمکي ته د سپارلو (تدفین) وخت راغے نو مسلمانانو سره د غریبي په وجه دومره کپړه نۀ وه چي د دغي شهیدانو ترینه کفن جوړ شي . د حضرت مصعب بن عمیر جنازه تیاره وه . خو د کفن د پاره ئي کپړه نه وه .په کپړي سره سر به ئي ورله پټولو نو خپے به ئي ښکاره کیدے او کۀ خپے به ئي ورله پټولے نو سر به ئي ښکاره کیدلو. بیا د حضور ﷺ په امر سره سر مبارك ئي پټ کړے شو او په خپو ئي ورله واښۀ واچول. دا هغه منظر او هغه وخت وو چي مسلمانانو ته به کله هم وربه یاد شو نو ژړا به ورتله .د جنګ احد شهیدان بغیر له غسله (لامبولو) په هغه وینو کښي لت پت د جنازو نه پس خپلو خپلو قبرونو ته اوسپارلے شو . په دي جنګ کښي مسلمانانو ته ډیر زیات نقصان رسیدلے وو. قریش مکي مکرمي ته روان شوی وو . خو د دي خبري یره وه چي کیدے شي قریش په مسلمانانو دوباره حمله وکړي . ځکه رسول الله ﷺ د اویاتنو یوه ډله چي پکښي حضرت ابوبکرؓ او حضرت زبیرؓ هم وو . د ابوسفیانؓ او د هغه لښکر پسي وروستو روانه کړے وه . ابوسفیانؓ په لاره کښي بیا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو باندي د حملي کولو اراده لرله خو د خزاعه قبیلي مشر معبد چي پټ پټه د مسلمانانو سره ملګري وو . هغه ابوسفیان ته ووئیل ته د مسلمانانو سره د مقابلي کولو طاقت نهٔ لرے . زهٔ دیو خبرراوړونکی په ذریعه خبرشوے یم چي محمد ﷺ تاسره دوباره مقابله کول غواړي اویو لښکرئي ستا د مقابلي د پاره تاپسي ورستو راروان کړے دے . بنهٔ خو داده چي صحیح او روغ ځان مکي مکرمي ته وورسے . ابوسفیان چي د معبد خبره واوریدله نو خپله اراده ترینه هیره شوه او مکي مکرمي ته روان شو. حضور ﷺ ته چي د ابوسفیان اودقریشو دلښکر پته ولګیده چي مکي مکرمي ته ورسیدل نو مسلمانانو بنهٔ په اطمینان سره د حمراء نومي علاقي نه مدیني منوري ته واپسی وکړه. (112 , 113)

د یهودیانو مخالفت

د مدیني منوري فضا د مسلمانانو د پاره بنه وه . خو دلته هم د اسلام دښمنان وو . چي د تاریخ په کتابونو کښي په یهود سره یادیږی د یهودیانو دري قبیلي وے . بنو نضیر ، بنو قینقاع ، بنو قریظه . په شورو کښي د دوی سره حضور ﷺ یوه د امن معاهده کړے وه چي ورته میثاقِ مدینه وائی . د دي معاهدي مقصد دا وو چي د مدیني خلق د باهر دښمن سره په شریکه مقابله وکړی . دغه یهودیان په شورو شورو کښي د مسلمانانو ملګری وو او دوی به دمسلمانانو سره په شورو شورو کښي ملګرتیا کوله ځکه چي کومه خبره به مسلمانانو کوله . نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغي خبرے په ذريعه به دوى د خپلے خبرې (چې د أسمانى
كتاب سره به ئي تعلق وه) تائيد حاصلولو. ديهوديانو دا خيال
وه چې د مسلمانانو په ذريعه به د دوى په سلطنت كښې
وسعت او زيات والے راشي .خو يهوديان په دغې مقصد او
اراده كښې كاميابه نۀ شو. په رو رو د وخت تيريدو سره
يهوديانو ته پته ولګيده چې د كوم مقصد د پاره دوى د
مسلمانانو سره مرسته او ملګرتيا كووى. هغه مقصد دوى ته
نۀ حاصليږى د هغې مقصد نه دوى لرې روان دى . په مزه مزه
يهوديان په دې هم پوهه شو. چې د مسلمانانو عقيده زمونږ د
عقيدې نه ډيره زياته بدله ده . په دې وجه ئې پټ په پټه د
مسلمانانو مخالفت شورو كړه . د دغې ځائے نه يهوديانو د
مسلمانانو سره دښمنى شورو كړه . د يهوديانو په زړونو كښې
د مسلمانانو د پاره د محبت په ځائے كينه بغض حسد راپيدا
شو. يهوديانو د مسلمانانو د ويرې د لاسه ئې دغه دښمنى نه
ښكاره كوله. بيا هم هغه كارونه به ئې كول چې په
كومو كارونو اسلام او مسلمان بدنام شي او په څۀ طريقه
اسلام او مسلمان ته نقصان اورسى . اوس اوخزرج چې د
اسلام په نور راجمع شوى وو او د يوبل سره ئې دښمنى ختمه
شوے وه . د يهوديانو دا كوشش وو چې دغه دښمنې بيا راتازه
كړى . په دوى كښې بيا شرفساد بنور كړى . خود اسلام په وجه
دوى ته خپل مقصد حاصلول ډير ګران وو . له دې وجې له
پټې نه ښكاره مخالفت ته راغلل . او هغه معاهده ئې ماته
كړه كومه چې د مسلمانانو او د يهوديانو ترمينځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوے وه . د دغي شر ابتدا د بنوقينقاع نه اوشوه .

بنوقینقاع سره جنګ

په اسلامي مياشتو کښي د شوال مياشت وه او د هجرت دويم کال وه . يوه مسلمانه زنانه د څۀ کار د پاره د بنوقينقاع محلي ته لاړه . هلته ئي د يو دکان نۀ څه اغستل . د هغه دکان مالك دغي مسلماني زنانه ته په غلط نيت لاس واچولو . دغه ځائے يو بل مسلمان ولاړ وو هغي چي وليدل چي د يو مسلماني زنانه عزت پاتي نۀ شولو نو کوم يهودی چي دغه حرکت کړے وو . هغه ئي مردار کړه . بيا يهوديانو د يهود په بدله کښي مسلمان شهيد کړه . حضور ﷺ ته چي د دغي واقعي پته ولګيدله نو رسول اللّٰه ﷺ د دوی سره د مقابله کولو مسلمانانو ته د تياري کولو حکم وکړۀ . بنوقينقاع ته چي معلومه شوه چي رسول اللّٰه ﷺ د مسلمانانو سره دوی طرف ته راروان دے او په دوی حمله کوونکے دے . نو دوی ځان په يوه قلعه کښي بند کړۀ . حضور ﷺ ترينه ګيره تاؤ کړه او پنځلس ورځے ئي د دوی په انتظار د دغي قلعي نه بهر تيرے کړے . بنوقينقاع ته پته ولګيده چي مسلمانان خو د دي ځائے نه د تلو نوم نۀ اخلي . نو د قلعي نه بهر راوتو ته مجبوره شو . او ټولو ووئيل چي حضور ﷺ د دوی په حق کښي څۀ فيصله وکړه . نو هغوی ته به منظوره وی . حضور ﷺ د عبدالله بن ابی په سفارش (چي د مسلمانانو حليف وۀ) دوی ته د خپل وطن نه د وتلو اجازت ورکړۀ . دوی خپلي زمکي او کورونه پريښودل او شام طرف ته لاړل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(114,115,116)

د اويا (۷۰) قاريانو واقعه

د اسلام نور رو رو ښوريدلو . په دغه زمانه کښي د کلاب قبيلي مشر د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شو .او حضور ﷺ ته ئي درخواست وکړلو چي تاسو ماسره څهٔ مسلمانان ملګری کړی چي زما قوم قبيله اسلام ته راوويلی . او د اسلام رڼا سره د هغوی زړونه منوره شی . حضور ﷺ ورته ووئيل د نجد خلق د بهروسي خلق نهٔ دی . هغهٔ ووئيل چي د دغي خبري زهٔ ضامن جوړيږم . حضور ﷺ د هغهٔ سره اويا تنه ملګری کړل چي د قران کريم بهترين لوستونکي وو. دوی چي کله د بنوسليم علاقي معونه ته ورسيدل .او هلته ئي دمه کوله . دغه وخت د دغي علاقي مشر عامر بن طفيل د دوی نه ګهير چا پيره څهٔ کسانو ګهيره وا چوله .او دوی ئي ټول قتل کړل .صرف يو صحابی عمرو بن اميهؓ ئي پريښودولو .چي د چا په ذريعه د مديني منوري خلقو د دغي مظلومو قاريانو واقعه واؤروله .(117)

د رجيع مقام شهيدان

په دغه ورځو کښي د عضل او د قاره قبيلي څهٔ تنه حضور ﷺ لره راغلل او درخواست ئي وکړهٔ چي زمونږه قبيله د اسلام په نور سره منوّره شوے ده . تاسو مونږلره هغوی ته د اسلام سبق ښودلو دپاره يو څو کسان راکړئ . حضور ﷺ دوی سره لس تنه ملګری کړل . دوی چي کله رجيع ځائے ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسیدل نو دغي ظالمانو خپله وعده هیره کړه . د بنی لحیان دوه سوه کسان غشي ویشتونکي د دوی نه گهیر چاپیره شو . دغه لس تنه مسلمانان د حفاظت دپاره یو غر ته وختل . او د دوو تنو نه علاوه ټول شهیدان شو . هغهٔ دوؤ کسانو کښي د یو نوم حبیبؓ او د بل نوم زیدؓ وه. دغه مشرکانو حضرت زیدؓ او حضرت حبیبؓ مکي مکرمي ته راوستلو .حضرت زیدؓ ئي په یو قریشي مشرك باندي خرڅ کړه . هغه حضرت زیدؓ په دي نیت واغستلو چي د مکي مکرمي خلق د دهٔ د قتل تماشا ووینی .هرکله چي قاتل د توري سره حضرت زیدؓ ته مخامخ راغلے نو دغه وخت ابو سفیان (چي لا ایمان ئي نهٔ وو راوړے) حضرت زیدؓ ته ووئیل .اے زیدهٔ ! ربښتیا ووایا که چرته نن ستا په بدله کښي محمد ﷺ (معاذ اللّٰه) قتل شوے وے نو تهٔ به خوشحاله شوے وے ؟ حضرت زیدؓ ووئیل . زما دے په ربّ باندي قسم وی چي د رسول اللّٰه د خپو تلی د غنو نه د بچ کولو د پاره کهٔ چرته زما دا وجود قربان شوے وے نو دا به زما نیك بختی وے. د دغي فقري وئیل وو چي قاتل د حضرت زیدؓ سر مبارك د تن نه جدا کړلو او حضرت زیدؓ ته د شهادت لویه مرتبه ملاؤ شوه .بل طرف ته حضرت حبیبؓ د حارث بن عامر ځامنو واغستلو .دا هغه حارث دے چي د اُحد په کښي جنگ کښي د حضرت حبیبؓ د توري د لاندي راغلے وه او مردار شوي وه . هر کله چي حضرت حبیبؓ لره د پهانسي ځائے ته بو تللے شو . نو دغه وخت حضرت حبیبؓ د دوه رکعته نفل ادا کولو اجازت اوغښتلو . مشرکانو ورته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوافلو ادا کولو اجازت ورکړه . د هغي نه وروستو حضرت حبیبؓ ته پهانسي ورکړے شوه. (119 , 118)

د بنو نضیر قبیلي سازش

بنو نضیر د مدیني منوري دیهودیانو دویمه غټه قبیله وه . د دوی دمسلمانانو سره یوه معاهده شوي وه . چي کهٔ د دغي قبیلي (بني نضیر) نه یو کس په غلطي سره مړي وکړئ . نو د هغه مړ کس دیت به مسلمانان او یهودیان دواړه فریقه په شریکه ادا کوی . هم دغه شان کهٔ چرته د یو مسلمان نه په غلطي سره مړي وشی . نو د هغي مړی دیت به هم په شریکه مسلمانان او یهودیان ادا کوی . په دغه زمانه کښي د بنی عامر دوه کسان د یو مسلمان د لاسه په غلطي سره قتل شو . د مقتولینو سره د حضور ﷺ له طرفه د امن ملاویدلو یوه چهیتهی پرته وه . د دغه معاهدي مطابق د دغي دووتنو (مقتولینو) دیت به مسلمانانو او په یهودیانو (بنو نضیر) دواړو راتللو . مسلمانانو د بنی نضیر نه په دغه دیت کښي د هغي حصي مطالبه وکړهٔ . او د دغي مقصد د پاره حضور ﷺ د بنو نضیر محلي ته هم لاړلو . په ظاهره خو دوی د حضور ﷺ خبره اومنله ، خو د دننه نه دوی دیت ورکولو ته تیار نهٔ وو . حضور ﷺ ئي په دغه سلسله کښي د یو دیوال سره خواته کینولو . ورسره ئي دغه منصوبه هم جوړه کړه چي دغه دیوال سره د بره نه به یو لوئي کاڼي په حضور ﷺ راګزار کړو . (د هغي د لاسه به حضور ﷺ شهید شي نو نهٔ به حضور ﷺ پاتي شي او نه به دیت مطالبه وی) .حضور ﷺ ته د وحی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذریعه د دغي سازش پته ولګیده . سمدست د هغۀ ځائے نه پاسیدلو او مدیني منوري ته روان شو. بنو نضیر ته چي د حضور ﷺ د تللو خبروشو د هغوی یو تن د حضور ﷺ خوا لره مدیني منوري ته ولیږلو . او ورته ئي دا پیغام ورکړۀ . چي حضور ﷺ ته ووایه . چي تاسو هم دیرش تنه راولی او مونږ به هم د خپل پوهه دیرش کسان راجمع کړو بیا کۀ چرته زمونږ د دین پوهه خلقو ستاسو خبره وومنله نومونږ به ترینه هم انکار ونکړو. د هغوی په منلو سره به بیا مونږ ته څۀ اعتراض نۀ وی . حضور ﷺ ورته خبر واستولو چي ترڅو تاسو یو کلك عهد نۀ وی لیکلے .زه په تاسو بهروسه نۀ شم کولے . د عهد راتازه کولو د پاره حضور ﷺ د بنوقریظه ته هم یو قاصد ولیږلو هغوی په خوشحالی سره خپل هغه زوړ عهد راتازه کړلو . بنو نضیر اول انکار وکړۀ بیا ئي عهد تازه کولو ته سر کیښودلو . او حضور ﷺ تۀ ئي خبر ورکړۀ چي تاسو د دري تنو سره راشے چي دغه عهد تازه کړو . حضور ﷺ چي کله هغوی طرف ته روان شولو . نو په لاره کښي ورته معلومه شوه چي بنونضیر د تورو سره (د جګهړے په نیت) په لاره کښي د حضور ﷺ او د مسلمانانو انتظار کوی . د هغوی منصوبه دا وه . چي دغه ځائے ته د راتلو سره په حضور ﷺ باندي حمله وکړي او (معاذ اللّٰه) حضور ﷺ شهید کړي . حضور ﷺ دوباره د لاري نه راواپس شولو . او د مسلمانانو د یو لښکر سره ئي د نبو نضیر د علاقي نه ګیره تاؤ کړه. بنونضیر په ځان پسي د قلعو دروازے بندي کړے . بنو نضیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلس ورځې د مسلمانانو په ګېره کښې وو . آخر په دي شرط د خپلو قلعو نه راوتلو ته تيار شو . چي څومره سامان مونږ د ځان سره په اوښانو وړے شو هغه به د ځان سره واخلو او دا ځائے به مسلمانانو ته پرېږدو. حضور ﷺ د هغوی خبره وومنله او هغوی چي د ځان سره څومره مال په سورلو وړلے شو د ځان سره اوچت کړه او خیبر ته نورو یهودیانو لره لاړل بیا هم هلته دیره شو .دغه وخت د بنو نضیر په دغه مشرانو کښي غټ غټ یهودیان لکه ابو رافع سلام بن ابی الحقیق ، کنانه بن الربیع او حُیَی بن اخطب هم وو. په دي طریقه د مسلمانانو قوت او طاقت نور هم زیات شو. (120)

د خندق یا د احزاب جهګړه

کوم وخت چي بنو نضیر د مدیني منوري نه بهر ووتل او په خیبر کښي دیره شو . د هلته نه هغوی په جمع د مسلمانانو د ختمولو سازشونه شورو کړل . او په دغه مقصد کښي ئي د ځان سره د عربو نوري قبیلي هم شاملي کړے . له دي دجي دغي جهګړے ته د احزاب (د ډیرو ډلو) جهګړه وئیلے شي . احزاب په عربی ژبه کښي ډیرو ډلو ته وائي . چونکه په دي جهګړه کښي د عربو ډیر قبائل د مسلمانانو خلاف راپو ځائے شوی وو. ځکه دي جنګ ته د احزاب جنګ وئیلے شي . د مسلمانانو په دغي مخالفینو کښي د بنو نضیر سره ملګرو کښي په خصوصی توګه د قبیله بنی غطفان ، قبیله بنو اسد ، او د قریشو نوم اغستلے شي . دوی ټولو د لس زرو لښکر تیار کړلو او مدینه ته راروان شو. حضور ﷺ ته چي کله د دغي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالاتو پته ولګیدله نو مسلمانان ئي راجمع کړل او د هغوی نه ئي د دغي لښکر (مشترکه دښمن)په باره کښي مشوره واغستله . هريو صحابيؓ خپله رائي وړاندي کړه . حضرت سلمانؓ چي د فارس(موجوده ايران) سره ئي تعلق لرلو هغه ووئيل چي د مديني منوري دري طرفونه په کورونو او د کهجورو په باغو نو سره محفوظ دي . صرف يو طرف داسي دے چي نۀ پکښي کورونه شته او نۀ دغه ځائے څه نور د حفاظت سامان شته .دا وخت پکار دا دي چي په دغه مقام باندي يو خندق (کنده) وکنستلے شي . چي د کافرانو مدينه ته د راتګ لاره بنده شي . حضور ﷺ د حضرت سلمانؓ رأئے خوښه کړله او په هغي باندي ئي د عمل کولو حکم ورکړلو . حضور ﷺ د دري زرو صحابوؓ سره دغه خندق کسنتلو . هريو صحابيؓ ډير په اخلاص سره په دغه خندق کښي کار کولو . دا ګران کار په ډير محنت سره شلو ورځو کښي سر ته ورسيدلو . په دغه موقع يو خبر راوړونکي دا خبر راوړلو چي د کافرانو لښکر مديني منوري ته رانزدي شوي دے . منافقينو ته چي پته ولګيدله نو په مختلفو حيلو او بهانو ئي ځان د مسلمانانو د لښکر نه جدا کړلو او خپلو کورونو ته لاړل . د مسلمانانو سره په مدينه کښي د يهوديانو يوه قبيله پاتے کيدله .مسلمانانو ته د دغي قبيلي نه هم خطره وه . په دغي وجه د دغي قبيلي دپاره دوه سوه تنه جدا کړے شوی وو چي په دوی باندي نظر ساتي . بنوقريظه قبيلي لاتراوسه پوري د مسلمانانو مخالفت نۀ کولو په ظاهره ئي د کافرانو ، مشرکانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملګرتیانهٔ کوله . په پټه پټه دوی هم د کافرانو ملګري وه خو د
دي خبري نه ویریدل چي کهٔ چرته مونږ د دغه کافرانو او
قریشو ملګري شو . صبا خو به دوی لاړ شي او مونږ ته به
مدینه کښي پاتي کیدل ګران شي . بنوقریظه ته حیی بن
اخطب د بنو نضیر مشرپیغام ولیږلو کهٔ چرته تاسو نن د
مسلمانانو خلاف زمونږمرستهٔ او ملګرتیا وکړهٔ . نو زمونږه د
مسلمانانو خلاف دغه جنګ ګټل به یقیني شي ځکه چي
نن د عرب ټولي قبیلي د مسلمانانو د ختمولو د پاره د مدیني
نه بهر را جمع شوي دي .د حیی بن اخطب په سازش سره
بنوقریظه قبیلي خپل عهد چي دنبی کریم ﷺ او د
مسلمانانو سره ئي کړے وو هیر کړلو او د مسلمانانو خلاف
په دغه جنګ کښي د قریشو د او د نورو کافرانو ملګري شو .
قریش او دغه رنګ نور کافران د مدیني منوري نه بهر
دیرشوي وو . او د یو داسي ځائے په تالاش کښي وو چي د
هغي په ذریعه مدیني منوري ته دننه شي . او د مسلمانانو
سره مقابله وکړئ .. خو داسي یو ځائے ئي هم او نهٔ موندلو
چي د هغي په ذریعه د کافرانو دغه لښکر په مسلمانانو حمله
وکړئ . په دغه حالت او کیفیت کښي قریشو او نورکافرانو د
مدیني منوري نه بهر شل ورځے تیري کړے . د مدیني
منوري د مسلمانانو او په د مکي مکرمي د کافرانو په مینځ
کښي بس د یو خندق فاصله وه . دغي خندق سره کافرانو د
مسلمانانو خوا له نزدي نشو تللے .مسلمانانو د کافرانو د شر
او حملي نه په دغي خند ق سره بچ وو. عمرو بن ودٔ چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقریشو یو ډیر زیات بهادر سړے یادیدیو هغه د خندق (کنده) نه بل طرف ته د پوري وتلو کوشش وکړۀ . خو د مسلمانانو له طرفه حضرت علیؓ د هغه کوشش ناکامه کړه . کافرانو به هره ورځ په مسلمانانو باندي د کاڼو او غشو یو باران جوړوو. مسلمانان دلته په دغه تکلیف او مصیبت کښي وو . ورسره بل طرف ته د مسلمانانو زنانه چي په کومه قلعه کښي پاتي کیدلے هغه قلعه د بنوقریظه د آبادي سره خواته وه . یو یهودی د دغي قبیلي نه دغه قلعه ته نزدي شو او قلعي ته د ورننوتلو په کوشش وو دغه وخت حضرت صفیهؓ چي دنورو زنانو سره په دغي قلعه کښي وه .د مسلمانانو زنانو د حفاظت د پاره توره په لاس تیاره ولاړه وه . هغي د هغه یهودی سر د تن نه په توري سره جدا کړلو . اونورو یهودیانو ته ئي د عبرت اخستلو د پاره په یو میدان کښي وروغرځولو . بنوقریظي قبیلي چي دغه حالت او کیفیت ولیده . نو ویریدله او دا خیال او ګمان ئي وکړه چي ګني په قلعه کښي د مسلمانانو د لښکر یوه حصه د قلعي د حفاظت د پاره موجوده ده . مسلمانان په دغه آزمائش او امتحان کښي وو . یو طرف ته د مدیني منوري یهودیان وو چي د مسلمانانو پټ په پټه ډیر زیات مخالف وو . بل طرف ته د قریشو اود نورو ډیرو قبیلو هغه لوئي لښکر وو . د دغي حالت او کیفیت په وجه د مسلمانانو تکلیفونه ورځ تر ورځه زیاتیدل . بل طرف ته کافران او د مکي مکرمي قریش په خیمو کښي په زیات دیره کیدلو سره تنګ شوی وو . دغه وخت وو چي د غطفان قبیلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو كس چي په پټه ئي ايمان راوړے وو قريش ته ورغلو او قريش ئي د نورو كافرانو نه ئي بد ظنه كړل . بيا نورو قبيلو ته ورغلو او هغوي ئي د قريشو نه بد ظنه كړل . په دغه طريقه د قريشو او د نورو قبيلو په مينځ اختلاف جوړ شو . دغي اختلاف سره سره په دوى د شپي يوه تيزه سيلي راغله . هغي طوفان او سيلي د كافرانو خيمي په هوا كړے د كافرانو لوښي د يو ځائے نه بل ځائے ته لاړو . دغي حالت او كيفيت قريش او نوري قبيلي دي خبري ته مجبوره كړے چي خپلو خپلو كلو ته لاړ شي . اول بنوقريظه ميدان خالي پريښودلو او كورونو ته لاړل بيا وروسته نوروكافرانو هم د ميدان نه تيخته وكړه اونمبر په نمبر خپلو خپلو كلو ، علاقو ته روان شو . د كافرانو په تلو سره مسلمانانو ساه واغستله . او د مولىٰ كريم ئي ډير ډير شكر ادا كړۀ چي د يو لوئي آزمائش او امتحان نه بچ شو .(121,122,)

د بنوقريظه د عهدشكني انجام

هركله چي مسلمانان د قريشو او نورو قبيلو د شر اوفساد نه په كوم وخت چي دعربو قبيلو او قريشو د مديني منوري نه ګهيره اوچته كړه او مسلمانانو د بهرد هر قسمه خطري نه په امن كښي شو .نو حضور ﷺ دمسلمانانو سره د بنو قريظه نه د عهد ماتولو بدل اغستلو دپاره د بنوقريظي د قلعو نه ګيره تاؤ كړله . بنوقريظه تريوي مياشتي پوري په خپله قلعه كښي بند وو .آخر كار تنګ شو او د راوتلو د پاره ئي حضو ﷺ ته درخواست وكړۀ . حضور ﷺ د بنوقريظه نه د عهد ماتولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدل اغستلو د پاره چي زمونږ فيصله دي د اوس د قبيلي مشر حضرت سعدؓ بن معاذؓ وکړي . هغه چي څۀ فيصله وکړه . مونږ ته به منظوره وي . حضرت سعدؓ چي د خندق په جهګړه کښي زخمي شوي وه او ډير په تکليف او مصيبت کښي وه . د دغي تکليف باوجود حضرت سعدؓ د فيصلي کولو د پاره دغي مقام ته تشريف راوړلو . د حضرت سعدؓ قبيلي غوښتل چي د بنوقريظه سره نرمي وشي او هغوی ته د هغوی غلطی معاف کړي شي . خو حضرت سعدؓ او نۀ منل او فيصله ئي وکړه چي په بنو قريظه کښي څوك چي د جنګ کولو قابل دی هغوی دے قتل کړے شي .زنانه او ماشومان دي بندی (قيديان) جوړ شي . او د دوی مال او زمکي دي په غريبانانو مسلمانانو کښي تقسيم کړے شي . د حضرت سعدؓ په دغه فيصله باندي عمل وکړے شو او په دي طريقه د بنوقريظي مخ نيوه وشوه .(123 , 124)

د حديبيے راضي نامه

د مسلمانانو د ډير وخت نه دا آرزو او تمنا لرله چي د اللّٰه تعالىٰ د ښکلي کور طواف او ديدن وکړي . خو د مشرکانو او کافرانو د لاسه مسلمانان د دغي نعمت نه تر ډير وخته پوري محرومه پاتي شوی وو . هم دغه تمنا د حضور ﷺ په زړۀ کښي وه په دغه زمانه کښي حضور ﷺ يو خوب وليدلو . چي د عمري د ادا کولو د پاره حضور ﷺ د خو تنو صحابهٔؓ سره مکرمي مکرمي ته سفر کړے دے او بيا د عمري د ادا کولو نه وروستو هغوی کښي بعضي کسانو سرونه خرولي دی او بعضو ترينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر څۀ ویښتۀ اغستی دی . دغه خوب چې د حضور ﷺ د
خلېي مبارکي نه صحابهؓ ته بیان شولو نو د هغوی جذبه او
شوق نور هم راوچت شولو . په دغې وجه حضور ﷺ د
څلوارلسو سوو (بعضې روایتونو کښې تعداد کم او بعضې
کښې زیات هم بیان شوے دے) تنو سره د عمرې د ادا کولو
په نیت د مدینې منورې نه مکې مکرمې ته د تللو اراده وکړه .
دا ساعت د ذی القعدې رومبې تاریخ وه او د هجرت شپږم کال
وه . د ذوالحلیفه نه حضور ﷺ احرام وتړلو او بسر بن سفیان
ئې د قریشو د حالاتو دمعلولو د پاره د ځان نه مخکښې مکې
مکرمې ته روان کړلو . د حضور ﷺ دا سفر د جنګ کولو د پاره
نۀ وو په دې وجه د غې قافله سره وسله (د جنګ کولو
څیزونه) نۀ وه . حضور ﷺ مکې مکرمې ته روان وو په لاره وو
په لاره کښې یو خبر راوړونکې حضور ﷺ له خبر راکړلو چې
قریشو ته د مسلمانانو د راتللو پته لګیدلے ده او هغوی ټول د
دې خبرې د پاره راجمع شوی دی چې حضور ﷺ او صحابهؓ به
په هیڅ شکل کښې مکې مکرمې ته دا خلیدو ته نۀ پریږدو.
اود قریشو یو لښکرچې پکښې دوه سوه کسان دی د خالد بن
ولید په مشرې کښې د مسلمانانو د مقابلې د پاره را روان
کړے شوے دے . او په غمیم کښې دیره دے . حضور ﷺ ته
چې پته ولګیده . نو رسول الله ﷺ هغه لاره پریښودله او په
بله لاره حدیبې ته وورسیدلو . حدیبیه کښې د حضور ﷺ
اوښه (قصویٰ) کیناستله . دغه ساعت حضور ﷺ مکې
مکرمې ته د تللو اراده وکړله او اوښه ئې پاسوله خو اوښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاسیدلو ته تیاره نهٔ شوه . خلقو ډیر کوشش وکړهٔ خو هر کوشش صرف کوشش پاتې شو. بعضې خلقو اوئیل چې قصوئ (اوبه) سترے شوے ده . حضور ﷺ اوفرمائیل چې قصوئ (اوبه) سترے شوے نهٔ ده . دلته ورته دالله له طرفه د پاتې کیدلو حکم دے . بیا حضور ﷺ اوفرمائیل زما دے په هغه ذات باندې قسم وی چې د چا په په لاس (اختیار) کښې چې زما دا ژوند دے نن کهٔ قریش زما نه د داسې څیز مطالبه وکړئ چې پکښې د شعائرالله تعظیم وی نو زهٔ به د هغوی هغه مطالبه منمه . بیا حضور ﷺ په حدیبیه کښې د پاتې کیدلو اعلان وکړلو . د ګرمې موسم وه . سخته ګرمې وه . په دغې وجه مسلمانانو سره د څکلو اوبه په مزه مزه په ختمیدلو شولے او ډیر په کم مقدار د څکلو اوبه پاتې شولے . دغه وخت د حضور ﷺ د معجزې په ذریعه د اوبو یو ډیره لویه ذخیره مسلمانانو ته ملاؤ شوله چې ورسره د ټول لښکر تنده ماته شوه او بیا ئې ترینه خپل خپل لوښی هم ډك كړل . بیا حضور ﷺ حضرت عثمانؓ لره مکې مکرمې ته ولیږلو چې قریشو ته اطلاع وکړی چې د حضور ﷺ اود مسلمانانو اراده د عمرې د ادا کولو ده بله څهٔ اراده ئې نشته . هرکله چې حضرت عثمانؓ مکې مکرمې ته لاړو نو مشرکانو د ځان سره ایسار کړلو .بل طرف ته په مسلمانانو کښې دا خبره ګډه شوه چې حضرت عثمانؓ د مکې کافرانو شهید کړلو . دا خبر چې حضور ﷺ واوریدلو نو د یو کیکر ونې د لاندې حضور ﷺ کینساتلو او د حضرت عثمانؓ د بدل اغستلو دپاره ئې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابهؓ نه بیعت (لاس نیوه) اغستل شورو کړه او په لږ وخت کښې ټول لښکر د حضورﷺ په لاس باندې بیعت وکړلو. دغې بیعت ته بیعتِ رضوان وئیلے شی . مولیٰ کریم د دغې بیعت ذکر په قرآن کښې هم راوستے دے . د بیعت نه وروستو پته ولګیدله چې د حضرت عثمانؓ د شهادت خبر غلط وو، حضرت عثمانؓ په مکه مکرمه کښې صحیح سلامت دے . هرکله چې قریشو ته د دغې بیعت پته ولګیدله نو ډیر زیات فکر مند شو او ویره پرې راغله . نو د راضې نامې کولو کوشش ئې شورو کړه . په دغه راضي نامه کښې د قریشو له طرف سهیل بن عمرو د قریشو نمائنده وو . هرکله چې هغه مسلمانانو ته رامخامخ شولو نو حضورﷺ وفرمائیل چې اوس ستاسو کار آسان شو. سهیل بن عمرو د راضې نامه په باره کښې د حضورﷺ سره ډیرې خبرې وکړلے . بیا په یو څو شرطونو سره راضی نامه وشوله . هغه شرطونه په ظاهره د مسلمانانو خلاف کیښودلے شوی وو بیا هم دغې راضې نامې ته په قرآن کښې لویه کټه (فتح) وئیلے شوے ده . د دغې په باره کښې د سورة فتح ایاتونه نازل شوی دی . حضورﷺ حضرت علیؓ ته حکم وکړهٔ چې دغه راضی نامه په یو تحریری شکل کښې ولیکی . حضرت علیؓ دغه تحریر د بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم نه شورو کړه نو سهیل بن عمرو اعتراض وکړهٔ چې زهٔ خو دغه ټکی نه پیژنم . په دغه وجه په تحریر کښې د بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم په ځائے باسمك اللّٰهم ولیکلے شو .دغه ټکې به عربیانو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

عامو خطونو کښې په ابتداء کښې ليکلو. بيا حضور ﷺ حضرت عليؓ ته ووئيل چې وليکله چې دا راضی نامه ده چې په دې سره محمد ﷺ چې د الله رسول ﷺ دے راضی شوے دے. دغه وخت سهيل بيا اعتراض وکړۀ. اعتراض دا وه چې د الله د رسول ﷺ دا ټکې دے ترينه ختم کړے شی ځکه چې مونږ ورته د الله رسول نۀ وايو. حضور ﷺ حضرت علیؓ ته حکم وکړۀ چې دغه ټکې ترينه وروان کړه. او د دغې په ځائے محمد بن عبدالله وليکله. حضرت عليؓ ته د هغه ټکې ورانول ګران وو په دغې وجه حضور ﷺ پخپله هغه ټکې وران کړلو. بيا د راضي نامې لانديني شرطونه وليکلے شول.

★لس کاله به په خپلو کښې جنګ جهګړه نۀ کوو.

★مسلمانان دے اوس واپس لاړ شی

★راروان کال به عمره ادا کوی خو په مکه کښې به صرف درې ورځې به تيروی.

★دځان سره به وسله (د جنګ سامان) نۀ راوړی.

★د مکې اوسيدونکی مسلمانان به د ځان سره نۀ بوځی.

★کۀ يو مسلمان په مکه کښې پاتې کيدل غواړی نو هغۀ ته به د مسلمانانو له طرفه څۀ رکاوټ نه جوړيږی

★بل طرف ته کۀ يو تن (مسلمان) د مکې مکرمې نه مدينې منورې تلل غواړی او مدينې ته لاړ شی نو هغه به د مکې مکرمې خلقو ته واپس کيږی.او کۀ يوتن (اسلام نه پس مرتد شی او بيا) د مدينې منورې نه مکې مکرمې ته راشی نود مکې مکرمې خلق به هغه د مدينې خلقو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نۀ حواله کوی.

★ د عربو نورو تولو قبیلو ته دے اختیار ورکړے شی چې د چا سره ملګرتیا یا تعلقات ساتل غواړی هغوی سره دے ملګرې شی . د دغې عهدنامې په رڼا کښې بنو خزاعه د مسلمانانو ملګری شو او بنو بکر د قریشو ملګرتیا خوښه کړه .راضی نامه لا په لیکلو سره پوره شوې نۀ وه . دغه وخت د سهیل ځوئے ابوجندل چې دقریشو سره د اسلام قبلولو په وجه بندی وو د قید نه ئې په څه چل ځان راخلاص کړلو او د حضورﷺ په خدمت کښې د پناه اغستلو د پاره راغے . سهیل چې ابوجندلؓ ولیده نو سمدست ئې ووئیل چې د عهدنامې مطابق دا اولني کس دے . چې زمونږ نه تاسو لره درغلے دے . تاسو دې مونږ ته حواله کړے . د ډیرو خبرو اترو نه پس حضورﷺ ابوجندلؓ سهیل ته حواله کړلو . بیا ورله حضورﷺ تسلی ورکړه او د صبر کولو نصحیت ئې ورته وکړۀ .بیا په هغې عهد نامې باندې فریقینو دستخطونه وکړل . د راضې نامې نه پس حضورﷺ صحابهؓ ته د قربانې کولو او د سربنرولو امر وکړلو .بیا په خپله ئې قربانی وکړله او په سر ئې اُستره راښکله . صحابوؓ چې حضورﷺ ولیدۀ نو هغوی هم قربانی وکړلے او سرونه ئې وُښرول .څه لږه موده پس حضورﷺ د دغې مقام نه مدینې منورې ته سفر شورو کړلو .په لاره کښې د سورة فتح آیاتونه نازل شول. امام زهریؒ لیکی چې دغه واقعه د مسلمانانو دپاره یوه ښکاره کټه(فتح) وه . چې ددې په وجه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو او کافرانو په مینځ کښې جهګړے ختمې شولے او هرطرف ته د امن فضا جوړه شوه . او هغه خلق چې مخکښې به ئې اسلام پټولو هغوی خپل اسلام ښکاره کړلو . د نفرت هواګانې ختمې شوے . یو بل سره د خبرو موقع ملاؤ شوه . اهل عرب قرآن کریم په غور سره واوریدلو . او د هغې د اسرار او برکات نه خبر شول .په دغې وجه دغه راضی نامه د انجام په اعتبار سره د ټولو مسلمانانو د پاره یوه لویه فتحه(ګټه) وه . بیا په مزه مزه رسول اللّٰه ﷺ مدینې منورې ته ورسیدلو . ابوبصیرؓ چې د مشرکانو سره بندی وۀ . هغه د مشرکانو دقید نه په څۀ چل ځان راخلاص کړلو . او مدینې منورې ته راغللو. قریشو د ابوبصیرؓ د ګرفتارۍ د پاره دوه تنه د مکې مکرمې نه مدینې منورې ته رااولیږل . چې د حضور ﷺ نه د ابوبصیرؓ د واپسې مطالبه وکړئ . دغه دواړه تنه د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضر شو او د ابو بصیرؓ د واپس کولو مطالبه ئې وکړۀ . حضور ﷺ ورته د عهدنامې مطابق ابوبصیرؓ حواله کړۀ .کوم وخت چې ابو بصیرؓ د حضور ﷺ نه جدا کیدلو هغه وخت حضور ﷺ ابوبصیرؓ ته د صبر کولو تلقین وکړۀ او ورته ئې اوفرمائیل زرده چې اللّٰه تعالیٰ به ستا دپاره د نجات یوه لاره راپیدا کړی. ابو بصیرؓ د قریشو دغه دوو کسانو سره د مدینې منورې نه مکې مکرمې ته روان شو . کوم وخت چې دوی ذوالحلیفه ته ورسیدل نو د ارام کولو دپاره او د کهجورو او د دم(د قربانۍ ځناور) اغستلو د پاره ئې هلته کښې دمې ته ودریدل . دغه موقعه وه چې یو د هغه دوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنو (مشرکانو) نه خپله توره په لاسو کښې نیولې وه . ابو بصیر ورته ووئیل چې دا خو ډیره اعلیٰ ښکاری . او اجازت ئې ترینه د کتلو د پاره وغښتو . هغه قریشی مشرك ورله هغه توره د کتلو د پاره ورکړه . ابو بصیر ته چې توره لاس له ورغله نو سمدس ئې د هغه دووتنو نه په یوتن د توري ګزار وکړۀ . په هغه ګزار سره د هغه مشرك سر د تن نه جدا شولو . د هغه ملګری چې دغه حال ولیدۀ نو په منډه منډه مدینې منورې ته لاړو . بیا د هغه نه وروستو ابو بصیر دوباره مدینې منورې ته لاړو . خو چې هغه ته محسوسه شوه . چې د عهدنامې موافق به بیا زۀ د قریشو لاسو ته ورځم . نو د مدینې منورې نه بهر د یو سیند خواته دیره شو . دده په دغه ځائے کښې دیره کیدلو سره د دۀ نه د مکې مکرمې نور مسلمانان خبر شول هغوی ته هم د پناه ځائے ملاؤ شولو . هغوی یو یو د ابوبصیرؓ ملګری کیدل . په دغه ورځو کښې ابو جندلؓ هم د ابوبصیر خواله راغے . په مزه مزه په دغه ځائے کښې د مسلمانانو تعداد اویا ته ورسیدلو . د قریشو چې کومه یوه قافله به هم د دوی سره خواته تیریدله نو دوی به د هغې قافلې نه ګهیره راتاووله بیا چې څومره مال به د هغې قافلې سره وو . هغۀ به ئې ترینه په زوروه اغستلو . دغه سامان او دغه طریقه کار د دوی د ژوند د تیرولو یوه ذریعه وه . په دغې طریقې سره د دوی ورځے شپے تیریدلے . د دوی په دغې طریقه کار سره د مکې کافران دغې خبرې ته مجبوره شو . چې په دغې مقام څومره مسلمانان پاتې کیږی حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے ئي ځان تـه راووبلي . حضور ﷺ د قريشو په مطالبه د يو خط په ذريعه ابو بصيرؓ او د هغه ملګرى تول ځان ته راووبلل. هـر کـلـه چي د حضور ﷺ خط مبارك ابوبصيرؓ ته ملاؤ شولو هغـه وخـت د ابو بصيرؓ د زنکدن وه. .ابو جندل په هغه ځائے کبنـي د ابـوبـصيرؓ د تدفين انتظامات وکړه او هم هلته ئي قبر تـه وسپـارلـو . بيا د حضـور ﷺ پـه حکـم د نورو مسلمانانو سـره د هـغــه ځـائـے نـه مدينـي منوري تـه راغـے . (125,126,127,128)

د شاهانو په نومونو خطونه

هـر کـلـه چي حضور ﷺ د قريشو د شراوفساد نه په امن کبني شـو نو اراده ئي اوکړه چي دغه دينِ اسلام د دنيا ګوټ ګوټ ته ورسي . په دغي نيت حضور ﷺ د مختلفو علاقو د بادشاهانو پـه نـومـونـو خـطـونـه ولـيـکـل . حـضـرت عمرو بن اميـهؓ ئي نـجاشـي(د حبشـي بـادشـاه) بادشاه ته وليږلو . هغه د حضور ﷺ خط مبارك په خپلو سترګو باندي کيښودلو (دغه د خط د خکلو يو صورت دے).بيا د خپل تخت نه راکوز شولو او په خوشـحـالـي سـره اسلام قبول کـړلـو . د دغي بادشاه نوم مـؤرخيـنـو اصـمـحـه ليـکـلـے دے . او د حضور ﷺ پـه دغي مبـارکـو وختـونـو کـبنـي وفـات شـو .دغـه شان دحيـه کلبيؓ د حـضـور ﷺ د قاصد په حيثيت هرقل بادشاه له لاړلو .هغهٔ تـه هـم د اسـلام د حـقـانيـت پتـه ولـګـيدله خو د خپلي قبيلي او د مـلـك د خلقو د ويري د لاسه د اسلام د نعمت نه محرومه پاتـے شـو .د حـضـور ﷺ پــه دغــه قـاصـدانو کـبنـي يو عبداللّـه بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

حذافه رض وه . هغه د حضور ﷺ د قاصد په حیثیت کسرئ خسرو پرویز ته تلے وه . دغي بدبخت خسرو پرویز د حضور ﷺ خط مبارك وشلولو . او ټکړے ټکړے ئي کړلو . کله چي حضور ﷺ ته د خسرو پرویز ددغي عمل پته ولګیدله نو حضور ﷺ ورته بددعا وکړه . حضور ﷺ اوفرمائیل : اے اللّٰه ! څنګ چي دۀ (خسرو پرویز) زما خط ټکړے ټکړے کړے دے هم دغه شان د دۀ ملك ټکړے ټکړے کړے . د حضور ﷺ د بددعا اثر وو لږ وخت پس خسرو پرویز د خپل ځوی د لاسه مردار شو . د حضور ﷺ په قاصدانو یو نوم د حاطب بن ابی بلتعة رض هم دے . حضور ﷺ دوی لره د مصر او اسکندریه (مقوقس) بادشاه په نوم خط ورکړے وۀ . دوی هم د اسلام او د اسلام د تعلیماتو نه ډیر متاثره شو. د ډالي په شکل دوی حضور ﷺ لره د نورو ډیرو څیزونو سره یوه وینځه او سپین خر(چي ورته د ډیري میني د وجي دلدل وئیلے کیدو) رااولیږلو . د دغي وینځي نوم ماریه قبطیه وه. حضرت عمرو بن العاص رض د حضور ﷺ د قاصد په حیثیت دعمان بادشاهانو (جعفر او عبداللّٰه) ته لیږلے شوے وو. دوی ته هم د دلائلو په ذریعه د اسلام د حقانیت پته ولګیدله . دوی دواړو اسلام قبول کړۀ او د زکوٰة په نیت ئي د مال یوه حصه حضرت عمرو بن العاص رض ته حواله کړه .(129)

غزوه خیبر

رسول اللّٰه ﷺ چي کله د حدیبي نه واپس شولو او په لاره کښي د سورتِ فتح نزول وشولو . په دغه ایت کښي د اللّٰه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالیٰ د مسلمانانو سره او بیا خاص د د غه بیعت کوونکی صحابهؓ سره دا وعده وه چي دوی ته به په راروان وخت کښي ډیرزیات مالِ غنیمت او فتوحات ملاویږی . غزوه خیبر د هغي وعدي تکمیل وو. خیبر د مدیني منوري سره نژدي یو ځائے وۀ. په دغه مقام یهودیان ډیره شوی وو. دوی د مسلمانانو د ختمولو د پاره دغزوه خندق (جنگ احزاب) په موقع د عربو نوري قبیلي راغنډي کړے وے .د غزوه احزاب (غزوۀ خندق) سبب او باعث یهودیان وو. دغي یهودیانو مسلمانانو ته ډیر تکلیفونه رسولی وو. د محرم الحرام میاشت وه . رسول الله ﷺ ته د وحی په ذریعه حکم وشو چي د خیبر د یهودیانو نه د بدل اغستلو د پاره د هغوی سره مقابله وکړے . حضور ﷺ د ځلورلس سوؤو پیاده مسلمانانو او د دوؤو سوو سوارۀ کسانو سره خیبر ته روان شو. دغه وخت دمنافقینو خواهش او تمنا وه. چي دوی ته هم په اسلامی لښکر کښي د شاملیدلو اجازت ملاؤ شی . (د دوی په اسلامی لښکر کښي د شمولیت مقصد صرف د مالِ غنیمت حاصلول وو). مولیٰ کریم رسول اللّٰه ﷺ ته د وحی په ذریعه حکم راولیږلو . چي د غه منافقین د ځان سره مۀ بو ځه . حضور ﷺ خیبر طرف ته روان شو . په ازواجِ مهطرات کښي حضرت امّ سلمهؓ په دغه سفر کښي د حضور ﷺ سره ملګري وه . اسلامی لښکر په لاره کښي رجیع (دیو ځائے نوم) نومي ځائے کښي اودریدلو . رجیع د خیبر او غطفان په مینځ کښي یو ځائے دے . په دغه مقام غطفان قبیله آباده وه . په رجیع کښي د اودریدلو مقصد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا وو . چې د غطفان قبیلې یهودیان ویریږي او د مسلمانانو خلاف د خیبر د یهودو مدد اونکړي . د څۀ لږ ساعت دمې نه پس مسلمانان خیبر طرف ته روان شو . مسلمانان چې خیبر ته اورسیدل . نو د شپې تیاره لګیدلے وه . د حضور ﷺ عادت مبارك په دښمن باندې د شپې د حملې کولو نه وو . په دې وجه رسول اللّه ﷺ د سحر کیدو په انتظار شو . سحر چې تیارۀ لاړه او د خیبر کلی نه د بانګو آوازونه را نۀ غلل . نو رسول اللّه ﷺ صحابۀ ته په خیبر باندې د حملې کولو د پاره د ځان تیار ساتلو حکم وکړۀ . (د بانګو آواز نۀ راتلل دا د دې خبرې علامه وه چې په دغې علاقه کښې مسلمانان نشته) دلته یو طرف ته مسلمانانو په خیبر باندې حملې ته ځان تیار کړۀ . بل طرف ته دخیبر یهودیانو ته پته ولګیده چې حضور ﷺ د دوی سره د مقابله د پاره خیبر ته تشریف راوړے دے نو د ویرې د لاسه ئې په ځان پسې د قلعې دروازې بندې کړے . خیبر کښې یهودیانو د خپل حفاظت د پاره ډیرے قلعے جوړے کړے وے . د هرې یوې قلعې فتح کول ضروری وو. حضور ﷺ اول د مسلمانانو د لښکر په ناعم قلعه باندې حمله وکړۀ . او ډیر زر ئې په هغې قبضه واچوله . قلعه ناعم په خیبر کښې د یهودیانو اولنې قلعه وه چې د یهودیانو د لاسو نه مسلمانانو ته ورغله . بیا قموص قلعه باندې مسلمانانو قبضه واچوله .بیاد دغې قلعې نه ورستو صعب بن معاذ قلعه مسلمانانو ته په لاس ورغله . بیا حصن قُلّه قلعه د یهودیانو د لاس نه ووتله .په دغه طریقه یوه یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قلعه د يهوديانو د لاسو نه وتله او د مسلمانانو په قبضه كښي راتله. آخر كار مسلمانانو په ټول خيبر باندي قبضه وكړه. (130,131,132,133)

د فدك فتح كيدل

د فدك خلقو ته چي پته ولګيدله چي د خيبر علاقه مسلمانانو ته په قبضه ورغله نو ورسره د خپلو ځانونو ويره پيدا شوه او حضور ﷺ ته ئي پيغام واستولو چي مونږ هر څۀ پريښودلو ته تياريو .خو مونږ ته امان راكړئ . حضور ﷺ د هغوى خبره اومنله . او د فدك علاقه بغير څۀ جنګه او بغير څۀ كوشش حضور ﷺ ته په قبضه كښي ورغله . په دي وجه د فدك زمكه او نور څيزونه حضور ﷺ سره تر اخر وخته پوري وو . د خيبر مال په مسلمانانو كښي تقسيم شولو او هر شريك ته د مالِ غنيمت يوه مقرره حصه ملاؤ شوه . د خيبر په دغه جنګ كښي پنځلس يا څوارلس تنه د مسلمانانو نه شهيدان شوي وو . او د كافرانو نه ووه كم سل تنه (۹۳) مردار شوي وو.(134)

د حضرت صفيهؓ سره د حضور ﷺ نكاح

د خيبر په قيديانو كښي حضرت صفيه هم شامله وه چي د حي بن اخطب لور وه او د حضرت هارون عليه السلام د خاندان سره ئي تعلق لرو . كله چي قيديان جمع كړے شو نو حضرت دحيه حضور ﷺ ته دا خواست وكړۀ چي ماله يوه وينځه راكړه . حضور ﷺ ورته اوفرمائيل چي ځان له خوښه كړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت دحیهؓ حضرت صفیهؓ ته کوته ونیوله . صحابوؓ حضور ﷺ ته ووئیل چي دا خو د یو د یهودیانو د یو مشر سردار لور ده . ښهٔ دا ده چي تا تاسو سره وی .په دي حضور ﷺ حضرت دحیهؓ لره د حضرت صفیهؓ په بدل کښي بله وینځه (چي د حضرت صفیهٔ د ترهٔ لور وه) ورکړهٔ او حضرت صفیهؓ ئي د ځان سره ایساره کړه .بیا څهٔ وخت پس حضور ﷺ ورسره نکاح وکړهٔ . د انکاح د حضرت صفیهٔ د آزادولو نه پس وه . (135)

قضاشوي عمره

په صلح حدیبیه کښي کښي دا لیکل شوی وو چي حضور ﷺ دے اوس واپس مدیني منوري ته لاړ شي بیا راروان کال دے د عمري د پاره راشي . او د عمري ادا کولو نه پس په دري ورځو کښي دننه دننه دي د مکي مکرمي نه مدیني منوري ته واپسی وکړی .حضور ﷺ د هغه عهدنامي مطابق د ذیقعدي په میاشت کښي د هغي عمري د ادا کولو اراده اوفرمائیله . او هغه ټول صحابهٔ ئي په دي سفر کښي د ځان سره ملګری کړل چا چي په صلح حدیبیه کښي برخه اغستے وه . حضور ﷺ سره په دي سفر کښي د صحابهؓ یو لوئي تعداد وو . د قرباني د پاره اویا اوښان اغستلے شوی وو. حضور ﷺ د ذوالحلیفه نه د نورو مسلمانانو (صحابهٔ) سره د عمري د ادا کولو د پاره احرام وتړلو. او بیا د بیت اللّٰه (کعبي) په طرف روان شولو . حضور ﷺ او صحابهٔ تلبیه وئیله . اول مسلمانانو د بیت اللّٰه طواف وکړهٔ بیا ئي په صفا مروئ کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سعـی وکـړهٔ د سعـی نـه پـس ئي قـرباني وکـړه. بیـا ټولو مسلمانانو حلق یاقصر وکړهٔ او د عمري په مکمل کیدلو سره حلال شو. د عمري د ادا کولو نه پس دري ورځے حضور ﷺ په مکه مکرمه کښي تیرے کړے. پهدغه ورځو کښي د حضور ﷺ سره د حضرت میمونهؓ نکاح اوشوه. بیا په مزه مزه د مسلمانانو قافله د مکي مکرمي نه مدیني منوري ته روانه شوه. مسلمانان د ذی الحجي په میاشت کښي مدیني منوري ته وورسیدل. (137, 136)

بنو سلیم ته د اسلام دعوت ورکول

د هجرت ووم کال وهٔ. په اسلامی میاشت ذی الحجي کښي حضور ﷺ پنځوس تنه بنو سلیم ته د تبلیغ په سلسله کښي ولیږل. هغوی اسلام ته سپك وکتل او په هغه پنځوسو (۵۰) تنو ئي د غشو باران جوړ کړهٔ. په دغي غشو سره د یوتن نه علاوه نور ټول مسلمانان شهیدان شو. هغه یو مسلمان چي بنو سلیم په مړو کښي شمیر کړے وهٔ. د زخمونو د لاسه خوزیدونهٔ شو. څهٔ لږه موده پس مولیٰ کریم ورله صحت ورکړلو بیا د مدیني منوري په طرف را روان شولو او د صفر په میاشت کښي مدیني منوري ته را وورسیدلو. دغه صحابیؓ په اخرم نوم سره یادیږی.(138)

سریه غالب بن عبدالله لیثیؓ

د هجرت په اتهم کال د صفر په میاشت کښي حضور ﷺ یو لښکر د غالب بن عبداللهؓ په مشري کښي بني الملوح طرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ولیږلو . مسلمانانو په بنی الملوح باندي د شپي حمله وکړه . او د اوښانو په شکل ئي ترینه مالِ غنیمت حاصل کړه . بیا مدیني منوري ته ئي واپسی اوشوه.(139)

د موته جنګ

په کوم کال چي حضور ﷺ د بادشاهانو او دلویو لویو مشرانو په نومونو خطونه لیګلی وو . په دغه خطونو کښي یو خط د شرجیل بن عمرو غسانی په نوم وۀ. شرجیل د قیصر له طرفه د شام مشر وۀ .د حضور ﷺ خط د حارث بن عمیرؓ په ذریعه شرجیل بن عمرو غسانی ته وورسیدلو . شرجیل چي د حضور ﷺ خط ولیدلو نو په غصه شو او د حضور ﷺ قاصد حارث بن عمیرؓ ئي شهید کړلو . حضورﷺ ته چي د خپل قاصد حضرت حارث بن عمیرؓ د شهادت پته ولګیدله نو د شرجیل د مقابلي د پاره ئي د مسلمانانو یو لښکر روان کړلو . دغه لښکر کښي دري زره مسلمانان وو. حضرت زید بن حارثهؓ ئي د لښکر مشر جوړ کړۀ او ورسره ئي د مسلمانانو لښکر ته اوفرمائیل: کوم وخت چي حضرت زیدؓ شهید شي نو بیا به د لښکر مشری حضرت جعفر بن ابی طالبؓ کوی . بیا کۀ چرے حضرت جعفرؓ هم شهید شی نو عبدالله بن رواحهؓ به د لښکر مشر وی . او کۀ چرے حضرت عبدالله هم شهید شو نو بیا د مسلمانانو خوښه ده چي هرڅوك ئي د خپل لښکر مشر جوړ کړۀ . په دي وجه دغي جنګ ته جیش الامراء هم وئیلے شي . بیا ئي یوه سپینه جهنډا حضرت زید بن حارثهؓ ته حواله کړه . او ورته ئي ارشاد وفرمائیلو د دلته نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول هغه ځائے ته لاړه شه کوم ځائے کښې چې حضرت حارث بن عمیرؓ ته شهادت ملاؤ شوے وو. بیا د هغه ځائے خلقو ته د اسلام دعوت ورکړۀ . کۀ چرته هغوی د اسلام دعوت قبول کړۀ او په اسلام کښې داخل شو نو ډیره ښه ده خو کۀ چرته هغوی د اسلام د قبلیدو نه انکار وکړۀ . نو بیا ورسره مقابله(جنګ) وکړۀ . بیا حضور ﷺ په ثنیة الوداع کښې د لښکر امیر ته د تقویٰ او پرهیزګاري سره سره نور وعظ او نصیحت وکړلو . او په دغه طریقه حضور ﷺ دغه لښکر د ثینة الوداع نه رخصت کړلو . بل طرف ته چې شرجیل ته پته ولګیدله چې د مسلمانانو لښکر د دوی د مقابلې د پاره راروان دے . نو د مقابلې د پاره ئې یو لاکه (۱۰۰۰۰۰) لښکر تیار کړلو . د شرجیل د مدد دپاره هرقل هم یو لاکه(۱۰۰۰۰۰) فوجیان راوستل . یو طرف ته د کافرانو د لښکر دوه لاکه کسان وو بل طرف ته د مسلمانانو د لښکر صرف دري زره تنه وو. د دوی په موته کښې د یو بل سره مقابله وشوه . د مسلمانانو د رعب جذبې او د خلوص په برکت دښمنان په وروستو شو . او مسلمانانو ته ډیر مال غنیمت ملاؤ شو. په دغه جنګ کښې د مسلمانانو نه دولس تنه شهیدان شو. د هغوی نومونه دا دي:

★ حضرت زید بن حارثۀ ★ حضرت جعفر بن ابی طالبؓ ★ حضرت عبداللّٰه بن رواحهؓ ★ مسعود بن اوسؓ ★ وهب بن سعدؓ ★ عباد بن قیسؓ ★ حارث بن نعمان ★ سراقه بن عمرؓ ★ ابو کلیبؓ بن عمرو بن زیدؓ ★ حضرت جابر بن عمرو بن زیدؓ ★عمرو بن سعدؓ ★ عامر بن سعدؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کومه ورځ چې د دغې لښکر د مشرانو (اميرانو) د شهادت واقعه پيښه شوې وه . هغه ورځ د معجزې په ذريعه حضور ﷺ ته د جنګِ موته منظر مخامخ کړے شو حضور ﷺ دغه ټول دجنګ موته منظر مديني منورې صحابهؓ ته يو په يو بيانولو . موته په شام کښې د بلقاء علاقه سره نژدې ديو ځائے نوم دے . د دغې علاقې په وجه دغې جنګ ته جنګِ موته وئيلے شي .-(140,141)

په مکه مکرمه د مسلمانانو قبضه

د حديبي په راضی نامه کښې چې څۀ ليکلی شوی وو .مسلمانان او مشرکان دواړه په هغې باندې په عمل کولو پابند وو.په هغه راضی نامه کښې ليکلی شوی وو چې د عربو قبيلو ته اختيار دے چې د چا سره ملګرتيا کول غواړی . او د چا سره په دوستی ځان شريکوی . د دغې قاعدې ضابطې مطابق بنوبکر د قريشو ملګرتيا خوښه کړے وه او بنو خزاعه د رسول اللّٰه ﷺ ملګری شو . د غه دوه د عرب داسې قبيلې وے چې پکښې د ډير مخکښې نه خفګانونه او دشمنی راروانې وے . بنو بکر د صلح حديبي په زمانه کښې يوه شپه د شپې په تيارۀ کښې په بنوخزاعه باندې حمله وکړۀ . په دغه واقعه کښې قريشو د بنوبکر سره هر قسمه تعاون او ملګرتيا وکړۀ . او په شريکه ئې د بنو خزاعه څۀ کسان قتل کړل . د قريشو دا خيال وو چې حضور ﷺ ته به د دې پته ونۀ لګی . قريش لا په دغه وهم وګمان کښې وو چې د بنو خزاعه يو وفد د عمرو بن سالم خزاعی په مشرې کښې مدينه ته لاړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حضور ﷺ ته ئي خپل فرياد وړاندي کړلو . حضور ﷺ دغه وخت په جمات کښي تشريف فرما وه . حضور ﷺ د دغي وفد نه تپوس وکړۀ . آيا په دغه واقعه کښي ټول بنوبکر شريك وو ؟ عمرو بن سالم خزاعي ووئيل دغه ظلم د بنو نفاثه خلقو کړے دے . حضور ﷺ د هغه مظلومانو وفد له تسلي ورکړۀ او ورته ئي د مسلمانانو له طرفه د هر قسمه تعاون مرسته کولو يقين دهاني ورکړۀ . کله چي هغه وفد رخصت شولو . نو حضور ﷺ د يو قاصد په ذريعه قريشو ته پيغام وليږلو چي په دري خبرو کښي يوه خبره خوښه کړے . يا د خزاعه د مقتولينو ديت ورکړے يا د بنونفاثه ملګرتيا پريږدے يا د حديبي د صلحي د ختمولو اعلان وکړئ . کله چي د حضور ﷺ قاصد قريشو ته دغه دري خبرے واورولے نو قريشو د اولنو دوو خبرو د منلو نه انکار وکړۀ . دريمي خبري ته تيار شو او د حديبي د عهدنامي د ختمولو اعلان ئي وکړۀ . بيا کوم وخت چي د دغي خبر سره د حضور ﷺ قاصد د مکي مکرمي نه مديني منوري ته روان شو . قريشو محسوسه کړه. چي د دوی نه خو ډيره غټه غلطی اوشوه .اوبه خپلو کړو باندي ستومانه شو. نو د خپلي غلطي د ازالي (ختمولو) دپاره ئي ابوسفيان مديني منوري ته روان کړلو . د ابوسفيان ئي ډيوټي ولګوله چي د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شي . او حديبيي هغه عهدنامه راتازه کړه . حضور ﷺ ته د وحي په ذريعه د ابوسفيان د راتګ پته ولګيده . او د ابوسفيان د راتګ خبر ئي صحابهؓ ته ورکړۀ. حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابهؓ ته اوفرمائيل : ابوسفيان د مکي مکرمي نه مديني منوري ته د حديبيي عهدنامي د وخت زياتولو او د هغي د مضبوطولو د پاره راروان دے . په لاره کښي د ابوسفيان ملاقات د بديل بن ورقه خزاعی سره وشولو . ابوسفيان ترينه (په خبرو خبرو کښي) تپوس وکړۀ چي د کوم ځائے نه راروان ئي ؟ هغه ورته ووے د دغي نزدي غنډي (وادي) نه راروان شوے يم بيا ترينه بديل مکي مکرمي ته روان شو. کوم وخت چي بديل د ابوسفيان نه جدا شو ابوسفيان فکرمند شو د بديل ددمي کولو ځائے لره ورغے . هلته ئي د اوښانو غوشان وليدل په هغي کښي د کهجورو هډوکی وو. نو پوهه شو چي بديل د مديني منوري نه راروان شوے وو. ابوسفيان د بديل د ملاقات نه پس نور زيات فکر مند شو. بيا د دغي فکر سره مديني منوري ته داخل شو نو اول په مدينه منوره کښي د خپلي لور ام المؤمنين ام حبيبهؓ خواله لاړلو . د ام المؤمنين امّ حبيبيؓ سره خواته يو بستره خوره پرته وۀ. ابوسفيان په هغي باندي ناسته غوستله . امّ حبيبهؓ چي د ابوسفيانؓ په نيت پوهه شوه نو بستره ئي راغونډه کړه . ابوسفيان ترينه تپوس وکړۀ لوري دا بستره دے ولے راغونډه کړه ؟ دا دے زما لائقه ونګڼله ؟ يا زۀ دے ددي بسترے لائق ونګڼلم ؟ حضرت ام حبيبهؓ ورته په جواب کښي ووئيل چي دا د حضور ﷺ بستره ده . په دي باندي يو مشرکه چي د شرك په ګندګي ګنده وي ناسته نۀ شوے کولے. ابوسفيان له غصه ورغله او په غصه کښي ئي خپلي لور ردے بدے ووئيلے.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت ام حبیبهؓ ورته په جواب کښي ووئیل زهٔ د کفر دتیرو نه د اسلام په رڼا کښي داخله شوے یم . او په دي خبره تعجب کوم چي تهٔ د قریشو یو مشر ئي بیا هم تهٔ داسي کاڼو ته سجدي کوے چي نهٔ لیدل کوی او نهٔ اوریدل کوی . ابوسفیان د لورد کور نه د غصي په حالت کښي جمات ته لاړو. دغه وخت حضورﷺ په جمات کښي تشریف فرما وهٔ . ابوسفیان حضورﷺ ته مخامخ کیناستلو بیا ئي د مکي مکرمي نه مدیني منوري ته د راتللو وجه بیان کړه . حضورﷺ د ابوسفیان خبره واوریدله خو ورله ئي هیڅ څهٔ جواب ورنکړه . ابوسفیان سره نور هم زیات فکر شو او د حضرت ابوبکر صدیقؓ خواله ورغے . خو د هغوی نه ورته هم څه جواب ملاؤ نهٔ شولو . نو د حضرت عمر بن الخطابؓ خواله راغے . حضرت عمرؓ هم په دغه سلسله کښي د ابوسفیان د مدد کولو نه انکار وکړهٔ . نو مجبوراً د حضرت علیؓ نه ئي مدد وغبتلو . حضرت علیؓ ورته ووئیل چي حضورﷺ په دي باره کښي خپله څهٔ فیصله کړے ده . له دغي وجي په دي باره کښي هیڅ څوک حضورﷺ ته سفارش نهٔ شی کولے . ابوسفیان چي د حضرت علیؓ نه په دغه سلسله کښي ناامیده شو نو حضرت فاطميؓ ته ئي د خپلي تبردارے خپلولي واسطه ورکړهٔ . او ورته ئي ووے اے د محمدﷺ لوري ﷺ ! کهٔ چرته دے ماشوم (حسنؓ) دومره ووئیل چي ما قریشو ته پناه ورکړے ده نو د تول عربو به مشر وومنلے شي . حضرت فاطميؓ ورته په جواب کښي اوفرمائیل چي دا خو ماشوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے یعنی پناه ورکول د مشرانو کار دے .بلکه دا چې د حضور ﷺ د اجازت او مرضے خلاف څوك چاته پناه ورکولے شي ؟ ابوسفیان چې ولیدۀ د هغۀ خبره څائے نۀ نیوی . نو حضرت علیؓ ته ئې ووئیل چې اخر په دې موقع ماله څۀ کول پکار دی ؟ حضرت علیؓ ورته ووئیل: جمات ته لاړ شه او هلته کښې په زوره زوره ووایه زۀ د حدیبیې عهد راتازه کوم او د هغې وخت زیاتووم. بیا خپل کلی ښار (یعنی مکې مکرمې) ته واپس لاړ شه . ابوسفیان د حضرت علیؓ په مشوره عمل وکړۀ . جمات ته لاړو هلته ئې په چغه چغه ووئیل چې زۀ د حدیبیې عهد راتازه کوم او د هغې عهد وخت نور هم زیاتوم . بیا مکې مکرمې ته لاړو . ابوسفیان چې مکې مکرمې ته ورسیدلو او د مدینې ټول حالات ئې قریشو ته بیان کړل . نو قریشو ابوسفیان ته ووئیل . تا چې کوم وخت په چغه چغه دغه اعلان وکړۀ نو حضور ﷺ د دغې اعلان په باره څۀ اوفرمائیل . ابوسفیان ووئیل چې هیڅ هم نه .قریشو ووئیل چې د محمد ﷺ د اجازت او رضا نه بغیر دغه اعلان هیڅ فائده نۀ لری .تا خو نۀ د راضی نامې خبر راوړے دے او نه دغه دهغوی د طرف نه د جنګ اعلان دے .چې د هغې د پاره تیارے ووشي . بل طرف ته حضور ﷺ صحابهؓ ته د جنګ د پاره ځان د تیار ساتلو حکم وکړۀ . او ورسره رسول اللّٰه ﷺ دا فرمان جاری کړۀ چې د دغې تیارې پته د مکې مکرمې خلقو ته ونۀ لګی.

د حاطب بن ابی بلتعهؓ خط

په صحیح بخاری کښې راغلی دی په دغه ورځو کښې حاطب

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن ابی بلتعهؓ د مکي مکرمي دخلقو په نوم يو خط وليکلو .
په خط کښي ئي دا مضمون ليکلے وو چي حضور ﷺ مکي
ته د تللو اراده لري . او په دغه سلسله کښي تياري شورو دے .
بيا ئي هغه خط يوي زنانه ته حواله کړه . چي دغه خط د
مکي مکرمي خلقو ته وورسوی . حضور ﷺ ته د وحی په
ذريعه د دغي خط په باره کښي پته ولګيدله . نو حضور ﷺ
دري صحابهؓ حضرت عليؓ ، حضرت زبيرؓ او حضرت مقدادؓ
د هغه خط د واپس راوړلو دپاره وليږل او ورته ئي اوفرمائيل
چي کله تاسو روضه خاخ (د ځائے نوم دے) ته ورسيږے نو
هلته به تاسو ته په اوبښ باندي سوره يوه زنانه ملاؤ شی . د
هغي زنانه سره به د حاطب بن ابی بلتعه خط وی دغه خط
حاطب بن ابی بلتعه د مکي مکرمي د مشرکانو په نوم ئي
ليکلے دے . هغه ترينه (په زوره) واخلے او ماله ئي راوړے .
حضرت عليؓ ، حضرت زبيرؓ او حضرت مقدادؓ روان شول .
دوی چي کله روضه خاخ ته ورسيدل نو هلته ورته د
حضور ﷺ د اطلاع مطابق يو اوبښ باندي سوره زنانه ميلاؤ
شوه . دوی د هغي تالاشی واغستله خو خط ورسره ونۀ
موندلے شو . دوی ورته ووئيل چي زمونږه نبی ﷺ خبره
هيڅ کله دروغ نه شی کيدے . د هغوی هرخبر صحيح او
رښتيا دے . د هغوی خبر غلط نشی کيدے . په دي وجه په
په رضا راله هغه خط راکړۀ . کۀ تۀ دغه خط مونږ ته په رضا
نۀ حواله کوے. نو ستا په تالاشے کښي مونږه ستانه کپړے
هم ويستلے شو. هغي زنانه چي د دوی دا خبره واوريدله نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل سر د وینبو نه ئي يو خط راووباسلو او مونږ ته ئي حواله کړۀ . مونږ هغه خط د حضور ﷺ په خدمت کښي پيش کړۀ. حضور ﷺ حاطب بن ابی بلتعه راووغښتلو او د دغي خط د ليکلو په باره کښي ئي ترينه تپوس وکړۀ . حاطب بن ابی بلتعه ډیر په ادب او عاجزی سره ووئيل اے د اللّٰه پيغمبره ﷺ ! زما د قريشو سره هيڅ څۀ رشته داری نشته لکه څنګ چي د نورو مهاجرينو د قريشو سره ده . د هغوی د هغي خپلولي په وجه د مهاجرينو خپل خپلوان په مکه مکرمه کښي په امن او سکون سره ژوند تيروی . ما د دي خط په ذريعه په قريشو باندي يو احسان کول غوښتل چي د هغي احسان په بدله کښي بيا زما د کور د خلقو خيال اُوساتی . نۀ ما خپل دين پريښے دے او نه مي د اسلام نه پس کفر خوښ کړے دے . زما د خط ليکلو بس دغه يو مقصد وو. حضرت عمرؓ چي په دغه مجلس کښي ناست وو هغه ووئيل اے د اللّٰه پيغمبره ﷺ! ماته اجازت راکړئ چي زۀ د دي منافق نه سر جدا کرم . حضور ﷺ ورته په جواب کښي اوفرمائيل : حاطب په هغه کسانانو کښي دے چا چي په غزوه بدر کښي برخه اغستے ده . اے عمره ! کيدے شي اللّٰه د ډير زيات رحمت په وجه د بدر مسلمانانو شريکانو ته دا وئيلی وی . چي دوی څۀ کوی ورته اجازت دے . دوی ټولو ته معافی شوے ده . حضور ﷺ چي دغه خبره وکړله نو د حضرت عمرؓ د سترګو نه اوښکے روانے شوے او ګويا شو چي اللّٰه او د اللّٰه رسول ﷺ ډير زيات ښۀ پوهيږی . د دغي واقعي نه پس د رمضان

(c) ketabton.com: The Digital Library

المبارك په لسم تاريخ د هجرت په اتهم كال حضور ﷺ د لس زره پاكو خلقو سره د مازيگر مونځ نه وروستو د مديني منوري نه مكي مكرمي ته روان شو. هركله چي حضور ﷺ په لاره ذوالحليفه او د بعضي روايتونو مطابق جحفه (د ځائے نوم) ته ورسيدلو. په دغه مقام حضرت عباس د خپل كورد خلقو سره د مسلمانانو لښكر سره ملاؤ شو . حضور ﷺ حضرت عباسؓ ته اوفرمائيل : اے عباسؓ ! دا ستا آخيري هجرت دے . لكه څنگ چي زما نبوت آخيري نبوت دے .حضرت عباس اسلام ډير مخكښي راوړے وو . د حضورﷺ په امر باندي په مكه مكرمه كښي پاتي كيدو . او د مكي مكرمي د حالاتو نه به ئي حضور ﷺ خبرولو . د حضور ﷺ سفر جاري وو په دغي سفر كښي ابو سفيان بن حارث او عبداللّٰه بن ابى اميه ته هم د ايمان دولت نصيب شو او په لاره لاره كښي دوى هم د مسلمانانو د لښكر يوه حصه وگرځيدل . مياشت د رمضان وه . حضور ﷺ دغه سفر د روژے په حالت كښي شوروكړے وو . هركله چي حضور ﷺ كديد (د مكي مكرمي نه دوه اويا ميله لري د يو ځائے نوم) ته وورسيدلو . هلته كښي حضور ﷺ او نورو مسلمانانو روژه ماته كړۀ . مسلمانانو د كديد نه وروستو مر الظهران(ديو ځائے نوم) ته سفر وكړۀ او هلته ئي د شپي تيرولو د پاره خيمي (تانبان) ولگولے . د هريو تانبو(خيمي) مخامخ اوربل كړے شو.بل طرف ته قريشو سره د بد عهدي (د عهد ماتولو) د بد انجام فكر وو. د دغي فكر ختمولو د پاره ابو سفيان بن حرب ، بديل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن ورقاء اور حكيم د مكي مكرمي نه راووتي وو . دوی وليدة
چي په مرّالظهران كښي يو لښكر ديره شوے دے . دوی د يو
بل نه تپوس كولو . دغه وخت په خبرو خبرو كښي ابوسفيان
ووئيل چي دا (مر الظهران كښي مخامخ) لښكر د چا كيدے
شي؟ بديل ورته ووئيل چي دا دخزاعه قبيلي لښكر دے .
ابوسفيان ووئيل چي د خزاعي قبيلي سره خو دومره لښكر
نشته . دغه خبرے دوی كولے . چي ناڅاپه يو څو تنه
راغلل چي د مسلمانانو دلښكر د نگرانی د پاره مقرر كړے
شوی وو . هغوی دوی ونيول نو دوی ترينه تپوس وكړه چي دا
د چا لښكر دے؟ . هغوی په جواب كښي ورته ووئيل دا لښكر
د محمدرسول الله ﷺ او د هغه ملگرو (صحابهؓ) دے . دوی
دغه خبرے كولے. په خبرو خبرو كښي دوی ته مخامخ په
سورلي سور حضرت عباسؓ راښكاره شولو. هغه د حضور
ﷺ په سورلی باندي سور وو او دلښكر سره سره د هغه
علاقي نه ئي ځان خبرولو د پاره راووتے وو. حضرت عباسؓ
چي ابوسفيان وليدلو . نو ورته ئي ووئيل اے ابوسفيانه ! كه د
محمد ﷺ لښكر په تا باندي برے اوموندلو نو ستا سر به ستا
د تن نه جدا كړي . د قريشو د پاره ښة خبره دا ده چي د
حضور ﷺ په امان كښي راشي . او د حضور ﷺ خبره اومني .
ابوسفيان چي د حضرت عباسؓ خبره واوريدله نو د حضرت
عباسؓ نه د تپوس وكړة . اے عباسهؓ ! بيا كومه طريقه باندي
زة خلاصيدے شم . حضرت عباسؓ ورته اووئيل ماسره په
سورلی سور شه .تابه زة د حضور ﷺ خواله بوځم او د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه به تاللره امان اوغواړم . ابوسفیان د حضرت عباسؓ سره په سورلي سور شو او دواړه د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شو . په لاره کښي حضرت عمرؓ ډیر کوشش اوکړو چي ابوسفیان (چي د اسلام راوړلو نه مخکښي د حضور ﷺ سخت دښمن وو) ته نقصان ورسوی . خو حضرت عباسؓ ورته ووئیل ما دوی ته امان ورکړے دے . د حضرت عباس د ضمانت په وجه ابوسفیان د حضرت عمرؓ د توري نه محفوظه وو. بیا رسول الله ﷺ حضرت عباسؓ ته اوفرمائیل ابوسفیان د ځان سره خپلي خیمي ته بوځه او سحر ئي دوباره ماله راوله . یو طرف ته حضرت عباسؓ سره ابوسفیانؓ په خیمه کښي شپه تیره کړه بل طرف ته د ابوسفیان نورو دوو ملګرو حکیم بن حزام او بدیل بن ورقاء اسلام قبول کړۀ . حضور ﷺ ترینه څۀ لږ ساعت د مکي مکرمي په باره کښي تپوسونه وکړل بیا ئي دواړه مکي مکرمي ته ولیږل چي د مکي مکرمي خلقو ته د حضور ﷺ د راتګ په باره کښي خبر ورکړئ . شپه تیره شوه بیا سحر وختي حضرت عباسؓ د ابوسفیان سره یو ځائے د حضور ﷺ په خدمت حاضر شو . دغه وخت ابو سفیانؓ د اسلامی تعلیماتو نه متاثره شوے وو . د څۀ لږو خبرو نه وروستو ابوسفیان د اسلام په دولت مالا مال شو او اسلام ئي قبول کړه . حضرت عباسؓ حضور ﷺ ته ووئیل اے د الله پیغمبره ﷺ ! ابوسفیان د مکي مکرمي په سردارنو (مشرانو) کښي دے . د دوی په باره کښي تاسو یو داسي اعلان وکړئ چي دوی ته پري عزت ملاؤ شي . حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوفرمائيل . په هر ځائے کښې اعلان وکړئ چې څوك هم د ابوسفيان کورته دننه شو . هغوی ته د حضورﷺ له طرفه امان دے . ابو سفيان ! ووئيل اے د الله پيغمبرهﷺ ! زما په کور کښې خو ټول خلق نشي راتلے . حضورﷺ اوفرمائيل . بل هغه کس ته هم امان حاصل دے چا چې په مسجد حرام کښې پناه واغستله . ابوسفيان بيا اووئيل . اے د الله رسوله ! ﷺ مسجد حرام هم کافی نه دے (ځکه چې د مکې مکرمې خلق ډير زيات دی) . حضورﷺ بيا ارشاد اوفرمائيلو : او هغه کس هم په امان کښې دے چا چې د خپل کور دروازه په ځان پسې بنده کړه . ابوسفيان چې د حضورﷺ دغه خبره واوريدله نو ډير خوشحاله شو او فوراً ئې ووئيل په دې خبره کښې ډير زيات ګنجائش او وسعت پروت دے . بيا حضورﷺ د مرّ الظهران نه د روانيدلو اراده وکړه نو حضرت عباسؓ ته ئې اوفرمائيل ابوسفيان بره د غرسوکې لره بوځه چې د مسلمانانو د طاقت ورته اندازه ولګې . ابوسفيان چې د حضرت عباسؓ سره بره د غرسوکې ته ووختلو نو ډير زيات حيران پاتې شو . او حضرت عباسؓ ته ئې ووئيل چې د ورارهٔ مشرې کښې خو دې ډيره دنيا ده . حضرت عباسؓ ورته په جواب کښې اوفرمائيل . دا بادشاهت نه دے دا (اثر د) نبوت دے .(چې د هغې له برکت دا ټوله دنيا دلته راغونډه شوے ده .) بيا ابوسفيان د حضورﷺ نه رخصت واغستلو او په تيزی سره مکې مکرمې ته روان شو . بيا ئې په مکه مکرمه کښې خلق راجمع کړل او ورته ئې ووئيل چې محمدﷺ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل يو لوئي لښكر سره مكې مكرمې ته راروان دے .او ډير رانـژدې شوے دے .ستاسو كاميابي په دې خبره كښې ده چې اسلام قبول كړے . يا د خپل ځان د حفاظت د پاره زما كور ته دننـه شـے يا مسجدِ حرام كښې پناه واخلې يا د خپل كور دروازه په ځان پسـے بنده كړے . خلقو چې د ابو سفيان خبرے واوريـدلے نو ځنو مسجدِ حرام طرف ته او بعضې خلقو خپلو كورونـو ته منډې كړے . حضور ﷺ د كداء (د يو ځائے نوم) لـه طرف نه مكې مكرمې ته داخل شو . دغه وخت حضور ﷺ په يـوه اوښـه بانـدې سـور وه او پـه ښـۀ ښـكلې آواز سره ئې د سـورتِ فتـح آيـاتـونـه لـوستـل د بعضې روايتونو نه د سورتِ نـصـر تـلاوت كـول هـم مـعلوميږى . حضرت خالد بن وليدؓ د حـضـور ﷺ پـه حـكـم مـكې مكرمې ته د لښكر يو ے حصه سـره پـه بـلـه لاره رادننـه شـو . حـضـور ﷺ مكې مكرمې ته د داخليدو نه مخكښې صحابۀ ته نصيحت كړے وو چې ترڅو تاسو باندې بل تن ګزار نۀ وى كړے ترهغې پورې تاسو ورسره جـنـګ مـۀ كـوے . حضور ﷺ په عاجزى ، سكون او اطمينان سـره مـكـې مكرمې ته داخل شو د يو څو تنو نه علاوه ئې عام د مـعـافـى اعلان وكړه . كله چې مكه فتح شوه نو حضور ﷺ د امّ هانـى كـور تـه تشـريف يـوسلو او اته (۸) كعتـه نفل ئې د شـكـرانـې پـه نـيـت ادا كړل . د مونځ نه پس حضور ﷺ شعب ابـى طـالـب تـه تشـريف يوسلو .په دغې ځائے كښې د حضور ﷺ د پـاره د مـخـكـښـې نـه تـانبـولـګـولـے شـوے وو .كوم وخت چې تـولـه مكه مكرمه د مسلمانانو په قبضه كښې راغله نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ حرم شريف ته تشريف يوسلواول ئي د بيت الله (كعبي) طواف شوروكړۀ. په حرم شريف كښي دغه وخت د كعبي نه ګير چاپيره دري سوه او شپيتۀ بتان وو .حضور ﷺ به يو يو ته ديو چوكے په ذريعه اشاره كوله او ورسره به ئي د قران ايت ﴿ جآء الحق وزهق الباطل ﴾ تلاوت كولو .په دي عمل سره هغه بت هغه وخت سرد لاندي راپريوتلو . په دي طوراو طريقه ټول حرم شريف د بتانو نه پاك شو . بيا د حضور ﷺ په حكم د طواف نه وروستو عثمان بن طلحه راوغښتلے شو . او د كعبي چابي ئي ترينه واغستله . د بيت اللّه دروازه كهلاؤ كړے شوه او حضور ﷺ كعبي ته دننه ورداخل شو . حضور ﷺوليدل چي كعبه كښي دننه تصويران دی نو د هغي د ورانولو فرمان ئي جاری كړۀ . دغه وخت ټول تصويران د حضور ﷺ په امر وران كړے شو بيا كعبه د زم زم په اوبو وونيځلے شوه . په دغه موقع حضور ﷺ مونځ اداكړۀ . بيا رسول اللّه ﷺ يوه لويه خطبه ارشاد اوفرمائيله . په دغه خطبه كښي حضور ﷺ انسان لره د فضيلت سبب تقویٰ بيان كړۀ . د خطبي نه وروستو حضور ﷺ په حرم شريف كښي كيناستلو . او د كعبي كنجياني ئي بيا عثمان بن طلحه ته حواله كړے . او ورته ئي اوفرمائيل چي دا كنجياني د هميشه د پاره واخله (يعنی دا كنجياني به تاسره او بيا ستاخاندان سره ترقيامته پوري وی) . دا ما تاته نه دی دركړے بلكه د اللّه تعالیٰ له طرفه دركړے شوی دی . د ظالم او غاصب(په زوره اغستونكي) نه علاوه دا ستا نه هيڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوك نشي اغستلے . د ماسپښينۍ وخت شو . دغه وخت حضور ﷺ حضرت بلال ؓ ته حکم وکړۀ چې کعبې ته بره وخيژه او د کعبې د چهت دپاسه بانګ ووايه. د حضور ﷺ د امر مطابق حضرت بلالؓ اذان وکړۀ . د طواف کولو نه وروستو حضور ﷺ د صفا غونډې ته بره اوختلو .او تر ډېر وخته پورې په دعا کښې مشغوله وه. بيا د دعا نه وروستو حضور ﷺ کيناستلو . او په يو لوئې تعداد سره خلقو د حضور ﷺ په لاس بيعت وکړۀ . حضور ﷺ پنځلس ورځے په مکه مکرمه کښې تيرے کړلے . بيا د اللّه په حکم حضور ﷺ د مکې مکرمې نه مدينې منورې ته روان شولو .

(142,143,144)

سريه خالد بن وليدؓ

د اسلام په نور سره مکه مکرمه د بتانو او له شرك نه پاکه شوه. نو حضور ﷺ د نورو قبيلو د اصلاح د پاره دصحابهؓ واړه واړه ټولګی د مکې مکرمې نه يو خوا بل خوا وليږل . په دغه ټولګو کښې يو ټولګې د حضور ﷺ په امر سره د حضرت خالد بن وليدؓ په مشرې کښې نخله ځائے ته روان کړے شو . دوی ته د عزٰی د و روانولو ذمه داری وريه غاره شوی وه . حضرت خالد بن وليدؓ دغه کار په ښۀ طريقے سره انجام ته وورسولو او واپس دوباره دمسلمانانو لښکر سره رايو ځائے شولو .(145)

★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریه عمرو بن العاصؓ

د حضور ﷺ په امر حضرت عمرو بن العاصؓ ته د سواع بت د ماتولو ذمه داري ورپه غاړه شوي وه . دغه بت د مكي مكرمي نه دري ميله لري په يو ځائے كښي وۀ. حضرت عمرو بن العاصؓ چي بت لره نزدي لاړو نو د بت مجاور(هغه كس چي د بت سره نزدي ناسته كوي او په دغه ځائے كښي خپل ژوند تيروي) ورته ووئيل تۀ دا كار نه شي كولے .سواع به تا په خپله دد غي كار نه منع كړي . حضرت عمرو بن العاصؓ چي د مجاور خبره واوريدله نو ډيري خبري ئي ورته وكړے او ډير ئي ملامتا كړۀ . ورته ئي اوفرمائيل چي تۀ لا تراوسه په دغه باطله عقيده كښي پروت ئي .بيا ئي په يو ګزار سره سواع بت ټكړے ټكړے كړۀ .مجاور چي وليدل چي سواع بت دخپل ځان حفاظت ونكړے شو نو بل چا به څۀ حفاظت او مدد وكړي . هغه وخت ئي كلمه وئيله او اسلام ئي قبول كړۀ .(145)

سريه سعد بن زيدؓ

د حضرت سعد بن زيدؓ په ذمه د مناة بت ماتول وو . حضرت سعدؓ د شلو تنو سره مقامِ مشلل ته لاړو او دغه ذمه داري ئي په ښۀ طريقي سره ادا كړه.منات بت ئي ټكړے ټكړے كړۀ. د هغي نه پس ئي مديني منوري ته واپسي وكړۀ.(145)

غزوه حنين

حنين د طائف او د مكي مكرمي په مينځ كښي د يو ځائے

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم دے . په دغه ځائے کښې د هوازن او ثقیف قبیله آباده وه.
. د قبیلهٔ ثقیف او د قبیلهٔ هوازن خلقو د فتح مکې نه
وروستو په خپلو کښې مشوره اوکړه. چې نن دے او که صبا
دے . مسلمانان به د دوی مقابله ته راووځی. مخکښې د دې
نه چې مسلمانان په دوی حمله وکړئ . په مسلمانانو حمله
کول پکار دی .د دغې مقصد د پاره د د غې قبیلې مشر مالك
بن عوف د شل زروتنو سره روان شو. حضور ﷺ ته چې پته
ولګیدهٔ . نو د حالاتو رُخ معلومولو د پاره ئې عبدالله بن ابی
حدرد اسلمیؓ د غې علاقې ته ولیږلو . حضرت عبدالله بن ابی
حدرد اسلمیؓ دوه ورځے په پټه د دښمن په لښکر کښې پاتې
شو او د ټول حالاتو نه ئې ځان خبر کړلو بیا ئې هغه ټول
حالات حضور ﷺ ته بیان کړهٔ . حضور ﷺ د هغې خبر په رڼا
کښې د شوال میاشت په اتهم تاریخ د هجرت په اتهم کال د
دولسوزرو لښکر سره د مکې مکرمې نه حنین طرف ته سفر
شورو کړهٔ .د مسلمانانو په دې لښکر کښې لس زره هغه
مسلمانان وو. چا چې د حضور ﷺ سره د مدینې منورې نه
مکې مکرمې ته سفر کړے وو .او دوه زره نوی ایمان لرونکی
کسان وو . د دولسوزرو دمسلمانانو دا لښکر د حنین په طرف
روان وو. په دغه سفر کښې یوتن ووئیل چې نن خو زمونږ
تعداد ډیر زیات دے .(په دې وجه نن خو د دښمن سره مقابله
به انتهائی آسانه وی) مولیٰ کریم ته دغه خبره خوښه نهٔ شوه
. بیا هغه ووشول کوم چې د دې د پاره په تقدیر کښې لیکلې
شوے وو. اسلامی لښکر حنین ته ورسیدلو او د حنین د

(c) ketabton.com: The Digital Library

غـرونـو پـه مینځ کښي تیریدلو دغه وخت هغۀ مشرکانو چي دواړو طرفـونـو تـه ئي ځان په غرونو کښي پټ کړے وو. په مسـلـمـانـان بـاندي ئي حمله وکړه . دا حمله ناڅاهانه وه په دي وجـه مسـلـمـانـان یو طرف ته بل طرف ته په منډه شو . په دغه مـوقـع د حـضـور ﷺ سره نـزدي صـرف یو څو تنه پاتي شو . حـضـور ﷺ چي د مسـلـمانانو دا حالت او کیفیت ولیدلو نو فـوراً ئي اوفـرمـائیـل اے خـلـقـو ! دلته راشی زۀ د اللّٰه تعالیٰ رسـول یـم ، مـحـمـد بـن عبـداللّٰـه یم .بیا حضور ﷺ حضرت عباسؓ ته اوفرمائیل چي تۀ انصارو او مهاجرینو ته آواز وکړۀ . د حضرت عباسؓ آواز تیز وۀ . هغوی آواز وکړۀ . اے د انصارو ټولیه ! اے هغه خلقو ! چاچي د کیکر دلاندي د حضور ﷺ په لاس بـاندي بیـعت کړے وو . دا آواز چی کله صحابهٔ واوریدلو نـو د حـضـور ﷺ نـه ئي د حـفاظت د پاره ګیره را تاؤ کړله . یو طـرف تـه کافرانو پرله پسي په حضور ﷺ باندي حملي کولے . بل طرف ته صحابهٔ د دغي حملو دمنع کولو د پاره لکه د غر پـه شـان ولاړ وو. حـضـور ﷺ دغـه سـاعـت یو متهي خاوره راواغسـتـلـه او د کافرانو په طرف ئي وویشتله . دغه خاروه د دغـي لښـکـر هر کافر مشرك سترګو ته وورسیدله او د دغي په برکت مشرکان په شا شو . په دغه جنګ کښي د مسلمانانو نه صـرف څـلـور تـنـه شهیـدان شوی وو او د کـافـرانو اویا تنـه مردار شوی وو. (146,147)

غزوه طائف

کـوم وخـت چي په حنین کښي مسلمانانو ته بري ملاؤ شولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کافران په تېختـه شو . په دغه تېختـه کونکو کښې يو د هغه لښکر مشر مالك بن عوف هم وو . هغه د يو لښکر سره طائف طرف تـه روان شـو او هلتـه ئې ساه واغستله . حضور ﷺ تـه چې پتـه ولـګېدلـه چې مالك بن عوف په طائف کښې پناه اغستـې ده نو طائف طرف ته روان شو. حضور ﷺ طائف ته د روانېدو نه مخکښې دا فرمان جاري کړۀ چې د حنين ټول مالِ غنيمت او قيديان دې په جعرانه(د ځائے نوم) کښې راجمع کړے شي . حضـور ﷺ او صحـابهٔ پـه تېزے سره طائف تـه اورسيـدل . مـالك بـن عـوف تـه چـې دمسـلمانانو د راتلو پتـه ولـګيـدۀ نـو د حفاظت د پاره ئې د طائف د قلعې دروازه په ځان پسې بنده کړه . مالك بن عوف د مخکښې نه د ځان سره ډېره غله (د خوراك څيزونه) جمع کړے وه . حضور ﷺ د صحابهٔ سره د دغې قـلعې مخه ونيوله .او د منجنيق په ذريعه ئې په دغې قلعې د کانړو ګزارونه وکړل .چې ورسره د قلعې ديوالونه مات شي . بل طرف ته کافرانو د بندے قعلې نه په مسلمانانو غشـې راووړول . پـه هغې سره دولس مسلمانان شهيدان شوا و ډيـر کسـان لـه مسـلمانانو نه زخميان شو . مسلمانان لا په دغه مـقام ديـره وو چـې حـضـور ﷺ يو خواب وليدۀ چې د پيو يوه پيـالـې د حـضـور ﷺ پـه خدمت کښې پېش کړے شوه .يو بـانـګـې پـه هـغـه لـوخې کښې ټونګه ووهله چې دهغې سره هـغـه پيـې تـويـو شـو. حـضور ﷺ دغـه خوب سيدنا ابو بکر صـديـقؓ تـه واوروڼو ، هغوي حضور ﷺ تـه مشوره ورکړه چې مـعـلـو ميـږي داسې چې داقـلـعـه اوس زمونږ لاسو ته نۀ شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتـلـے . بیـا حضور ﷺ په دغي باره کښي د نوفل بن معاویه
دیـلـمـی ؓ نه مشوره واغستله .د نوفل بن معاویه دیلمي خبري
هم د حضرت سیدنا صدیق اکبر ؓ د خبري ملګرتیا کوله . د ابن
سـعـد په روایت کښي دی . حضرت عمر ؓ حضور ﷺ ته ووئیل
چي اے د الـلـه پیغمبره ! ﷺ دوی ته بد دعا وکړی .رسول الله
ﷺ په جواب کښي حضرت عمر ؓ ته اوفرمائیل الله تعالیٰ ماته
د دي خبـري اجازت نۀ دے راکړے .حضرت عمر ؓ د حضور ﷺ
نـه تپـوس وکـړۀ نـو بیـا مـونـږتـه د دوی سره د جنګ کولو څۀ
ضـرورت دے ؟ حـضـور ﷺ چي د حضرت عمر ؓ خبره واوریدله
نـو د روانیـدو فـرمـان ئي جاری کړۀ . او په روانه روانه ئي دا دعا
وکـړۀ . اے الـلـه ! ثقیف ته نیغه لار وښایه اودوی د اسلام سره
زمـا خـوا له راولـے . د تاریخ کتابونو لیکلی دی چي دغه قلعه
بیا په خپـله فتح شوه . هغه ټول خلق مسلمانان شول . مالك
بـن عـوف چـي د هـغـي قبیلي مشروه پخپله د حضور ﷺ په
خدمت کښي حاضر شو او اسلام ئي قبول کړۀ . حضور ﷺ د
طـائف نـه روان شـو او د ذی الـقـعـدي په پنځم تاریخ جعرانه(د
ځـائـے نـوم) ته وورسیدلو .بیا د جنګِ حنین ټول مالِ غنیمت
ئي پـه مـسـلـمانانو کښي تقسیم کړلو . په دغي مالِ غنیمت
کـښـي شپـږ زره قیـدیان ، څلـیریشت زره اوښان ، څلویښت زره
چیلي ، اور څلور زره اوقیه سپین زر وو. په دغي مقام حضور
ﷺ د هـوازن قبیـلـي په انتظار لس ورځـے تیـرے کـړے . چي
کیـدے شي د هوازن قبیلي خلق د خپلو خپلوانو د خلاصولو
د پاره کوشش وکړي او دلتـه راشي . خو هیڅ څوك هم د دغي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدیانو د خلاصولو د پاره رانغلل . د ډیر انتظار نه پس حضور ﷺ هغه قیدیان په مسلمانانو کښې تقسیم کړل . د تقسیم نه وروستو د نهه تنو یوه ډله (وفد) چې د قبیله هوازن سره ئې تعلق لرلو د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضره شوه . هغوی اول اسلام قبول کړه . او بیا ئې د حضور ﷺ په لاس بیعت وکړۀ . بیا ئې د هغه خپلوخپلوانو چې په غزوه حنین کښې بندی جوړ شوی وو د پریښودلو حضور ﷺ ته درخواست وکړلو . دهغې قبیلې مشر ووئیل اے د اللّٰه پیغمبره ! ﷺ په دغه قیدی خلقو کښې ستا د پلار او مور له طرفه تروریانې،اوستا سره په ماشوم والی باندې مینه کونکی زنانه هم دی . که چرته ستا په شان تعلقات زمونږه بل چا سره وے .نو هغه به مونږ سره ډیره زیات مینه ، ګزاره او د رحم وکرم معامله کړے وے .ستاشان اومقام خو د ټولو خلقو نه اعلیٰ دے . مونږنن په مصیبت کښې یو . او زمونږ دا مصیبت ستانه پټ نه دے زمونږ سره د احسان معامله وکړئ . د دې په بدله کښې به اللّٰه تعالیٰ تاسو سره د احسان معامله وکړئ . حضور ﷺ ورته اوفرمائیل ماستاسو ډیر انتظار وکړۀ . اوس مالِ غنیمت تقسیم شوے دے . بیا هم تاسو په دوو څیزونو کښې یو خوښ کړے . ستا سو مال پکار دے یا ستاسو خپل خپلوان (چې قیدیان جوړې شوی دی) ؟ .هغه وفد(ډلې) حضور ﷺ ته ووئیل چې مونږ د مال تپوس نه کوؤ زمونږ خپل خلق (چې تاسو سره قیدیان شوی دی) پکار دی .چې هغوی ستاسو دقید نه راخلاص شی .حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته اوفرمائيل . په مالِ غنيمت کښې زما سره د بنو هاشم او دبنی عبدالمطلب چې څومره حصه رسيدلې ده . هغه ټوله ستاسو شوه .خو چې کومه حصه د نورو مسلمانانو رسيدلې ده . د هغې په باره کښې مالره د ماسپښين مونځ نه پس راشی . زۀ به نورو مسلمانانو ته ستاسو سفارش وکړم . بيا د ماسپښين مونځ نه پس هغه وفد(ډله) حضور ﷺ لره لاړه. نو حضور ﷺ يو ډيربنائسته پُراثر بيان وکړلو . د دغې بيان په برکت سره په يو وخت کښې دغه ټوله قبيله د غلامې نه آزاده شوه . ټولو مسلمانانو په خوشحالې سره هغه ټول خلق پريښودل . بيا د دغې واقعې نه وروستو حضور ﷺ د جعرانه(د ځائے نوم) نه مکې مکرمې ته د عمرې د ادا کولو په نيت روان شو .هلته ئې عتاب بن اسيد د مکې مکرمې مشر (والی) جوړ کړلو او معاذ بن جبلؓ ته ئې د دين د تعليم او تعلم ذمه داری وربه غاړه کړه . حضور ﷺ په مکه مکرمه کښې دوه مياشتې او لس ورځے قيام وکړۀ . بيا د ذيقعدې په وويشتم تاريخ د صحابهؓ سره يو ځائے مدينې منورې ته روان شو . (148,149,150)

د زکوٰة د راجمع کولو د فريضې آغاز

د طائف د سفر نه وروستو د هجرت په نهم کال حضور ﷺ مختلفو طرفونه ته د زکوٰة د اغستلو او راجمع کولو د پاره څۀ کسان وليږل . عيينه بن حصن فرازیؓ ئې بنو تميم قبيلې ته ، بريده بن الحصيبؓ ئې قبيله اسلم و غفار ته ، عباد بن بشرؓ ئې سليم او مزينه ته ، رافع بن مکيثؓ ئې جبينه ته ، عمرو بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

العـاص ؓ ئي بني فزاره ته ، ضحاك بن سفيان ؓ ئي بنو كلاب ته ، بسـر بـن سـفيـان ؓ ئي بـنو كعب ته ، ابن اللتبيه ازدیؓ ئي بنو ذبيان ته ، علاء بن الحضرمی ؓ ئي بحرين ته ، حضرت علیؓ ئي نـجران تـه ، عـدی بـن حـاتـم ؓ ئي قبليـه طـے او بنو اسد تـه او مالك بن نويرهؓ ئي بنو حنظله ته وليږلو .(151)

غزوه تبوك

حـضور ﷺ په مدينه منوره كښي مقيم وه . دغه وخت حضور ﷺ تـه خبـر وركـړے شـو چي روميان د اسلامي سلطنت او د اسـلام د ختـمـولـو د پاره صـلاح مشـورے كـوی او د دغـي مقصد د پاره ئي ډيرلوئي لښكر تيار كړے دے . حضور ﷺ د هغوی سره د مقابلي دپاره د صحابهؓ نه د انفاق فی سبيل الله (د الـلّـه پـه لاره كښي د خرج كولو) مطالبه وكړۀ . په دغه موقع سيدنا صديق اكبرؓ د كور ټول سامان د حضور ﷺ په خدمت په پيش كـړۀ . حـضـرت عـمـرؓ د كور د نيم سامان قرباني وركړۀ . حـضرت عـثمانؓ دري سوه اوښان سره د (بوجهونو) سامانه او د زرو ديـنـارو حـضـور ﷺ ته حواله كړل . هريو صحابیؓ په دغي موقع د خپل وس او توفيق مطابق د خرچ كولو كوشش وكړۀ . مـختـصـر دا چي حضور ﷺ د رجب المرجب په مياشت كښي د ديـرش زره لښكر سره د مديني منوري نه تبوك ته روان شو. تبـوك ته د رسيدو نه يوه ورځ وړاندي چي لامسلمانان په لاره كښي وو حـضـور ﷺ صـحابهؓ ته اوفرمائيل صبا چي نمر لږ ډيـر رابـره شـوی وی تـاسـو بـه د تبوك چيني تـه ورُسيږے . د حـضـور ﷺ د وينا او اطلاع مطابق صحابهؓ په صبا هم په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کوم وخت چې نبي کريم ﷺ بنودلے وو مسلمانان د تبوك چينے ته ورسيدل . دوی چې کله هغه چيني لره نزدي ورغلل نو د هغي نه يو يو څاڅکے بهيدلو(دغه چينه وچيدو ته نزدي وه) . د حضور ﷺ په حکم هغه وخت هغه يو يو څاڅکے د اُوبه په يو لوښي کښي راجمع کړے شو .بيا حضور ﷺ په هغه اوبه خپل لاسونه او خُله مبارکه کنګاله کړۀ . بيا ئي هغه اوبۀ هغي چيني سره خواته تويي کړے . د حضور ﷺ په دغي عمل د دغي اوچے چيني نه د اوبو يوه فواره جاری شوه . دا اوبۀ دومره ډيرے وے . چې په هغي سره د ټول لښکر تنده ماته شوه . بيا هم هغه شان هغه چينه جاري وۀ .بيا حضور ﷺ حضرت معاذ بن جبل ؓ ته اوفرمائيل کۀ اللّٰه تعالیٰ تالره ډير عمر درکړۀ نو تۀ به دا ځايونه په باغونو سره ښکلی ووينې . ابن اسحاق مؤرخ ليکی چې هغه چينه تراوسه پوري جاری ده . په تبوك کښي حضور ﷺ شل ورځے پاتي شولو .روميان ويريدل . او د مقابلي نه په شا شو. د دنيا خلقو د اسلام عظمت او طاقت وليدلو . تبوك سره نزدي اهل جربه ، اذرع او د ايله په مشر ويره راغله مجبوراً مسلمانانو سره ئي صلح وکړه او جزيي ورکولو ته تيار شو .

هم لدغي ځائے نه د حضور ﷺ په حکم حضرت خالد بن وليد ؓ د څلورو سوو تنو سره د اکيدر د مقابلي دپاره روان شولو حضور ﷺ حضرت خالد بن وليد ؓ ته فرمائيلی وو چې تاته اکيدر په داسي حالت کښي ملاويږی چې هغه به ښکار کوی . اکيدر د حضور ﷺ د اطلاع مطابق ښکار کولو . حضرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خالدؓ هغـې قيدی جوړ کړۀ او د حضور ﷺ په خدمت کښې پيـش کـړلـو . حـضـور ﷺ ورسره په دوه زره اُوښانو ،اتـه سوه اسونـو ،څـلور سوه زغرو، او څلورسوه ډهالونو باندې صلح (راضـی نـامـه) وکـړۀ .په تبـو ك كښې حضور ﷺ شل ورځـے قيـام وكـړۀ . بيـا حـضـور ﷺ لـه تبوك نـه مدينې منورې ته واپسی وکړۀ .(152,153)

د مسجد ضرار معامله

د تبـوك نـه واپـسـې کښې حـضـور ﷺ چې ذی آوان تـه راورسيـدلـو نـو مـالك بـن دخشـم ، او مـعـن بـن عـدیؓ ئې د مسـجـد(جـمـات) ضرار د ورانولو د پاره ولېږل. هغوی مسجدِ ضـرار وران كـړلـو . دا هـغـه جـمـات وو چې پـه كـوم كښې بـه منـافـقينـو د مسـلـمـانانو خلاف صلاح مشورې كولے . او د اسـلام خـلاف بـه استـعـمـاليدلو .دا هغه وخت جوړ شوے وو كـلـه چې حـضـور ﷺ تبـوك تـه په سفر روان وو په لاره كښې مـنـافـقيـنـو حضور ﷺ ته درخواست كړے وو چې تاسو دغې جـمـات تـه دمـونځ كولو د پاره يووار راشې چې بركت پكښې راشي او مقبوليت اومومی . حضور ورته په هغه موقع وئيلې وو چې اوس خـو زۀ تبـوك تـه روان يم . واپـسـې كښې بـه بيـا ګـورو. ابن هشام ليـكـی چې حضور ﷺ د سويلم يهودی د كور د سـوزولو حكم هم وركړے وۀ . په دغه كور كښې به منافقيـن راجـمـع كيـدل او د حـضـور ﷺ خلاف مشورې به ئې كولے . حضـرت طـلحهؓ د يو څو تنو سره دغه كار تمام كړلو . د شعبان اخيـرې ورځې وے يا درمضان اولنې ورځے وے حضور ﷺ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدینې منورې په مزکه قدم کیښودلو . مدینې منورې ته د داخلیدو نه پس حضور ﷺ اول مسجد نبوی ته تشریف یوسلو هلته ئې دورکعته مونځ وکړه . د مونځ نه پس څۀ لږ ساعت د خلقو د ملاقاتونو د پاره کینساتلو . بیا ئې خپل کور ته تشریف یوسلو . (154)

د متخلفینو معامله

هغه خلق چې غزوۀ تبوك په موقع د حضور ﷺ نه په څۀ عذر پاتی شوی وو . یا داسې خلق چې د نفاق په وجه په غزوه تبوك کښې نۀ وو شامل شوی . د دوی ټولو په باره کښې حضور ﷺ ته د وحی په ذریعه پته ولګیدله . منافقینو په دروغه قسمونه وخوړول او ځان ئې د ظاهری دنیاوی سزا نه بچ کړلو . دغه شان هغه صحابهؓ چې د څۀ عذر په وجه پاتې شوی وو د هغوی عذر هم قبول کړے شو . درې صحابهؓ داسې وو چې هغوی خپل څۀ عذر پیش نۀ کړے شو . حضور ﷺ د هغوی سره د هر قسمه تعلقات قائمولو نه منع وکړه . بیا د ډیر صبر او امتحان نه پس د هغوی د ندامت ذکر قرآن کښې راغے . (په سورة التوبه آیت نمبر ۱۱۷، ۱۱۸ او آیت نمبر ۱۱۹ کښې د دوی د حالت او کیفیت ذکر راغلے دے .) او اللّٰه تعالیٰ ئې توبه قبوله کړه . (155)

مختلف وفدونه (جرګے)

هرکله چې حضور ﷺ مدینې منورې ته راووړسیدلو . نو پرله پسې د حضور ﷺ په خدمت کښې وفدونه (جرګې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلل شوروشو . حضور ﷺ لره د وفدونو مقصد د دين د زده کړي نه علاوه د مسلمانانو سره تعلقات جوړول هم وو. د هغي وفدونو تعداد اويا پوري ياديږي په هغي کښي مشهور وفدونه دا دي .وفدِ ثقيف، وفدِ بني تميم ، وفدِ بني فزاره ، وفدِ کنده ، وفد بني عبدالقيس ، وفد بني حنفيه ، وفد بني قحطان ، وفد بني الحارث ، وفد بني فزاره ، وفدِ بني اسد ، وفد بهراء وفدِ عزره وفدبلي ،وفد بني عامر بن صعصعه (156)

اولني حج

د حضور ﷺ په امر د هجرت په نهم کال د ذيقعدي په مياشت کښي حضرت سيدنا صديق اکبرؓ د دري سوو تنو سره د حج د اداکولو د پاره مکي مکرمي ته روان شو.بيا په دغه سفر کښي حضرت عليؓ هم ورسره شامل شولو چي د سورتِ برأت اياتونه د حج د ادا کولو په موقع تلاوت کړي . د حضرت ابوبکر صديقؓ په مشري کښي مسلمانانو د حج ټول رکنونه ادا کړل بيا جمره عقبي سره د قرباني په ورځ (يوم النحر) حضرت عليؓ د حضور ﷺ د فرمان مطابق هغه اياتونه تلاوت کړل . چي د کومو اياتونو د تلاوت ورته د حضور ﷺ له طرفه حکم شوي وو . په دغي ورځ دا اعلان و شو . د راروان کال نه به يو مشرک ته هم د حج د اداکولو اجازت نۀ وي ، نۀ به چاته په برينډه د طواف کولو اجازت وي . چي د چا د حضور ﷺ سره معاهده شوي ده . د هغي عهد به پابندي کولے شي . او چي د چا سره د حضور ﷺ معاهده او عهد نشته هغوی ته څلور مياشتي مهلت دے . کۀ په دي څلورو مياشتو کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئي اسلام قبول کړۀ . نو ډیره ښۀ ده . خو کۀ اسلام ئي قبول نۀ کړلو . نو بیا چي کوم ځائے کښي وونیولے شو ښامخا به قتلیږی . د حج د رکنونو د ادا کولو او د دغي اعلان نه وروستو سیدنا صدیق اکبرؓ مدیني منوري ته واپسی وکړله . (157)

د حضور ﷺ د حج د پاره سفر

د هجرت په لسم کال د ذیقعدي په میاشت کښي حضور ﷺ د حج د اداکولو اراده وکړله . او د یو اعلان کونکی په ذریعه دغه خبر په ټول عربو کښي ښور شو . یو لوئي تعداد د خلقو په دغه موقع د حضور ﷺ سره یو ځائے د حج د ادا کولو د پاره تیار شو. د ذیعقدي په شپږیشتم تاریخ حضور ﷺ د دغي عظیم عمل د پاره غسل وکړۀ بیا ئي کپړے بدلي کړے .
د هغي نه وروستو د مدیني منوري نه ذوالحلیفه ته ئي تشریف یوسلو . حضور ﷺ په ذوالحلیفه کښي شپه تیره کړۀ. بیا د دغي رواني میاشت په وویشتم تاریخ ئي دوباره غسل وکړۀ . بیائي دوه رکعته مونځ ادا کړه او احرام ئي وتړلو . په قصویٰ اوښه باندي سور شولو او په اوچت آواز ئي دا لاندنی تکی ادا کړل .

لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ اِنَّ الْحَمْدَ وَ النِّعْمَةَ لَكَ وَ الْمُلْكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ .

حضرت جابرؓ فرمائی د حضور ﷺ نه مخکښي وروستو ، ښي طرف ته او کس طرف ته د خلقو یو سمندر وۀ . مؤرخینو لیکلی چي دغه وخت د صحابهؓ تعداد د یو لاکه (۱۰۰۰۰۰) نه بره وو. ټولو د حضور ﷺ سره په جمع دغه برني تکی وئیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

.بیا ددوی آواز به دغرونو نه راتمبیدلو . حضور ﷺ د صحابهؓ سره یو ځائے د ذوالحجي په پنځم تاریخ مکي مکرمي ته داخل شولو . مسلمانانو د حضور ﷺ سره یو ځائے د بیت اللّٰه (کعبي) طواف وکړۀ . بیا حضور ﷺ مقام ابراهیم کښي دوه رکعته نفل ادا کړۀ.د نفلو د اداکولو نه پس حضور ﷺ صفا غرته اوختلو . او دا ئي ارشاد اوفرمائیل : د اللّٰه نه علاوه بل څوك د عبادت لائق نشته .نۀ هغۀ شریك لري . د هغۀ بادشاهی ده او صرف د هغۀ تعریف دے .هغۀ مړه کول او ژوندی کول کوی .په هرڅیز باندي قدرت لری . د هغه یوذات نه علاوه بل څوك خدائي نشته . هغه یو اللّٰه دے .هغۀ خپله وعده پوره کړۀ .دخپل بنده ئي مرستۀ(مدد) وکړۀ .او په یو ځائے ئي ټولو ته ماتی(شکست) ورکړۀ . حضورﷺ د عمري د اداکولو نه پس احرام کهلاؤ کړلو او صحابهؓ ته ئي هم د احرام د کهلاوولو امر وکړه. په دغي موقع حضرت علیؓ د یمن د حاجیانو سره یو ځائے مکي مکرمي ته راغے .د زیارت ورځ (د ذوالحجي اتهم تاریخ) حضور ﷺ د نورو مسلمانانو سره په منیٰ کښي تیره کړه .بیا په صبا د سحرختو نه وروستو د ذوالحجي په نهم تاریخ حضور ﷺ د نورو مسلمانانو سره د منیٰ نه روان شو . اومیدانِ عرفات کښي دیره شو . د ماسپښین نه وروستو او د ماښام نه مخکښي په دغه موقع حضور ﷺ د قصویٰ (اوښه) د پاسه په ناسته یوه خطبه ارشاد اوفرمائیله چي ورته خطبه حجة الوداع وئیلے شی . هرکله چي حضور ﷺ خپله خطبه ختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړله . حضرت بلال ؓ آذان وکړه . بیا حضور ﷺ د ماسپښین او ماز یګر مونځونه یو ځائے ادا کړل . د مونځ نه پس حضور ﷺ بیا په اوښه سور شولو اود مسلمانانو سره موقف (د یو ځائے نوم) ته ئي تشریف یوسلو. په دغه ځائے حضور ﷺ د قبلي په رُخ یوه عظیم الشانه دعا وکړله . بیا د دغي مقام نه وروستو حضور ﷺ مزدلفي ته تشریف یوسلو هلته کښي حضور ﷺ د ماښام او ماسخوتن دوه مونځونه په یو وخت کښي ادا کړل . حضور ﷺ او مسلمانانو شپه په مزدلفه کښي تیره کړه . بیا په صبا سحر وختي د سحر مونځ نه وروستو حضور ﷺ د صحابهؓ سره یو ځائے د مزدلفي نه روان شو . بیا جمره ئي په کاڼو وویشتله او دغه رنګ نور ارکان په ترتیب سره حضور ﷺ د ټولو مسلمانانو سره یو ځائے ادا کړل . د حج د ادا کولو نه پس رسول اللّٰه ﷺ مسلمانان خپلو خپلو علاقو ته رخصت کړل . او بیا پخپله حضور ﷺ د انصارو او مهاجرینو سره یو ځائے د ذوالحجي په څلوارلسم تاریخ د مکي مکرمي نه مدیني منوري ته راروان شولو . (158)

د حضور ﷺ د آخرت سفر

مؤرخینو لیکلی دی چي د صفر میاشت کښي یوپیره د نیمي شپي حضور ﷺ جنت البقیع(د مسلمانانو مقبره) ته تشریف یوسلو .اود هغوی د پاره ئي د مولیٰ کریم نه دعا اوغښتله .بیا ئي خپل کور ته واپسی وکړه . هرکله چي حضور ﷺ کور ته ئي تشریف راوړلو نو په طبیعت کښي ئي دروندوالي(بیماري) وه . دا ورځ د شورو وه . او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ام المؤمنین حضرت میمونهؓ سره په کور کښې د پاتې کېدو نمبر وۀ. حضور ﷺ د خپل عادت موافق حضرت میمونهؓ کره تشریف یوسلو . په صبا چې بیا په ازوج مطهراتؓ کښې د چا نمبر وۀ حضور ﷺ د هغې بی بی سره آرام وکړۀ . بیا په دریمه ورځ د بلے بی بی سره پاتے شو . دغه شان څلورمه او پنځمه ورځ تیره شوه .په دغه پنځو ورځو کښې د حضور ﷺ بیماری کمه نۀ شوه . نو حضور ﷺ د نورو بیبانو په مشوره د حضرت عائشيؓ صدیقې سره دیره شو . دبیماري په دغه ورځو کښې حضرت ابوبکرصدیقؓ د رسول اللّٰه ﷺ په ځائے امامت کولو . ترکوم وخته پوري چې حضور ﷺ جمات ته د تلو راتلو طاقت لروتر هغه وخته پوري حضور ﷺ امامت کولو خو چې کله دغه طاقت هم باقی پاتې نه شو نو بیا د حضور ﷺ په حکم حضرت ابوبکر صدیقؓ امامت شورو کړۀ . د حضور ﷺ د وفات نه څلور ورځې مخکښې د ماسپښین وخت کښې حضور ﷺ مسجد نبوی ﷺ ته تشریف یوسلو جمع ولاړه وه . حضرت ابوبکرصدیقؓ د مصلي نه وروستو کیدل غوښتل خو حضور ﷺ په اشاره سره منع کړۀ. حضور ﷺ په مونځ کښې د حضرت ابوبکرصدیقؓ سره خواته کینساتلو . دمونځ نه پس حضور ﷺ یوه مختصره خطبه ارشاد اوفرمائیله . بیا د هغې خطبې نه وروستو حضور ﷺ خپلې حجري مبارکي ته تشریف یوسلو. د حضور ﷺ په بیماری په دغه ورځو کښې یوه ورځ حضور ﷺ د حجري مبارکي پرده اوچته کړۀ . هغه وخت حضرت سیدنا ابوبکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدیقؓ په مصله مونځ ته ولاړ وو. حضرت ابوبکر صدیقؓ
چي حضور ﷺ ولیدهٔ نو مصله ئي حضور ﷺ ته پرېښودل
غوښتل . خو د حضور ﷺ په امر سره راروستو نه شو . بیا
حضور ﷺ د حجري پرده راښکله . د دغي واقعي نه پس
دوباره حضور ﷺ مسجد نبوی ته راښکاره نهٔ شو . هم په دغه
بیماری کښې د ربیع الاول په میاشت کښې د مشهور قول
مطابق په دولسم تاریخ حضور ﷺ د دي دنیا نه بلي دنیا
(آخرت) ته پرده وکړله . انا للّٰه وانا الیه راجعون .
دغه وخت د صحیح بخاری د روایت مطابق د
حضور ﷺ عمر شریف دري شپیته (٦٣) کاله وهٔ .(159)

★★★★★★★★★★★

★★★★★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذ و مصادر

(1) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۳۵، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(2) ابن سعد، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ، ج ۱ ص ۵۹ بیروت، دارالمعرفة

(3) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۳۵، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(4) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۶۰، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(5) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۶۰، ۶۱، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(6) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۶۴، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(7) حافظ علاؤ الدین، سیرت مغلطائی ص ۷، بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ مفتی محمد شفیعؒ، اسلام آباد، مکتبه امیر معاویهؓ

(8) ابن حجر العسقلانیؒ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری، ج ۷ ص ۱۰۲ بیروت، دارالمعرفه

(9) زرقانی، محمد بن عبدالباقی، شرح موطا امام مالکؒ ج ۴ ص ۲۷۱، قاهره، مکتبه استقامیه

(10) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۷۵،۷۴، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(11) ابن هشام، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۱۷۳ بیروت، دارالفکر

(12) ابن هشام، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۵۶ بیروت دارالفکر

(13) الخائص الکبریٰ، ج ۱ ص ۵۵، بیروت. دارالکتب العلمیه

(14) زرقانی، محمد بن عبدالباقی، شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۱۶۰ .... ۱۶۳ مصر، مطبع ازهریه

(15) حاکم، ابو عبدالله محمد بن عبدالله (۸۵۱ ه) المستدرك ج ۲ ص ۶۰۳،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياض، مكتبة المعارف

(16)ابن سید الناس، محمد بن محمد شافعیؒ، (۷۳۴ھ) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر، ج ۱ ص ۴۰ ، بیروت، دارالمعرفه

(17) حافظ علاؤ الدین، سیرت مغلطائی ص ۱۰ ، بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ ص ۲۷ مفتی محمد شفیعؒ ، اسلام آباد، مکتبه امیر معاویهؓ

(18)ابن هشام، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ھ) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۲۰۱ بیروت دارالفکر

(19)ابن سعد، محمد (۲۳۰ھ) الطبقات الکبریٰ، ج ۱ ص ۱۲۸،۱۲۹ بیروت ، دارالمعرفة

(20) سیوطی، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ھ) الخصائص الکبریٰ، ج ۱ ص ۹۱ ، بیروت، دارالکتب العلمیه

(21)مولانا ادریس کاندهلویؒ، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۹۹،۱۰۰ ، لاهور، مکتبه عشره مبشرهؓ

(22)سهیلی، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبدالله (۵۸۱ ھ) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۱ ص ۱۲۲ قاهره، مکتبة الکلیات

(23) مولانا ادریس کاندهلویؒ، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۱۰۹ ، لاهور، مکتبه عشره مبشرهؓ

(24) زرقانی، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۲۰۲ مصر، مطبع ازهریه

(25) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ھ) الاصابه فی تمییز الصحابةؓ ج ۶ ص ۲۸۲ بیروت، دارالاحیاء

(26) ابن عبدالبر الاندلسی، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ ھ) الاستیعاب فی معرفة الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۱۱ ، حیدرآباد، دائرة المعارف

(27) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ھ) الاصابه فی تمییز الصحابةؓ ج ۴ ص ۳۱۲ بیروت، دارالاحیاء

(28)ابن عبدالبر الاندلسی، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ھ)، الاستیعاب فی معرفة الاصحاب ج ۴ ص ۲۴۶ ، حیدر آباد دکن ،دائرة المعارف

(29) مدارج النبوة ج ۳ ص ۸۲

(30)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ھ) الاصابه فی تمییز الصحابةؓ ج ۴ ص ۳۰۴ بیروت، دارالاحیاء

(31) ابن اثیر، ابوالحسن علی بن ابی الکریم، (۶۳۰ ھ) اسد الغابه فی معرفة الصحابةؓ ج ۵ ص ۴۵۶ ، مکتبه اسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(32)ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰہ (۴۶۳ ھ) الاستیعاب فی معرفۃ الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۰۲ ، حیدرآباد ، دائرۃ المعارف

(33) سیراعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۵۲

(34) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰہ (۴۶۳ھ) ، الاستیعاب فی معرفۃ الاصحاب ج ۴ ص ۴۸۷ ، حیدر آباد دکن ،دائرۃ المعارف

(35)زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواھب لدینہ ج ۳ ص ۲۰۲ مصر ، مطبع ازھریہ

(36) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ھ) الاصابہ فی تمییز الصحابۃؓ ج ۴ ص ۳۷۷ بیروت ، دارالاحیاء

(37) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰہ (۴۶۳ ھ) الاستیعاب فی معرفۃ الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۷۷ ، حیدرآباد ، دائرۃ المعارف

(38) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ھ) الاصابہ فی تمییز الصحابۃؓ ج ۴ ص ۳۷۹ بیروت ، دارالاحیاء

(39) حضور ﷺ کی صاحبزادیاں ص ۴۵

(40) ابن اثیر ، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (۶۳۰ ھ) الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۳۱ بیروت دارالکتاب العربی

(41) ابن ھشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ھ) سیرۃ النبی ﷺ ج ۳ ص ۴۲۳ بیروت دارالفکر

(42) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواھب لدینہ ج ۳ ص ۲۲۷ مصر ، مطبع ازھریہ

(43) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۳۲ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویہؓ

(44)مولانا ادریس کاندھلویؒ ، سیرت المصطفٰی ﷺ ، ج ۳ ص ۱۶۶،۱۶۷ ، لاھور ، مکتبہ عشرہ مبشرہؓ

(45)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۳۲ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویہؓ

(46)سیراعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۲۹

(47) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ھ) الاصابہ فی تمییز الصحابۃؓ ج ۴ ص ۲۷۳ بیروت ، دارالاحیاء

(48) اصح السیر ص ۵۸۳

(49)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ھ) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۳۰۳ ، بیروت ، دارالمعرفہ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(50) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۴۹ مصر ، مطبع ازهریه
(51)ابن اثیر ، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (۶۴۰ ه) الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۳۰۸ بیروت دارالکتاب العربی
(52)اصح السیر ص ۵۷۹
(53) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٔ ج ۴ ص ۴۵۷ بیروت ، دارالاحیاء
(54) ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۴ ص۱۴۶ لاهور ، مکتبه قدوسیه
(55)ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابٔ ج ۴ ص ۳۱۴ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف
(56) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٔ ج ۴ ص ۴۲۶ بیروت ، دارالاحیاء
(57) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابٔ ج ۴ ص ۳۴۹ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف
(58)اصح السیر ص ۶۰۲
(59) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٔ ج ۴ ص ۲۵۶ بیروت ، دارالاحیاء
(60) سیر اعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۶۳
(61) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٔ ج ۴ ص ۲۶۵ بیروت ، دارالاحیاء
(62) سیر اعلام النبلاء ج ۲۳۹
(63)طبری ، ابوجعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ه) تاریخ الامم والملوک ، ج ۲ ص ۲۱۷ قاهره ، دارالمعارف
(64) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۰ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(65) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۲۰۳ .... ۲۰۶ مصر ، مطبع ازهریه
(66)ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۲۱۰ بیروت دارالفکر
(67)طبری ، ابوجعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ه) تاریخ الامم والملوک ، ج ۱ ص ۱۱۳۹ قاهره ، دارالمعارف

(c) ketabton.com: The Digital Library

(68) سید سلیمان ندوی ، رحمت عالم ﷺ ص ۲۴ کراچی ، قدیمی کتب خانه

(69)سید سلیمان ندوی ، رحمت عالم ﷺ ص ۲۴ کراچی ، قدیمی کتب خانه

(70)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۳ ص ۲۴ لاهور ، مکتبه قدوسیه

(71)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۵ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویةؓ

(72)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۷ ، ۴۸ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویةؓ

(73)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۶ ، ۴۷ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویةؓ

(74)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۹،۴۸ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویةؓ

(75)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبری ، ج ۱ ص ۱۳۹ بیروت ، دارالمعرفة

(76)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۱۳۹ ، بیروت ، دارالمعرفه

(77) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۱۲۲ بیروت دارالفکر

(78) ابن قیم الجوزی ، محمد بن ابی بکر (۷۵۱ ه) زاد المعاد فی هدی خیر العباد ج ۲ ص ۳۶ . بیروت

(79)ابن حجر العسقلانیؒ ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ، ج ۷ ص ۱۴۶ بیروت ، دارالمعرفه

(80) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۳۵۳....۳۴۴ بیروت دارالفکر

(81)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۲۳۸،۲۳۷ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؓ

(82) حافظ علاؤ الدین ، سیرت مغلطائی ص ۲۵ بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ

(83) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۲۹۶،۲۹۱ مصر ، مطبع از هریه

(84)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۳ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویةؓ

(85) نووی ، ابوزکریا یحیٰی بن شرف (۶۷۶ ه) شرح صحیح مسلم باب الاسراء ج ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ص ۱۱۳ ، بیروت ، دارالفکر
(86)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۳، ۵۴ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(87) سیوطی ، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ه) الخصائص الکبریٰ ج ۱ ص ۱۵٦ ، بیروت، دارالکتب العلمیه
(88)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵٦ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(89) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۸ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(90) سهیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبدالله (۵۸۱ ه) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۱ ص ۲٦۹ قاهره ، مکتبة الکلیات
(91) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۹۴ بیروت دارالفکر
(92)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۱۷۷ ، بیروت ، دارالمعرفه
(93) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۳۲۱ مصر ، مطبع ازهریه
(94) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۱ ص ۱۵۲ بیروت
(95)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۱۳،۳۱۴ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؓ
(96) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۱۸۷ بیروت ، دارالمعرفة
(97)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۹۵ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(98) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۱۱۱ بیروت دارالفکر
(99 طبری ، ابوجعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ه) تاریخ الامم والملوک ، ج ۲ ص ۳۹۴، ۳۹۵ قاهره ، دارالمعارف
(100)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۳ ص ۲۱۳ لاهور ، مکتبه قدوسیه
(101)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۲۷،۳۲۸ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(102)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۱۰۲ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(103)مولانا ادریس کاند هلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۹۲ ، لاهور ، مکتبہ عشرہ مبشرۃؓ

(104)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۲۳۰ ، بیروت ، دارالمعرفه

(105) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۱ ص ۱۳۳ بیروت ، دار المعرفة

(106) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۳۹۷ مصر ، مطبع از هریه

(107) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۲٦۷ بیروت دارالفکر

(108) مولانا ادریس کاند هلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۵۴....۱۰۵ ، لاهور ، مکتبہ عشرہ مبشرۃؓ

(109) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۱ ص ۱۴ بیروت

(110)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۸ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(111)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۸ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(112)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۹ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(113) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۳۳ مصر ، مطبع از هریه

(114)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۴ ص ۳ لاهور ، مکتبہ قدوسیه

(115) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۴۲٦ بیروت دارالفکر

(116) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۲۸۹ بیروت

(117)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۹۳ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(118)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۲۹۱ بیروت ، دارالمعرفة

(c) ketabton.com: The Digital Library

(119)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبری ج ۲ ص ۳۹ بیروت
(120)مولانا ادریس کاند هلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۲۳۱،۲۳۰ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ
(121) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبری ج ۲ ص ۴۷ بیروت
(122) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۱۱۰ ، ۱۲٦ مصر ، مطبع ازهریه
(123)سهیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمن بن عبدالله (۵۸۱ ه) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۲ ص ۹۳ قاهره ، مکتبة الکلیات
(124)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۴ ص ۱۲۸ لاهور ، مکتبه قدوسیه
(125)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبری ج ۲ ص ۹۵ بیروت
(126)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۵ ص ۲۴۲ ...۲۴۵ بیروت ، دارالمعرفة
(127) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۰٦ .... ۲۰۸ مصر ، مطبع ازهریه
(128) سهیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمن بن عبدالله (۵۸۱ ه) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۲ ص ۲۳۳ قاهره ، مکتبة الکلیات
(129)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(130)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۳۵٦ بیروت ، دارالمعرفة
(131) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۳۸۰ بیروت دارالفکر
(132)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازي والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۱۳۲ ، بیروت ، دارالمعرفه
(133)حلبی ، علی بن برهان الدین (۱۰۴۴ ه) السیرة الحلبیة فی سیرة الامین المامون ، ج ۲ ص ۱٦۴ ، بیروت ، دارالمعرفة
(134) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۳ ص ۴۰۸ بیروت دارالفکر
(135) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۳٦۰ بیروت ، دارالمعرفة
(136)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ه) الطبقات الکبری ، ج ص بیروت ، دارالمعرفة
(137) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۵۴ مصر ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطبع از هریه

(138)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۱۲۴ بیروت

(139) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۶۶ مصر ، مطبع از هریه

(140) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۳۹۲ بیروت ، دارالمعرفة

(141) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۶۹ مصر ، مطبع از هریه

(142) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۸ ص ۴ بیروت ، دارالمعرفة

(143) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۹۲ مصر ، مطبع از هریه

(144) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۴ ص ۱۲ ، ۱۳ بیروت دارالفکر

(145)مولانا ادریس کاند هلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۴۲۵ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(146) ابن اثیر ، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (۶۳۰ ه) الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۱۳۱ بیروت دارالکتاب العربی

(147) ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۱۹۲ ، بیروت ، دارالمعرفه

(148)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ه) الطبقات الکبریٰ ، ج ۲ ص ۱۵۸،۱۵۹ بیروت ، دارالمعرفة

(149) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۸ مصر ، مطبع از هریه

(150) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۸ ص ۲۶ بیروت ، دارالمعرفة

(151)ابن قیم الجوزی ، محمد بن ابی بکر (۷۵۱ ه) زاد المعاد فی هدی خیر العباد ج ۲ ص ۲۰۱ . بیروت

(152)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۲۲ ، بیروت ، دارالمعرفه

(153) سیوطی ، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ه) الخصائص الکبریٰ ج ۱ ص ۲۷۳ ، بیروت، دارالکتب العلمیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(154) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۷۱ مصر ، مطبع ازهریه

(155)مولانا ادریس کاند هلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۲۷۹....۲۸۲ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(156)مولانا ادریس کاند هلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۳ ص ۴۰ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(157) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۹۵ مصر ، مطبع ازهریه

(158) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۱۰۳ مصر ، مطبع ازهریه

(159)مولانا ادریس کاند هلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۳ ص ۶۰...۶۶ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

★★★★★★★★

★★★★★★★★★★★★★★★★

وماتوفیقی الابالله العلی العظیم ربنا تقبل منا انك انت السیمع العلیم وتب علینا انك انت التواب الرحیم .

وصلی الله تعالیٰ علیٰ خیر خلقه محمد واله واصحابه اجمعین . و من تبعهم باحسان الیٰ یوم الدین .

(6 مارچ 2018ء)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مولانا احمدعلي مرداني

نور چاپ شوی کتابونه

★	معدن البیان فی ترجمة القرآن د قرآن کریم د بعضي سورتونو پښتو منظومه ترجمه	★
★	گلدسته د تجوید (د تجوید تو ل ضروري احکام په پښتو شعرونو کښي)	★
★	قواعد النحو (د علم النحو ټول اهم قواعد په پښتو شعرونو کښي)	★
★	تیسر الاصول فی حدیث الرسول ﷺ (د اُصول حدیث تذکره په پښتو شعرونو کښي)	★
★	د مونځ تعلیم (د اودس ، غسل ، تیمم ، مونځ ضروري احکام په پښتو شعرونو کښي)	★
★	لبّ اللباب یعنی خاصیاتِ ابواب خاصیات ابواب په پښتو شعرونو کښي	★
★	رڼا د سحر (صدارتي ایوارډ یافته) پښتو نعتونه	★
★	ښکلا د چمن (پښتونعتونه)	★
★	د زړۀ سکون (صدارتي ایوارډ یافته) پښتو نعتونه	★

(c) ketabton.com: The Digital Library

★	حقیقی جانان ﷺ (نعتونہ)	★
★	عربی جانان ﷺ (نعتونہ) زیر طبع	★
★	سیرتِ عشرہ مبشرہ ؓ (حالاتِ زندگی، اقوال، مرویات، واقعات، وغیرہ)	★
★	سیرتِ ائمہ اربعہؒ (احوال، اقوال، واقعات، مرویات)	★
★	حضرت امیر معاویہ ؓ کا مختصر تعارف (مختصر حالاتِ زندگی، اقوال، واقعات، مرویات)	★
★	انمول موتی (اعداد کی دنیا کا منفرد مجموعہ)	★
★	انمول خزانہ (اعداد کی ترتیب کے ساتھ ایک منفرد تحریر) زیر طبع	★
★	غائبانہ نماز جنازہ اور اُس کی شرعی حیثیت (قران وسنت کی روشنی میں ایک اہم ترین مسئلہ کی توضیح)	★
★	مروجہ حیلہ اسقاط قران وسنت کی روشنی میں	★
★	منکرین اجماع وقیاس (جس میں اجماع وقیاس کی اہمیت بیان کیا گیا ہے۔)	★

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library